

Lov om DNA-register til bruk i strafferettspleien

Ved kongelig resolusjon av 2. juli 2004 ble det nedsatt et utvalg for å vurdere endringer i det sentrale register over DNA-profiler.

Avgitt til Justis- og politidepartementet 23. november 2005.

ISSN 0333-2306
ISBN 82-583-0859-9

Lobo Media AS

Til Justis- og politidepartementet

Ved kongelig resolusjon av 2. juli 2004 ble det oppnevnt et utvalg for å vurdere endringer i reglene om det sentrale registeret over DNA-profiler. Utvalget skulle bl.a. vurdere om det var behov for å utvide adgangen til å innhente DNA-prøver slik at den ble den samme som for fingeravtrykk. Videre skulle utvalget vurdere om adgangen til å registrere DNA-profiler burde utvides, samt reglene om søk i registeret.

I utredningen foreslås det at reglene om DNA-registeret blir vedtatt i en egen lov. Et samlet utvalg kan ikke se at personvern hensyn i avgjørende grad er til hinder for å utvide adgangen til å registrere personer i DNA-registeret. Det er imidlertid uenighet om hvor den nedre grensen for registrering bør gå. Flertallet mener at det bør være tilstrekkelig at det er ilagt en strafferettslig reaksjon for en handling som kan medføre frihetsstraff, mens mindretallet mener at grensen bør gå ved handlinger som kan medføre seks måneders fengsel.

For øvrig foreslås det at en rekke av reglene som i dag er inntatt i påtaleinstruksen for så vidt gjelder søk mv., inntas i den nye loven om DNA-register. Flertallet foreslår at det gis adgang til å oppbevare biologisk materiale som har vært benyttet for å fremstille DNA-profilen.

Bergen/Oslo, 23. november 2005

Asbjørn Strandbakken
leder

Vigleik Antun

Georg Apenes

Ingunn Fossgard

Mette Yvonne Larsen

Jan-Inge Raanes

Innhold

1	Sammendrag	11	4.2.2.1	Noen utgangspunkter	26
2	Mandatet	12	4.2.2.2	Vilkår for kroppslig undersøkelse av mistenkte	26
3	DNA og bruken av DNA-registeret ved etterforskning av straffesaker	14	4.2.3	Den som samtykker kan kroppslig undersøkes	28
3.1	Om DNA i strafferettspleien	14	4.2.4	Tvangsmessig legemsundersøkelse krever som utgangspunkt rettens kjennelse	28
3.1.1	Innledning	14	4.2.4.1	Innledning	30
3.1.2	Hvor finnes DNA?	14	4.2.4.2	Domstolsprøving av kroppundersøkelsens gyldighet	28
3.1.3	Hva er DNA?	15	4.2.5	DNA-profilering av fornærmede, vitner og andre	29
3.1.3.1	Oppbygning	15	4.2.6	Oppbevaring av DNA-profiler og biologisk materiale under etterforskningen	29
3.1.3.2	Genetisk variasjon	15	4.3	DNA-registeret	30
3.1.3.3	Nomenklatur	16	4.3.1	Innledning	30
3.1.3.4	Valg av STR-er for rettsgenetiske analyser	16	4.3.2	Hvem kan registreres i identitetsregisteret?	30
3.1.3.5	Y-kromosom spesifikke markører	17	4.3.2.1	Innledning	30
3.1.3.6	mtDNA	17	4.3.2.2	Saklig avgrensning av registreringsadgangen	31
3.1.4	Hvordan analyseres DNA?	17	4.3.2.3	Personer som «skal» registreres	31
3.1.4.1	Metodikk	17	4.3.2.4	Domfelte som «kan» registreres	31
3.1.4.2	Resultatbehandling/software	17	4.3.2.5	Innhenting av biologisk materiale fra personer som skal registreres	32
3.1.5	Sakkyndighet	17	4.3.2.6	Statsadvokaten treffer beslutning om registrering	32
3.1.6	Kontaminasjon	18	4.3.2.7	Klage og søksmål om gyldigheten av registreringen	32
3.1.7	Vekting av DNA-resultater	19	4.3.3	Sporregisteret – DNA-profiler fra personer med ukjent identitet	33
3.1.7.1	Statistikk (hyppighet, frekvenser)	19	4.3.3.1	Innledning	33
3.1.7.2	Bevisverdi	19	4.3.3.2	DNA-analyse av biologisk materiale fra person med ukjent identitet	33
3.1.8	Om Rettsmedisinsk institutts arbeid	19	4.3.4	Søk i DNA-registeret	34
3.1.8.1	Generelt om Rettsmedisinsk institutts arbeid	19	4.3.4.1	Innledning	34
3.1.8.2	Internasjonalt samarbeid	21	4.3.4.2	Søk i identitetsregisteret	34
3.1.8.3	Kvalitetssikring	21	4.3.4.3	Søk i sporregisteret	34
3.1.9	Fremtidig utvikling	21	4.3.5	Innsynsrett for den registrerte	34
3.2	Om bruken av DNA-registeret	21	4.3.6	Sletting fra registeret	34
3.2.1	Tekniske løsninger mv.	21	4.3.7	Kontroll med DNA-registeret	35
3.2.2	Rutiner knyttet til selve registreringen	22	4.4	Analyse og oppbevaring av biologisk materiale	35
3.2.3	Antall registrerte profiler	22	4.5	Folkerettslige begrensninger	35
3.2.4	Søk i registre — omfang og rutiner	23	5	Fremmed rett	38
3.2.5	Generelt om Nye Kripos` arbeidsrutiner og forvaltning av DNA-registeret	24	5.1	Innledning	38
3.2.6	Sletting av identitetsprofiler	25	5.2	Danmark	38
3.2.7	Samarbeid med utenlandsk politimyndighet	25	5.3	Sverige	40
3.2.8	Innsyn i registre	25			
4	Gjeldende rett	26			
4.1	Innledning	26			
4.2	Adgangen til å innhente biologisk materiale fra mistenkte for DNA-profilering	26			
4.2.1	Innledning	26			
4.2.2	Kroppslig undersøkelse av mistenkte	26			

5.4	Finland	41	6.9.3	Hvem foretar analysen	58
5.5	Tyskland	43	6.10	Utformingen av bestemmelsene om tvangsmidler	59
5.6	England og Wales	45	6.11	Behov for ytterligere utredningsarbeid	60
6	Utvalgets vurderinger	47	7	Økonomiske og administrative konsekvenser	61
6.1	Presisering av mandatet mv.	47	7.1	Noen utgangspunkter	61
6.2	Noen lovtekniske spørsmål	47	7.2	Tallmateriale	61
6.3	Bør adgangen til å registrere DNA- profiler utvides?	48	7.3	Konsekvenser for registerfører — Nye Kripos	63
6.3.1	DNA-materiale er et effektivt etterforskningsredskap	48	7.4	Konsekvenser for laboratorium- tjenesten – Rettsmedisinsk institutt ..	63
6.3.2	Personvern hensyn	48	7.5	Konsekvenser for politidistriktene	63
6.3.3	Skal siktelse være tilstrekkelig for registrering?	49	7.6	Andre konsekvenser og omkost- ninger — mulige innsparinger	64
6.3.4	Hvilke straffbare handlinger skal kvalifisere for registrering?	49	7.7	Oppsummering	64
6.4	Registrering på bakgrunn av utenlandske domfellelser	53	8	Merknader til den enkelte paragraf i lovutkastet	65
6.5	Sporregisteret	53	9	Lovutkast	71
6.6	Søk i registrene	54	Vedlegg		
6.7	Utlevering av opplysninger til utenlandske myndigheter?	54	1	Council of Europe Committee of Ministers	73
6.8	Oppbevaring av analyseresultat og spormaterialet	55			
6.9	Noen administrative spørsmål	57			
6.9.1	Registerfører, innsyn, sletting mv. ...	57			
6.9.2	Hvem beslutter registrering	57			

Litteratur/forkortelser

Litteratur

- Andenæs 2000 I* – Andenæs, Johs.: Norsk straffeprosess. Bind I. 3. utgave. Oslo 2000.
- Ashworth/Redmayne 2005* – Ashworth, Andrew and Redmayne, Mike: The criminal process. Third Edition. Oxford University Press 2005.
- Auglend/Mæland/Røsandhaug 2004* – Auglend, Ragnar L., Mæland, Henry John og Røsandhaug, Knut: Politirett. 2. utgave. Oslo 2004.
- Bernt/Rasmussen 2003* – Bernt, Jan Fridthjof og Rasmussen, Ørnulf: Frihagens forvaltningsrett bind I. Bergen 2003.
- Bøhn 2000* – Bøhn, Anders: Domstolloven. Kommentartutgave. Oslo 2000.
- DKarnov 2003* – Karnovs Lovsamling. Bind 4. Nittende utgave. Forlaget Thomson 2004.
- Eckhoff/Smith 2003* – Eckhoff, Torstein og Smith, Eivind: Forvaltningsrett. 7. utgave. Oslo 2003.
- Graver 2002* – Graver, Hans Petter: Alminnelig forvaltningsrett. 2. utgave Oslo 2002.
- Harris/O'Boyle/Warbrick 1995* – Harris, David, O'Boyle, Michael and Warbrick, Colin: Law of the European Convention on Human Rights. London, Dublin, Edinburgh 1995.
- Karlsruher 2003* – Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung und zum Gerichtsverfassungsgesetz mit Einführungsgesetz. Herausgegeben von Prof. Dr. Gerd Pfeiffer. 5., neu bearbeitete Auflage. München 2003.
- Møse 2002* – Møse, Erik: Menneskerettigheter. Oslo 2002.
- Pfeiffer 2002* – Strafprozeßordnung und Gerichtsverfassungsgesetz.. Kommentar von Prof. Dr. Gerd Pfeiffer. 4., neu bearbeitete und erweiterte Auflage. München 2002.
- Schmitter FS-Herold 1998* – Schmitter, Hermann: Der «Genetische Fingerabdruck» — Entwicklung der Forensischen Serologie. Festschrift für Horst Herold zum 75. Geburtstag. Das Bundeskriminalamt am Ausgang des 20. Jahrhundert. Wiesbaden 1998 s. 397-426.
- Senge NJW 1997* – Senge, Lothar: Strafverfahrensänderungsgesetz — DNA-Analyse. NJW 1997 s. 2409-2412.
- Senge NJW 1999* – Senge, Lothar: Gesetz zur Änderung der Strafprozeßordnung (DNA-Identitätsfeststellungsgesetz). NJW 1999 s. 253-256.
- Strandbakken 2003* – Strandbakken, Asbjørn: Uskyldspresumsjonen. «In dubio pro reo». Bergen 2003.
- van Dijk/van Hoof 1998* – van Dijk, P. and van Hoof, G.J.H.: Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Third Edition. The Hague 1998.
- Aall 1995* – Aall, Jørgen: Rettergang og menneskerettigheter. Den europeiske menneskerettighetskonvensjons artikkel 6 og norsk straffeprosess. Bergen 1995.
- Aall FS-Smith* – Aall, Jørgen: Høyesterett som prosessrettsskaper – særlig på området for utilbørlige bevis. Rettsteori og rettsliv. Festschrift til Carsten Smith. Oslo 2002 s. 957-966.

Lover, konvensjoner og forskrifter med forkortelse

dmstl.	– Lov om domstolene av 13. august 1915 nr. 5.
dstrl.	– Straffeloven af 15. april 1930 nr. 126 med senere ændringer.
EMK	– Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (Den europeiske menneskerettskonvensjon) av 4. november 1950.
fvL.	– Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) av 10. februar 1967.
PACE	– Police and Criminal Evidence Act 1984.
personoppl.	– Lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven) av 14. april 2000 nr. 31.
pol.	– Lov om politiet (politiloven) av 4. august 1995 nr. 53.
pti.	– Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (Påtaleinstruksen) fastsatt ved kgl. res. av 28. juni 1985 nr. 1679.
RB	– Rättegångsbalk. Given Särö den 18 juli 1942.
rpl.	– Lov om rettens pleje (Retsplejeloven).
StPO	– Strafprozeßordnung. In der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987.
strl.	– Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10.
strl. 2005	– Lov om straff (straffeloven) av 20. mai 2005 nr. 28.
strpl.	– Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25.
TvML	– Tvångsmedelslag 30. april 1987/450.
TP 7 (TP 7-4)	– Protokoll nr. 7 til Konvensjonen om beskyttelse av menneskerettigheter og grunnleggende friheter av 22. november 1984.
utlendl.	– Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) av 24. juni 1988 nr. 64.
vtrl.	– Vegtrafikklov av 18. juni 1965 nr. 4.

Lovforarbeider og offentlige dokumenter:

Annual Report 2003/4	– The National DNA Database. Annual Report 2003/04. London 2004.
Ds 2004:35	– Genetiska fingeravtryck.
Innst. O. nr. 37 (1980-81)	– Innstilling fra justiskomiteén om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven).
Innst. O. nr. 5 (1995-96)	– Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven (etablering av et DNA-register m.v.)
Innst. O. nr. 72 (2004-2005)	– Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven).
NOU 1993: 31	– DNA-analyser i straffesaker.
NOU 2003: 15	– Fra bot til bedring. Et mer nyansert og effektivt sanksjonssystem med mindre bruk av straff.
Ot.prp. nr. 55 (1994-95)	– Om lov om endringer i straffeprosessloven (etablering av et DNA-register mv.).
Ot.prp. nr. 18 (2000-2001)	– Om lov om endringer i straffeprosessloven og domstolsloven mv. (forkynnelse av dommer og enkelte justeringer i toinstansreglene mv.)
Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)	– Om lov om straff (straffeloven).
Overview 2004	– An overview of the United Kingdom National DNA Database. Prepared by Science Policy Unit. Home Office. November 2004.
Rapport 2/2002	– Etterforskning av drapssaker med ukjent gjerningsmann. Riksadvokatens publikasjoner nr. 2/2002. Avgitt 29. april 2002.

Recommendation No. R (92)1

- Recommendation No. R (92)1 of the committee of ministers to member states on the use of analysis of deoxyribonucleic acid (DNA) within the framework of the criminal justice system. (Adopted by the Committee of Ministers on 10 February 1992 at the 470th meeting of the Ministers' Deputies.)

Andre forkortelser:

D&R

- Decisions and Reports. Council of Europe. European Commission of Human Rights. Strasbourg 1975–1999.

Ds

- Departementsserien.

EMD

- Den europeiske Menneskerettsdomstol.

NJW

- Neue Juristische Wochenschrift. München 1947/48–.

NOU

- Norges offentlige utredninger.

Ot.prp.

- Odelstingsproposisjon.

RMI

- Rettsmedisinsk institutt.

Rt.

- Norsk Retstidende. Kristiania/Oslo 1836–.

Kapittel 1

Sammendrag

Regjeringen besluttet ved kongelig resolusjon av 2. juli 2004 å nedsette et utvalg som skulle vurdere om adgangen til å innhente DNA-prøver skulle være sammenfallende med adgangen til å innhente fingeravtrykk. Videre skulle utvalget vurdere å utvide DNA-registrering til flere typer saker enn etter det gjeldende regelverk som er begrenset til mer alvorlige former for kriminalitet, og om en siktelse skulle være tilstrekkelig for registrering. Dessuten skulle utvalget vurdere reglene om søk i registeret. Utvalgets mandat er i sin helhet gjengitt i kapittel 2.

Kapittel 3 inneholder en oversikt over hva DNA er, herunder bruken av dagens DNA-register og hvilke saksbehandlingsrutiner som er knyttet til registeret.

I kapittel 4 er det gitt en oversikt over gjeldende rett. Som det fremgår av dette kapittel, ble det sentrale DNA-register etablert ved lov av 22. desember 1995 nr. 79, og lovverket har senere bare vært gjenstand for mindre justeringer.

Kapittel 5 inneholder en fremstilling av fremmed rett. Utviklingen i andre land går entydig i retning av å utvide adgangen til å registrere personer i DNA-registeret. England har de mest vidtgående regler på dette området.

Utvalgets vurderinger fremgår av kapittel 6. Utvalget foreslår at reglene om DNA-register nedfelles i en egen lov fremfor at bestemmelsene inntas i straffeprosessloven. Det er enighet i utvalget om at personvern hensyn ikke er til hinder for å utvide personkretsen som kan registreres. Flertallet foreslår at det bør være tilstrekkelig for registrering at en person ilegges en strafferettslig reaksjon for en handling som kan medføre frihetsstraff. Mindretallet mener at grensen bør gå ved overtredelse av straffebud som har en strafferamme over 6 måneder fengsel. En samlet utvalg mener imidlertid at handlinger som det er utferdiget forenklet forelegg for, ikke bør gi grunnlag for registrering.

Utvalget foreslår videre at den som ilegges en strafferettslig reaksjon i utlandet for en handling som ville kvalifisert for registrering i Norge, skal kunne registreres basert på den utenlandske avgjørelsen.

Reglene om sporregisteret foreslås videreført uten realitetsendringer. Det foreslås heller ikke endringer i reglene om søk i registeret. Utvalget foreslår at opplysninger fra registeret kan utleveres til utenlandsk politimyndighet slik praksis også er i dag.

Det er uenighet i utvalget om biologisk materiale som er innhentet for DNA-analyse kan oppbevares etter fremstillingen av DNA-profilen. Flertallet mener at hensynet til å kunne oppgradere registeret i tråd med den teknologiske utvikling, tilsier at slikt materialet kan oppbevares av den som har foretatt analysen. Mindretallet mener at faren for misbruk av materialet tilsier at det destrueres etter at profilen er fremstilt.

Saksbehandlingsreglene knyttet til bruk av dagens register blir i stor grad videreført. Det forelås likevel at beslutningen om at en person skal registreres legges til politiet, med klageadgang til overordnet påtalemyndighet.

Endelig foreslår utvalget visse endringer i bestemmelsene om tvangsmidler. Innhenting av DNA-prøver er i dag så vidt lite inngripende, at utvalget foreslår at dette reguleres i en egen bestemmelse i straffeprosessloven.

De økonomiske og administrative konsekvenser av utvalgets forslag er inntatt i kapittel 7. Flertallets forslag er anslått å koste i underkant av 100 millioner kroner det første året, deretter vil de årlige omkostningene knyttet til DNA-registeret være om lag 50 millioner.

Kapittel 8 inneholder merknader til den enkelte bestemmelse, mens utvalgets lovutkast er inntatt i kapittel 9.

Kapittel 2

Mandatet

Uvalget for å vurdere endringer i reglene om det sentrale register over DNA-profiler ble oppnevnt ved kongelig resolusjon av 2. juli 2004. Om bakgrunnen for oppnevnelsen uttalte Justisdepartementet:

«Hensynet til en effektiv kriminalitetsbekjempelse kan tilsi at det bør være en videre adgang til å ta DNA-prøver og til å registrere og søke etter DNA-profiler i det sentrale registeret over DNA-profiler enn det dagens regler tillater. Samtidig reiser utvidelser i adgangen til å registrere DNA-profiler spørsmål om varetakelse av personvernet og rettssikkerheten til dem som blir registrert.

Stortingsrepresentantene Jan Arild Ellingsen og André Kvakkestad foreslo i Dok. nr. 8: 41 (2002-2003) endringer i straffeprosessloven for å utvide «adgangen til bruk av DNA-bevis i straffesaker». Forslagene ble forelagt Justisdepartementet, og justisministeren uttalte i brev 24. januar 2003 til justiskomiteen at det var ønskelig å avvente riksadvokatens vurdering av spørsmålet før departementet tok stilling til om adgangen til å registrere DNA-profiler bør utvides. Riksadvokaten hadde på det tidspunktet organisert en intern arbeidsgruppe som så på etterforskningen av saker med ukjent gjerningsmann, herunder bruk av DNA-profiler. Det ble også uttalt i brevet til komiteen at det kunne være grunn til å se nærmere på reglene om søk i DNA-registeret.

Justiskomiteen uttalte i Innst.S. nr. 148 (2002-2003) at den vil avvente Justisdepartementets vurdering før det tas endelig stilling til om registreringsadgangen bør utvides, men ga uttrykk for at den har en «positiv innstilling» til en slik utvidelse.

På bakgrunn av arbeidet i den interne arbeidsgruppen gikk riksadvokaten i brev til Justisdepartementet 18. mars 2003 inn for at det burde oppnevnes et utvalg for blant annet å vurdere om straffeprosessloven bør endres slik at adgangen til å registrere DNA-profiler i identitetsregisteret utvides. Riksadvokaten pekte også på at det kan være behov for å vurdere endringer i reglene om oppbevaring av DNA-spor.»

Utvalget fikk følgende mandat:

«Utvalget skal vurdere om det er behov for å endre dagens regler om registrering og søk etter DNA-profiler i det sentrale registeret over DNA-profiler og om innsamling av DNA-prøver. Utvalget skal vurdere både lov- og forskriftsendringer.

Særlig skal utvalget vurdere om – og eventuelt hvordan – en ved lov- og forskriftsendringer bør:

- utvide adgangen til å ta DNA-prøver, for eksempel slik at adgangen blir den samme som for fingeravtrykk,
- åpne for å registrere DNA-profiler i flere typer av saker (i dag tillates registrering av DNA-profiler på personer som er domfelt for overtredelse av straffeloven kapittel 14 (allmennfarlige forbrytelser), 19 (seksualforbrytelser), 22 (legemskrenkelser) eller 25 (utpressing og ran)),
- gjøre siktelse til et tilstrekkelig vilkår for å registrere vedkommendes DNA-profil (i dag kreves rettskraftig domfellelse),
- endre saksbehandlingsreglene for registrering og søk i DNA-registeret.

Utvalget skal også vurdere om det er ønskelig å revidere reglene om søk i DNA-registeret (påtaleinstruksen § 11a-4, som ble endret ved forskrift 24. oktober 2003 nr. 1261).

Utvalget skal dessuten vurdere behovet for endringer i reglene om oppbevaring av spormateriale mv. (påtaleinstruksen § 11a-6).

For endringene som utvalget foreslår, skal utvalget vurdere om de gjeldende personvern- og rettssikkerhetsgarantiene i påtaleinstruksen vil være tilstrekkelige. Finner utvalget at disse garantiene ikke vil være tilstrekkelige, skal det foreslå endringer som vil sikre at personvernet og den enkeltes rettssikkerhet ivaretas på en tilfredsstillende måte. Utvalgets forslag må være i samsvar med Norges folkerettslige forpliktelser.

Hvis utvalget går inn for endringer, skal det utforme forslag til lov- og/eller forskriftstekst. Forslaget skal utformes i tråd med Justisdepartementets veiledning Lovteknikk og lovforberedelse (2000).

Utvalget må vurdere de økonomiske og administrative konsekvensene av sine forslag.

Minst ett forslag skal baseres på uendret ressursbruk, jf. utredningsinstruksen punkt 3.1.»

Sammensetningen av utvalget ble slik:

Professor Asbjørn Strandbakken, Bergen, leder.
Politioverbetjent ved KRIPOS Vigleik Antun, Årnes.

Direktør i Datatilsynet Georg Apenes, Fredrikstad.
Førstestatsadvokat Ingunn Fossgard, Oslo.
Advokat Mette Yvonne Larsen, Oslo.

Universitetslektor ved Det juridiske fakultet,
Universitetet i Bergen, Jan-Inge Raanes, har vært

sekretær for utvalget. Kapittel 3.1. er imidlertid skrevet av overingeniør Solveig Jacobsen og senioringeniør Bente Mevåg ved Rettsmedisinsk institutt, UiO.

Utvalget fikk frist med å avlevere sin innstilling til senest 31. desember 2005. Under arbeidet har utvalget avholdt 6 ettermiddagsmøter, samt ett todagersmøte. Videre har utvalget besøkt KRIPOS og Rettsmedisinsk institutt. I tillegg var utvalget 3.-6. januar 2005 på studietur til London, Southampton og Wilmslow

Kapittel 3

DNA og bruken av DNA-registeret ved etterforskning av straffesaker

3.1 Om DNA i strafferettspleien

3.1.1 Innledning

I 1985 beskrev den engelske professoren Alec Jeffreys at områder på det humane genom (menneskets DNA-molekyl) viser individuell variasjon av inntil da ukjent type og omfang. Denne kunnskapen kombinert med moderne teknologi har resultert i et effektivt rettsgenetisk verktøy; identifisering av biologiske spor og sikker fastsettelse av farskap/slektskap.

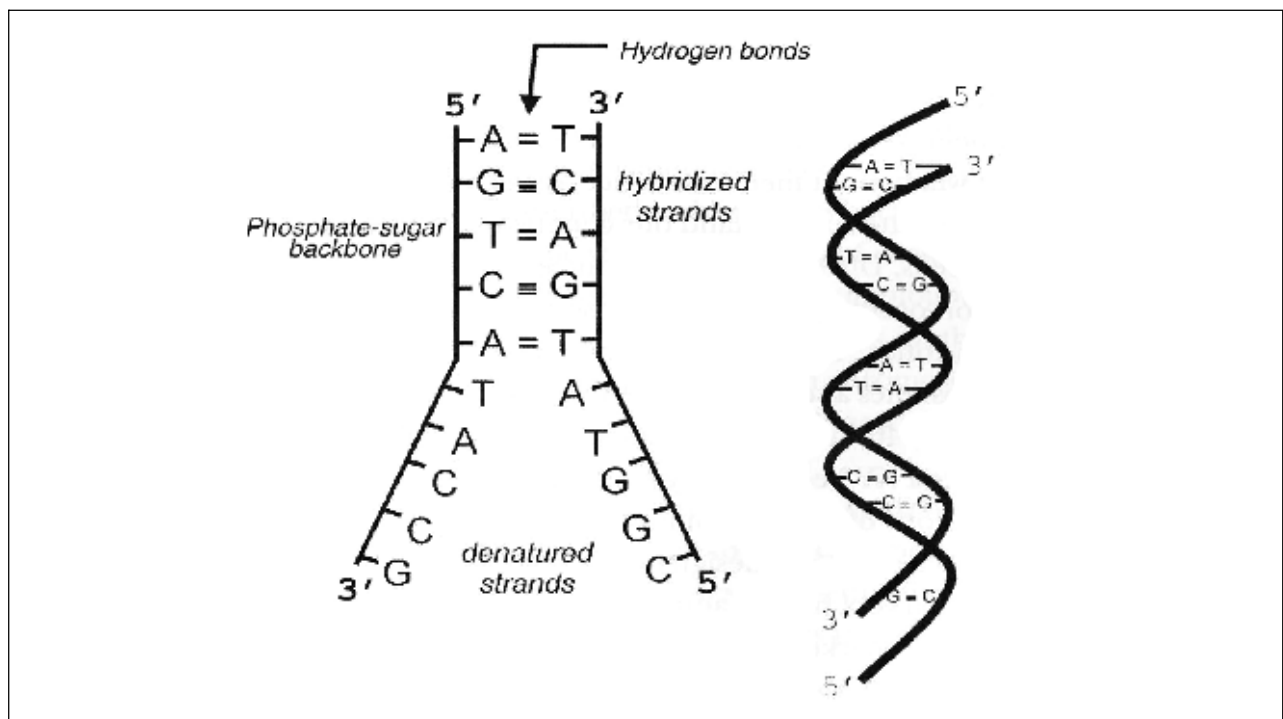
Nå – 20 år etter at DNA ble introdusert som bevismiddel i straffesaker – er DNA-analysen bredt akseptert. Sammenligning av DNA-profiler fra spor med profiler fra person er veletablert praksis i strafferettslig sammenheng over hele verden. De fleste vestlige land har også databaser (i Norge kalt DNA-registre) over profiler fra tidligere straffedømte eller mistenkte personer og profiler fra spor i saker med ukjent gjerningsperson. Søk i

slike databaser gir allerede vesentlige bidrag til oppklaring av mange typer straffbare forhold, og denne effekten øker etter hvert som antallet registrerte profiler øker.

3.1.2 Hvor finnes DNA?

DNA finnes i alle våre kjerneholdige celler, dvs. i alle kroppens organer, i hud og slimhinner og i større eller mindre konsentrasjon i alle kroppsvæsker. Det kan derfor være mulig å analysere DNA fra blod- og sædspor, spyttoverførte spor (sneiper, flasker, finlandshetter ol.) og hudoverførte spor (på redskaper og overflater forøvrig).

DNA er et forholdsvis stabilt molekyl. Under gunstige betingelser kan DNA i et spor i tørre omgivelser eller i frossen tilstand danne grunnlag for effektive analyser selv etter mange – noen ganger i tusenvis av – år. Men utsatt for varierende fuktighet og varme, vil molekylet også kunne gå raskt

Figur 3.1 DNA-arvestoffmolekylet

til grunne. Erfaringsmessig vil biologiske spor i form av blodflekker, på sneiper og lignende kunne holde seg i meget lang tid. Men biologiske spor som hudavsmittning på redskap eller lignende, vil etterhvert miste DNA-rester fra tidligere brukere, da nye brukere fjerner gamle spor og avsetter egne.

3.1.3 Hva er DNA?

3.1.3.1 Oppbygning

DeoxyriboNucleicAcid (DNA) er den kjemiske betegnelsen på arvestoffmolekylet. DNA i cellekjernen inneholder all informasjon om en organismes utvikling og utseende, og omtales ofte som kjerne-DNA. I tillegg inneholder cellene DNA utenfor kjernen; mitokondrielt DNA (mtDNA), se punkt 3.1.3.6.

DNA-molekylet består av to komplementære tråder som er bygd opp av fire ulike nukleotider/basepar som forkortes A, T, C og G. Det humane genomet er sammensatt av ca. 3×10^9 nukleotider, og med fire mulige varianter i hver posisjon, gir dette et nesten uendelig antall kombinasjonsmuligheter, som igjen gir opphav til det biologiske mangfoldet hos menneskene.

En gjennomsnittlig menneskekropp består av ca. 1×10^{14} celler som alle har identisk DNA med den cellen som oppstod da eggcellen og sædcellen

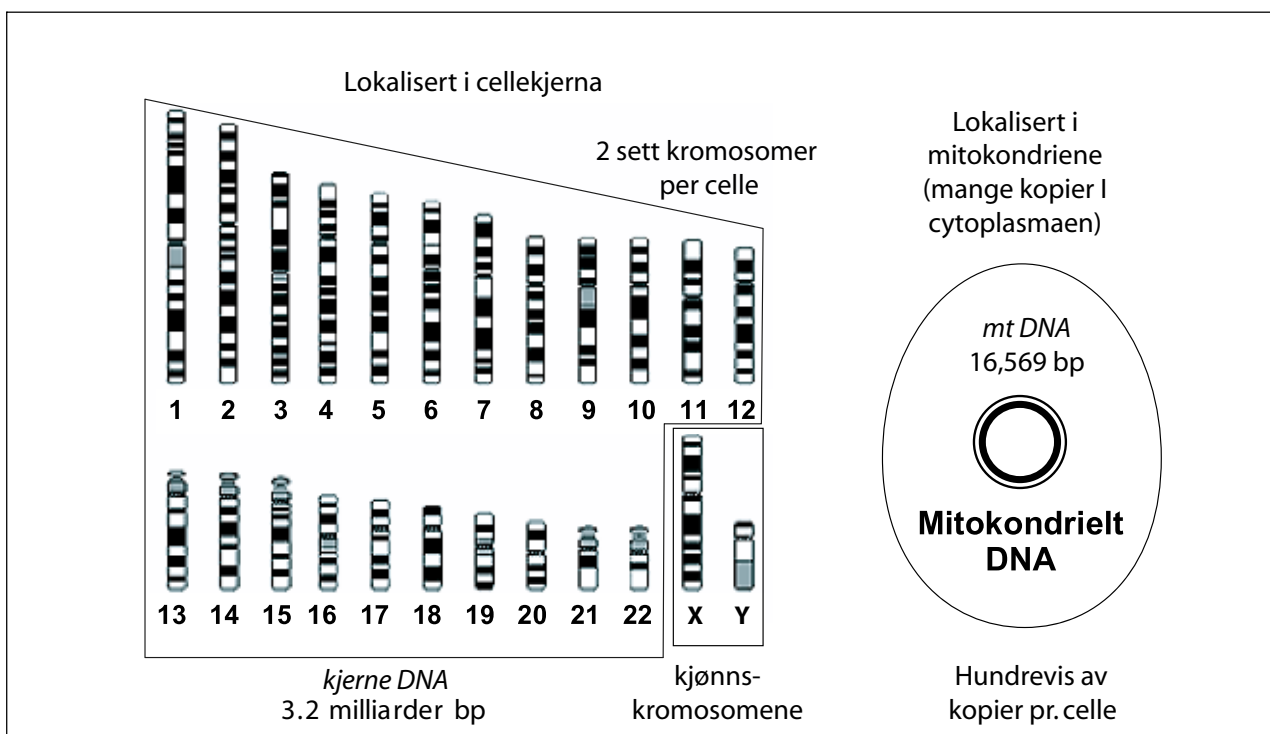
smeltet sammen. Vi har altså to utgaver av vårt DNA, én arvet fra mor og én fra far, organisert i cellekjernen som 23 kromosompar, hvorav ett par kjønnskromosomer. Dette er årsaken til at vi ved DNA-analysen finner to utgaver (som kalles alleler), én fra hver av foreldrene.

Det humane genomet/kromosomene består av 5 % kodende og 95 % ikke-kodende områder. De kodende områdene er kjent som gener. De ikke-kodende regionene inneholder, så vidt man vet, ikke informasjon om individet på samme måte som de kodende. Det er i disse regionene det er påvist områder med individuell variasjon, og det er slike områder, markører, som benyttes ved DNA-analysene. Det er likevel kun ca. 0,3 % eller ca. en million av nukleotidene som varierer mellom personer og gjør oss til unike individer. Eneggede søsken har imidlertid identisk DNA.

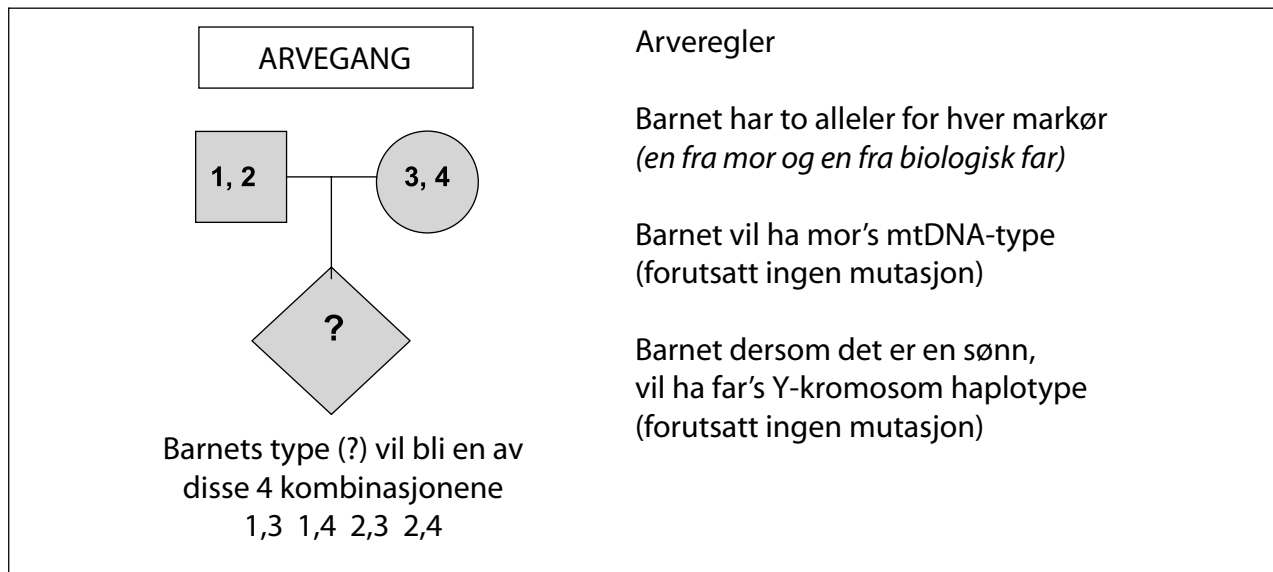
3.1.3.2 Genetisk variasjon

Det observeres to typer variasjon på DNA-molekylet; sekvens- eller singelnukleotidvariasjon og lengdevariasjon.

DNA-analyser som benyttes innen rettsgenetikken i dag er basert på områder som viser lengdevariasjon. Denne består i at en kort sekvens av nukleotider, gjerne 2-5, der antall repetisjoner varierer mellom individer. Slike områder med nedar-

Figur 3.2

Figur 3.3

vet individuell variasjon kalles STR-er (forkortelse for Short Tandem Repeat, korte tandemrepetisjoner). For de ulike STR-er har kjernesekvensen ulik nukleotidsammensetning (ulik rekkefølge av A, G, T og C). Variasjonen mellom individer er begrenset for den enkelte STR. En kombinasjon av informasjon fra flere gir et resultat spesifikt for det enkelte individ med unntak av eneggede søsken.

Som en parallell til ordinært fingeravtrykk ble betegnelsen «DNA-fingerprinting» brukt, men i dag benyttes DNA-profil. DNA-profil er ikke et entydig uttrykk, og det må derfor alltid oppgis hvilke STR-er som inngår i profilen. DNA-profil fra personer med sikker identitet kalles identitetsprofil i motsetning til profiler fra biologisk materiale som kalles sporprofiler.

3.1.3.3 Nomenklatur

Det er registrert flere tusen STR-er og hvilke som anvendes i en analyse, angis ved betegnelser som

GENETISK VARIASJON	
- punktvariasjon / sekvenspolymorfisme (SNP)	
.....AGACTAGACATT.....	
.....AGATTAGGCATT.....	
- lengde polymorfisme (STR)	
.....CTG(AATG)(AATG)(AATG)ATG..	
.....CTG(AATG)(AATG) ATG	

Figur 3.4

beskriver deres «geografiske» lokalisering på DNA-molekylet. For eksempel er FGA en STR som finnes i et ikke-kodende område i genet for proteinet fibrinogen A på kromosom nr. 4, mens STR-en D16S539 er den 539. markør beskrevet på kromosom nr. 16 der D står for DNA og S for sekvens.

For hver markør har vi som nevnt to utgaver (alleler) av vår DNA, én arvet fra mor og én fra far. Disse gis tallbetegnelser som angir antall repetisjoner av STR-ens kjernesekvens. Er det to ulike tall betyr det at de allelene man har fått fra mor og far er ulike, er det to like tall, betyr det at man har fått samme allel fra begge foreldrene.

3.1.3.4 Valg av STR-er for rettsgenetiske analyser

STR-er skal være effektive for identifisering, dvs. sannsynligheten for at to individer skal ha identisk profil, skal være minst mulig. Dette oppnår man ved å velge STR-er som enten har mange alternative utgaver/alleler (polymorfe STR-er) og der ingen av allelene er dominerende i hyppighet og/eller ved å kombinere informasjon fra mange mindre polymorfe STR-er. De STR-er man benytter, skal også kunne påvises i små mengder og/eller i delvis ødelagt DNA. De må også gi entydige og reproducerbare resultater.

Analysearbeidet utføres nå ved hjelp av kommersielt utviklede STR-multiplexer der flere STR-er analyseres samtidig. Internasjonalt samarbeid har ført til anbefalinger om at alle multiplexer skal inneholde syv felles STR-er. Det er også utarbeidet internasjonale anbefalinger for kvalitetssikring/standardisering av laboratoriemetodene. I Europa benyttes SGM+, en multiplex der ti ulike STR-er

samt én markør som gjenkjenner begge kjønnskromosomene, analyseres samtidig.

STR-ene har hver fra ca. 10 til ca. 20 varianter (alternative tallmuligheter). Ut fra befolkningsundersøkelser kan det beregnes at sannsynligheten for at to ubeslektede nordmenn skal ha samme DNA-type, varierer fra 8,1 % til 2,7 % i hhv. STR-ene THO1 og D2S1338. Sannsynligheten for at de to ubeslektede personene har lik DNA-type i SGM+, er lik produktet av enkeltsannsynlighetene for hver STR, vanligvis mindre enn 1×10^{-13} (én av ti billioner). En kombinasjon av de vanligst forekommende typene for hver STR har en teoretisk hyp-pighet på 1×10^{-9} (én av en milliard).

En SGM+-profil gir kun informasjon egnet til å identifisere personer/biologiske spor, og avslører ingen annen individspesifikk informasjon enn kjønn. Man kan heller ikke se om en person har arvebidrag fra spesielle etniske grupper. STR-ene fungerer som et effektivt identifiseringsredskap i alle undersøkte folkegrupper.

3.1.3.5 Y-kromosom spesifikke markører

Også på det mannlige kjønnskromosomet, Y-kromosomet, finnes STR-er med betydelig individuell variasjon, men Y-informasjon nedarves uten endringer (unntatt mutasjoner) fra generasjon til generasjon. En mann har således samme Y-profil som sin far, sine brødre, sine sønner og øvrige mannlige slektninger i ubrutt farslinje, og Y-profiler har derfor ikke tilnærmelsesvis samme identifiserende kraft som matchende STR-profiler. Slike analyser kan likevel gi verdifull informasjon for prøver med DNA-bidrag fra flere personer og av begge kjønn.

3.1.3.6 mtDNA

I tillegg til kjerne-DNA har cellene mange mitokondrier i cytoplasma som inneholder et lite, sirkulært DNA-molekyl; mitokondrielt DNA (mtDNA) bestående av 16 569 nukleotider der en ikke-kodende region viser en viss grad av individuell variasjon. Denne variasjonen skapes av sekvens- eller singelnukleotidvariasjoner, dvs. ett nukleotid er byttet ut med et annet.

MtDNA nedarves fra mor til barn, og alle slektninger, både kvinner og menn, i samme ubrutte morslinje vil ha identisk mtDNA-sekvens. MtDNA-profiler har på samme måte som Y-profiler liten identifiserende kraft, men kan likevel være et verdifullt verktøy i noen saker der prøvene inneholder svært lite DNA, for eksempel bein, tenner og hårskaft.

3.1.4 Hvordan analyseres DNA?

3.1.4.1 Metodikk

Ved DNA-analysen måles lengden av de DNA-fragmentene som varierer mellom ulike personer (utvalgte STR-er). Dette er en prosess som foregår i flere trinn. Den starter med ekstraksjon/utvinning av DNA fra cellene, der en rekke andre substanser må fjernes før analysen. Denne prosessen skiller ikke mellom humant DNA og ikke-humant DNA som også kan finnes i spormateriale. Neste steg er kvantitering/mengdebestemmelse av humant DNA i prøvene. Deretter følger PCR (Polymerase Chain Reaction) som er en laboratoriemetode der man kopierer utvalgte STR-er på DNA-tråden. Kopieringsprosessen er nødvendig for å få tilstrekkelig mengde DNA til analyse/fragmentlengdebestemmelse. DNA-fragmentene separeres og detekteres; i de fleste laboratorier benyttes i dag kapillærelektroforese til dette.

Metoden muliggjør analyse av små mengder/delvis nedbrutt materiale og flere STR-er kan undersøkes i samme PCR-prosess (multiplex).

3.1.4.2 Resultatbehandling/software

Typeresultatene behandles ved hjelp av et dataprogram der lengden av fragmentene måles og omregnes til antall repetisjoner av kjernesekvensen for den aktuelle STR. Når for eksempel resultatet for en STR viser "12, 15", betyr det at prøven inneholder to utgaver/alleler hvorav én med 12 og den andre med 15 repetisjoner av STR-ens kjernesekvens. Det samlede resultatet, en DNA-profil, består derfor av en tallrekke samt angivelse av kjønn. Dette er et resultatformat som er enkelt å håndtere mht. databaser.

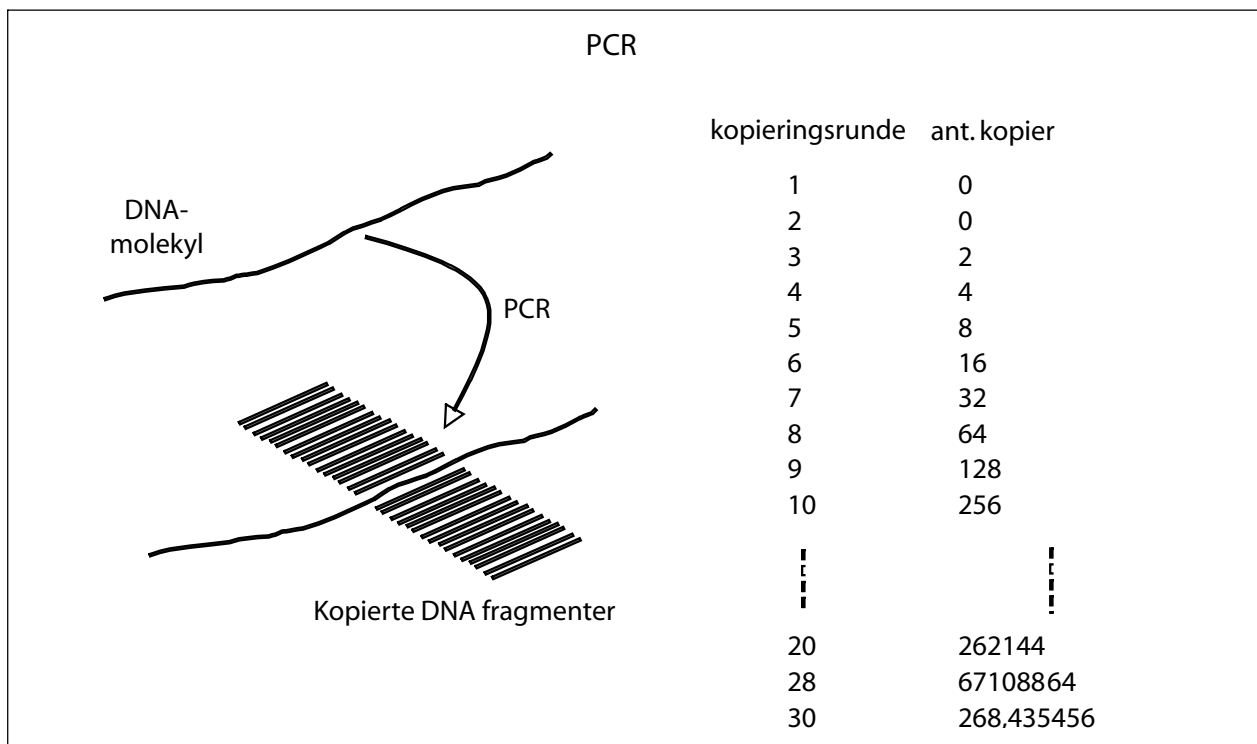
DNA fra spormateriale og personer analyseres i to separate prosesser, og sammenligning av profiler kan først skje etter resultatbehandlingen.

Det kalles en «match» når to profiler som sammenlignes, for eksempel en sporprofil og en identitetsprofil, er identiske.

3.1.5 Sakkyndighet

Når kvaliteten på DNA-profiler skal bedømmes, er det to forhold som krever spesielle kunnskaper; delprofiler og blandingsprofiler. Delprofiler er profiler der det ikke lykkes å påvise tygbare alleler i alle STR-er. Årsaken til slike profiler kan være at det er lite og/eller dårlig DNA i prøven.

I de tilfellene der man etter en analyse ender opp med en delprofil, vil den identifiserende kraften ved en match mellom en personprofil og den inkomplette profilen alltid være redusert. Reduk-

Figur 3.5

sjonen av den statistiske vekten vil stå i direkte sammenheng med hvor mange STR-er man ikke har lyktes å type.

For noen prøver kan man oppnå en full profil ved å øke følsomheten ved analysen. Slike følsomme analyser krever særlige tiltak for å unngå forurensning med DNA som ikke stammer fra sporet selv, og resultatene må brukes med stor forsiktighet ved sammenligning med andre profiler.

Blandingsprofiler skyldes at mer enn én person har bidratt med DNA i prøven som analyseres. De atskiller seg fra vanlige profiler ved at det for minst én STR finnes mer enn to alleler (tall). Slike profiler skaper tolkningsbehov og krever ofte særskilt statistisk behandling.

Bedømmelsen av «vanskelige» blandingsprofiler og delprofiler krever høy grad av ekspertise, teoretisk såvel som praktisk. Ved typing av prøver som inneholder DNA fra flere personer eller lite, eventuelt degradert DNA, kan det forekomme tekniske fenomener som innvirker på analyseprosessen. Slike prøver gir ofte typeresultater som er vanskelige å bedømme mht. om resultatet avspeiler alle alleler i prøven. I henhold til vedtatte faglige kriterier må de vurderes nøye for å avgjøre om det er grunnlag for å anvende dem og hvilken vekt disse kan tillegges. Disse forholdene må også tas i betraktning når slike sporprofiler sammenlignes med andre profiler.

Det skal imidlertid presiseres at de falske resultater man eventuelt får og de feilbedømmelser man gjør, alltid fører til falske utelukkelse i det man får en profil som inneholder en eller flere feil (som regel manglende tall). I og med at den DNA-profilen hver av oss har kan anses unik, vil ikke en feiltyping føre til at en sporprøve gir en falsk match.

Hvorvidt delprofiler og blandingsprofiler er egnet for registrering i en database, må på faglig grunnlag vurderes i hvert enkelt tilfelle.

3.1.6 Kontaminasjon

Kontaminasjon benyttes i denne sammenheng om ikke-tilsiktet tilblanding av «fremmed-DNA», dvs. DNA uten tilknytning til den kriminelle handlingen. Slik tilblanding kan skyldes tilførsel av DNA under sikring av spor, i løpet av behandlingen hos politiet og/eller i laboratoriet.

PCR-metodens følsomhet og mulighet til å type meget små mengder DNA medfører at nødvendige forholdsregler må tas for å hindre og avdekke kontaminasjon. Derfor bør referanseprøver fra alle som kan ha vært i kontakt med/behandlet det aktuelle materialet, kunne analyseres. Dersom kontaminasjon inntreffer, kan dette gi typeresultater som ikke er anvendbare eller føre til falsk utelukkelse av en person i forhold til et spor.

3.1.7 Vekting av DNA-resultater

3.1.7.1 Statistikk (hyppighet, frekvenser)

Hyppigheten av de enkelte typene for hver STR er kartlagt etter analyse av prøver fra et stort antall ubeslektede norske kvinner og menn. Dette tallmaterialet danner grunnlaget for statistiske beregninger.

Hvis man for eksempel har en sporprofil med en samlet hyppighet i størrelsesorden 1×10^{-9} , vil som sagt sannsynligheten for at to ubeslektede personer skal ha samme DNA-profil være 1 av 1 milliard. Sagt på en annen måte, er det 1 milliard ganger mer sannsynlig å få dette resultatet dersom sporet er avsatt av denne personen enn om det er avsatt av en tilfeldig ubeslektet person.

Hvis impliserte i saker er i slekt med hverandre, må det tas hensyn til dette når statistiske beregninger skal foretas siden slektninger vil ha genetiske likhetstrekk; for eksempel vil foreldre og barn alltid ha ett allel/tall felles for alle STR-er, søsken vil ha flere felles tall enn søskenbarn osv.

3.1.7.2 Bevisverdi

Matchende DNA-profiler mellom et spor og en person betyr verken mer eller mindre enn at DNA i sporet stammer fra personen. Hvilken betydning dette har som bevis, vil være helt avhengig av hvilken relevans sporet har for det straffbare forholdet, noe domstolen må ta stilling til.

3.1.8 Om Rettsmedisinsk institutts arbeid

3.1.8.1 Generelt om Rettsmedisinsk institutts arbeid

Rettsmedisinsk institutt har en landsdekkende funksjon mht. rettsgenetiske undersøkelser.

I 1987 ble det i gangsett et prosjekt med støtte fra Justisdepartementet for å teste den nyoppdagede DNA-teknikken og dens anvendelse i både farskaps- og spor-saker. Prosjektet som viste seg å gi gode resultater, ble videreført og etablert som rutinemetode i første omgang for bruk i utvalgte saker. Etter hvert som saksomfanget økte, ble den rettsgenetiske virksomheten delt i to enheter: seksjon for familiegenetikk (farskaps sakene) og seksjon for biologiske spor (kriminall sakene).

Fra 1992 til 1996 var det en gradvis overgang til PCR-metodikk slik at man ble i stand til å utnytte langt mindre mengde spormateriale samtidig som politiet så nytten av analysene og sendte flere saker til undersøkelse. Ytterligere utvikling av PCR-metodens følsomhet har gjort typing av nye sportyper mulig, og narkotikasaker er derfor skilt ut som egen post på sakstypestatistikken f.o.m. 2001. Saksutviklingen fordelt på type sak framgår av tabellen nedenfor. Antall mottatte saker i 2004 utgjorde mindre enn 1 % av totalt antall anmeldte saker i kategoriene skadeverk, narkotika, seksual- og voldskriminalitet og annen vinningskriminalitet (tall fra SSB).

DNA-arbeidet ble finansiert dels ved fakturering av oppdragsgiverne (ca. 50 %) og dels med

Tabell 3.1

Sakstype	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994
Seksuelle overgrep	319	274	280	251	233	229	255	206	190	215	177
Drap/mist. dødsfall	58	50	44	41	54	44	49	59	39	49	25
Legemsbeskad.	91	81	90	66	71	76	75	69	67	50	36
Tyveri/ran/innbrudd	1142	316	214	146	109	108	69	49	68	88	35
ID-saker (døde)	33	21	23	8	17	13	15	18	17	11	10
Narkotika-saker	293	161	95	51							
Annet	192	82	54	48	39	32	28	22	26	23	13
Totalt antall saker	2128*	985	800	534	523	502	491	423	403	404	296

* inkludert 7 saker fra Island

Tabell 3.2 Antall saker fordelt på politidistrikter

	2002	2003	2004
Agder politidistrikt	34	45	49
Asker og Bærum politidistrikt	15	37	70
Follo politidistrikt	21	25	45
Gudbrandsdal politidistrikt	1	5	11
Haugaland og Sunnhordland pd.	32	52	78
Hedmark politidistrikt	30	53	87
Helgeland politidistrikt	4	13	35
Hordaland politidistrikt	41	73	401
Island	26	19	27
Kripos	50	40	65
Midtre Hålogaland politidistrikt	20	21	25
Nordmøre og Romsdal pd.	13	12	43
Nordre Buskerud politidistrikt	11	11	16
Nord-Trøndelag politidistrikt	7	9	22
Oslo pd., krim.tekn. avsnitt	154	139	210
Oslo politidistrikt	44	90	102
Rogaland politidistrikt	59	79	144
Romerike politidistrikt	21	24	58
Salten politidistrikt	12	4	19
Sogn og Fjordane politidistrikt	10	7	24
Sunnmøre politidistrikt	6	16	41
Svalbard			2
Søndre Buskerud politidistrikt	36	18	52
Sør-Trøndelag politidistrikt	28	38	74
Telemark politidistrikt	16	29	98
Troms politidistrikt	18	34	107
Vestfinnmark politidistrikt	3	10	16
Vestfold politidistrikt	46	28	44
Vestoppland politidistrikt	7	4	12
Østfinnmark politidistrikt	11	10	6
Østfold politidistrikt	24	45	138
Totalt:	800	990	2121

støtte fra Justisdepartementet (ca. 50 %). Samtidig som instituttet i 1992 vedtok kun å benytte DNA-teknikker i analyse av farskapssaker, ble ansvaret for disse overført til Barne- og familiedepartementet (BFD). BFD finansierer nå seksjon for familiegenetikk i sin helhet. Arbeidet med kriminalsakene fortsatte derimot med den etablerte finansieringsmodellen, men med en utvikling der oppdragsgiverne de siste årene har dekket en stadig større del av de totale kostnadene. Oversikten i tabell 3.2 viser antall innsendte saker fra de ulike distriktene for de siste årene.

Hordaland pd sendte i 2004 inn flest saker til undersøkelse noe som utgjorde anslagsvis 2,5 % av

det totale antallet anmeldte saker der DNA-analyser bør vurderes som en del av etterforskningen. For øvrig viser tabellen over store ulikheter mellom de ulike politidistrikter.

Undersøkelsene av sakene er todelt der første del består av påvisning/kartlegging av biologisk spormateriale og DNA-analysen utgjør andre del. DNA-profilene fra sporprøvene sammenlignes så eventuelt med profiler til impliserte personer i saken; fornærmet, siktet og evt. vitner. Saken besvares og rapport sendes oppdragsgiver. Samtidig oversendes sporprofiler som ikke matcher noen personprofiler til DNA-registret dersom profilen oppfyller vedtatte kvalitetskrav.

Tabell 3.3

1. halvår	2005	2004
Antall sporprofiler sendt DNA-registeret	352	224
Treff spor/registrert person	139	45
Treff spor/spor:	51	15
Treff ved søk av siktet person mot sporregisteret	41	9

I 1. halvår 2005 ga 1509 saker opphav til 5643 sporprøver hvorav 352 profiler ble oversendt DNA-registeret. Disse er i hovedsak fra saker som karakteriseres som hverdagskriminalitet og ca. 40 % av disse matchet profiler til registrerte personer (som er dømt for alvorlige forbrytelser).

Som det framgår av tabellen over, gir søk av spor langt flere treff enn søk av nye personprofiler (siktete personer) som utgjorde ca. 1000 i 1. halvår 2005.

3.1.8.2 Internasjonalt samarbeid

Representanter fra instituttet deltar i ENFSIs (European Network of Forensic Science Institutes) DNA-gruppe og EDNAP (European DNA profiling Group). Disse gruppene fungerer som rådgivende organ for Interpol, og har som ett av sine mål å bidra til standardisering av DNA-analyserutiner i europeisk sammenheng. EDNAP har i tillegg ansvar for gjennomføring av forskningsprosjekter og utvikling av nye metoder. ENFSI arrangerer også hyppige tester av sine medlemmer, såkalte «proficiency tests». Samarbeidet i ENFSI medfører at medlemmene forplikter seg til å gjennomføre en kvalitetssikringsprosess når det gjelder laboratorierutiner (akkreditering).

3.1.8.3 Kvalitetssikring

Analysemetodens følsomhet krever høy bevissthet i forhold til måten arbeidet utføres på for å unngå/minimere risikoen for kontaminasjon. DNA-analysene utføres i dag i spesialinnredete lokaler med strenge arbeids- og kontrollrutiner både når det gjelder prøvebehandling og resultatkontroll. Disse rutinene er etablert i henhold til de retningslinjer det er internasjonal enighet om (ENFSI).

3.1.9 Fremtidig utvikling

Bioteknologi er et fag i rask utvikling, men fordi DNA-databaser over hele verden er basert på STR-

er, er det vanskelig å se for seg et omfattende skifte i nærmeste fremtid når det gjelder analyseteknologi innen rettsgenetikk. Utviklingsarbeidet akkurat nå konsentrerer seg om å optimalisere eksisterende multiplexer for om mulig å analysere enda mindre mengder DNA, automatisere større deler av analyseprosessen samt ta i bruk nye markører, STR-er/SNP-er (se punkt 3.1.3.2.) som gir tilleggsinformasjon. Fra etterforskningshold er det dessuten et ønske om å kunne inkludere biogeografiske markører, dvs. markører som karakteriserer en persons opprinnelse, og markører som beskriver fenotyper, dvs. markører som kan karakterisere en person (hårfarge, ansiktsform etc.). Så langt har det ikke lyktes i å finne slike markører som egner seg for rutinemessig bruk i kriminalsaker.

Fremtidig utvikling vil neppe føre til at eksisterende STR-er går ut av bruk, men at nye kommer til som et supplement og at antall STR-er i DNA-databasene vil øke.

3.2 Om bruken av DNA-registeret

3.2.1 Tekniske løsninger mv.

Med hjemmel i strpl. § 160a jfr. pti. kapittel 11a, ble det i 1999 etablert et DNA-register ved Kriminalpolitisen.¹ Første beslutning om registrering ble utferdiget i 1998. Profilen til denne personen ble imidlertid først registrert i desember 1999. Dette skyldes at man endret standard for typing av DNA-profiler 1. desember 1999. Alt spormateriale som var sikret og typet på et tidligere tidspunkt, måtte derfor types på nytt i samsvar med den nye standarden dersom det skulle registreres i DNA-registeret.

Ved etableringen av DNA-registeret, ble den amerikanske databaseløsningen CODIS valgt som teknisk løsning.² CODIS eies og er i kontinuerlig utvikling av FBI. Databasen har i norsk målestokk ubegrenset kapasitet da denne løsningen ikke bare brukes innenfor hver enkelt stat, men også brukes som databaseløsning på tvers av de ulike statene i USA. De fleste Europeiske land har for øvrig også valgt CODIS. Dette må sees i sammenheng med at FBI tilbyr all programvare gratis for de respektive lands myndigheter.

CODIS inneholder DNA-profil og et unikt analysenummer. Dataløsningen er etablert i et lukket nettverk hvor bare de som til daglig arbeider med

¹ Om den rettslige regulering av DNA-registeret, se kapittel 4 nedenfor.

² CODIS (COmbined DNA Index System)

DNA-registeret har tilgang. Tre personer har i dag tilgang til databasen.

Registeret vil være uten verdi dersom DNA-profilene som er registrert ikke kan kobles til en person eller en sak. Det er derfor etablert en saksbehandlingsløsning i Lotus Notes hvor analyse-nummeret som brukes i registeret gjenbrukes sammen med enten personopplysninger eller saksopplysninger. Lotus Notes er en del av politiets nettverk, men bare et fåtall personer har tilgang til DNA-databasene med personopplysninger (navn og fødselsnummer) om den som er registrert i DNA-registeret, grunnlaget for registrering, saksopplysninger (straffesaksnummer) og analyse-nummer. Tilgang til Lotus Notes-løsningen innebærer ikke tilgang til profilene.

3.2.2 Rutiner knyttet til selve registreringen

Når Nye Kripas mottar en beslutning om registrering av en person i identitetsregisteret, vil beslutningen, før registrering foretas, bli kvalitetssikret for å avdekke om det foreligger faktiske eller formelle feil i beslutningen. Opplysninger som er anført i beslutningen kontrolleres mot politiets registre for å påse at personopplysningene er riktige, at det henvises til riktig dom, domsdato og rettsinstans samt at dommen hjemler grunnlag for registrering. Avdekkes det feil, gis det tilbakemelding til besluttede statsadvokat slik at beslutningen kan rettes og opprettholdes eller omgjøres/trekkes tilbake. Nye Kripas overprøver aldri statsadvokatens beslutning, jfr. pti. § 11a-2 fjerde ledd.

På samme måte foretas det kvalitetssikring av de prøveskjemaer som politidistriktene sender Nye Kripas med bakgrunn i en beslutning fra en statsadvokat. Det foretas rutinemessig kontroll av alle personopplysningene som innrapporteres, hvorvidt det er samsvar mellom prøve og beslutning, samt at det har vært foretatt identitetskontroll av den som har avgitt prøven.

Når en profil med kjent identitet mottas fra Rettsmedisinsk institutt for registrering, foretas det kontroll mht. om det er mottatt prøveskjema fra politidistriktene med samme analysenummer. Dersom dette mangler, vil både prøveskjema og beslutning bli etterspurt før profilen importeres til registeret. Dersom det allerede er importert en profil med samme analysenummer eller samme profil allerede finnes i registeret, vil dette bli avdekket og rettet. Identiske profiler vil skyldes at det er tatt prøve av eneggede tvillinger eller at det er tatt prøve av samme person flere ganger. Andre avvik, for eksempel eventuelle feil i det enkelte locus, vil

også bli avdekket her og meldt tilbake til Rettsmedisinsk institutt.

Når en profil med kjent identitet er registrert i DNA-registeret, vil dette anmerkes i Det sentrale straffe- og politiopplysningsregisteret (SSP) ved å tilføre årstallet for når registreringen fant sted. Rutinen samsvarer med det som gjelder for foto og fingeravtrykk. På denne måten sikrer man i størst mulig grad at en person som allerede er registrert i DNA-registeret ikke skal måtte avgi biologisk materiale flere ganger. For å sikre at det ikke er avvik mellom DNA-registeret og anmerking i Det sentrale straffe- og politiopplysningsregisteret, foretas det regelmessig elektronisk kontroll mellom registrene.

For at alle som enten skulle ha vært registrert i medhold av pti. § 11a-2 første ledd eller burde ha vært registrert etter pti. § 11a-2 andre ledd, jfr. samme bestemmelse siste ledd og riksadvokatens rundskriv nr. 2/1998, faktisk blir registrert, blir det regelmessig utarbeidet lister som sendes politidistriktene for oppfølging.

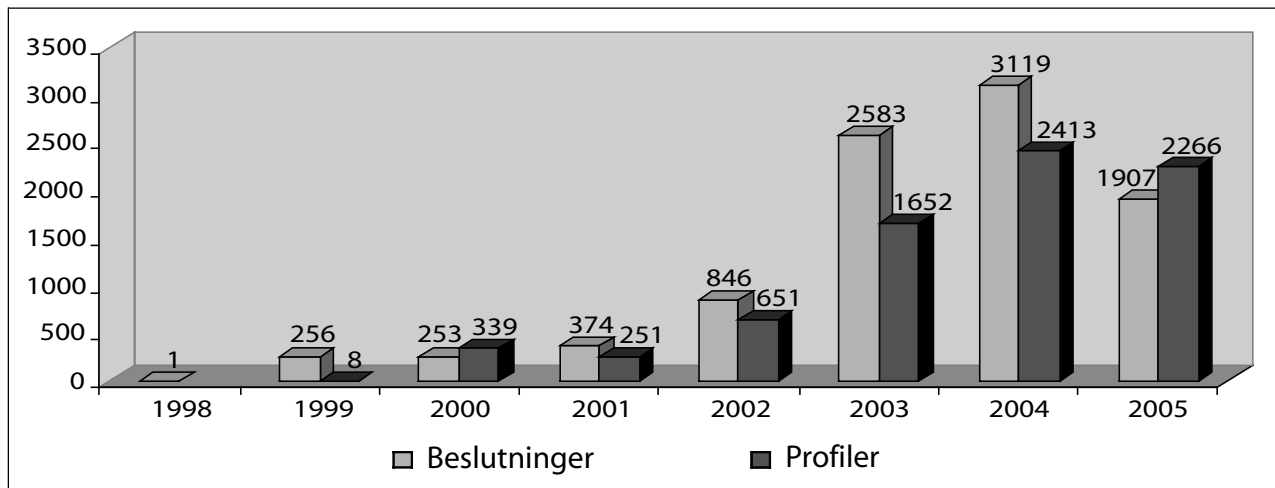
Den som mener at det ikke er grunnlag for registrering, kan klage til riksadvokaten, jfr. pti. § 11a-5 andre ledd. Dersom en klage sendes Nye Kripas vil denne uten opphold bli oversendt til riksadvokaten.

3.2.3 Antall registrerte profiler

Da Kriminalpolitisen etablerte DNA-registeret i desember 1999, var det liten kunnskap innen politiet og påtalemyndigheten om både registeret og lovgivningen. Dette resulterte i at relativt få personer som oppfylte vilkårene for registrering ble besluttet registrert. Parallelt var sikring og behandling av biologisk materiale relativt ukjent for politiet. En oppfatning om lav nytteverdi kombinert med relativt høye kostnader knyttet til analyse av biologisk materiale, var noe av årsaken til at bruk av DNA i liten grad ble prioritert ved politidistriktene.

Riksadvokatens pålegg om at DNA-registrering skulle prioriteres, førte til økt fokus og en endring i denne situasjonen. Per 30. september 2005 er det truffet beslutning om at 9.338 personer skal registreres i DNA-registeret, hvorav 7.544 er registrert med DNA-profil.

Status per 30. september 2005 innebærer at ca. 97 % av alle *skal-tilfellene* er registrert i samsvar med pti. § 11a-2 første ledd samt alle *kan-tilfellene* etter pti. § 11a-2 andre ledd. *Kan-tilfellene* er imidlertid begrenset til tilfeller hvor riksadvokaten har uttalt at det normalt skal foretas registrering, jfr. pti. § 11a-2 femte ledd og riksadvokatenes rundskriv nr. 2/1998.

Figur 3.6 Utvikling mht. antall beslutninger og profiler i identitetsregisteret per 30. september 2005.

Til sammenligning er det per 30. september 2005 registrert 1.329 profiler tilhørende personer med ukjent identitet (spor). Majoriteten av disse profilene stammer fra det som må kunne karakteriseres som hverdagskriminalitet.

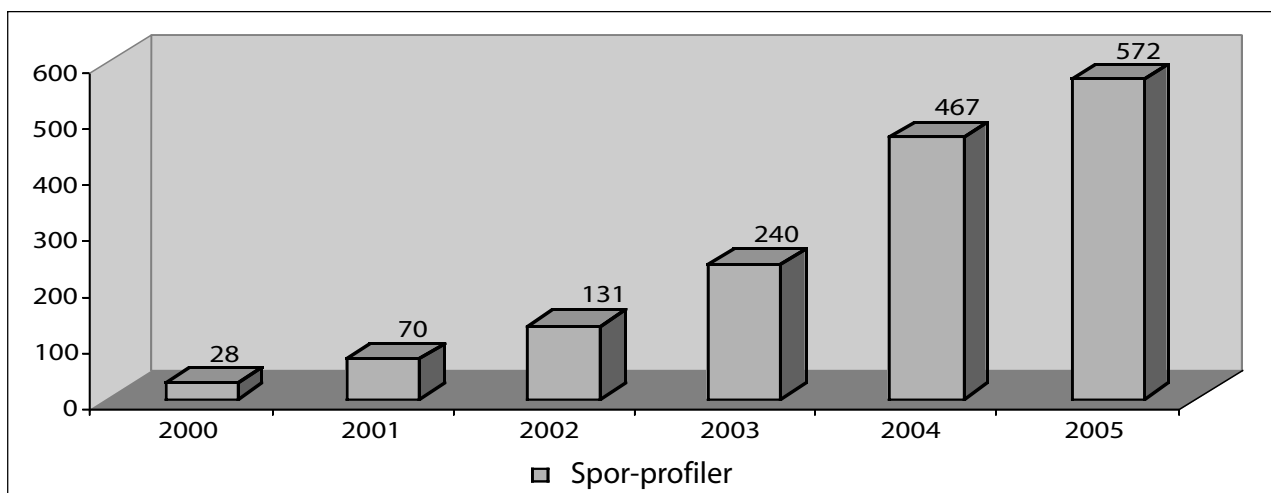
3.2.4 Søk i registrene — omfang og rutiner

Økning i antall profiler i identitetsregisteret og sporregisteret har også medført en ikke ubetydelig økning i antall treff — både mellom ulike saker og hvor spor knyttes til person.

I tillegg kommer identifiseringer foretatt ved Rettsmedisinsk institutt på bakgrunn av konkret mistanke mot person og som av den grunn ikke innrapporteres til registeret.

De treff som her er angitt, er basert på de søk som foretas i DNA-registeret. Disse kan være manuelle eller automatiske. Manuelle søk innebærer at en konkret profil søkes på forespørsel. Et typisk eksempel vil være en DNA-profil mottatt fra utenlandske politimyndigheter.

Et automatisk søk innebærer at profiler som ikke tidligere har vært søkt, søkes mot samtlige profiler som er i databasen. Et slikt søk vil avdekke om samme profil er sikret på flere åsteder (sak mot sak), identifisere en profil hvis identitet har vært ukjent (spor knyttes til person), samt fastslå om en person har avgitt DNA-prøve to ganger (person mot person) ved at det er oppgitt falsk identitet. Det siste er hittil ikke avdekket i Norge. Det finnes imidlertid identiske DNA-profiler i identitetsregis-

Figur 3.7 Utvikling mht. antall profiler i sporregisteret per 30. september 2005. Avvik mellom antall sporprofiler (1.329) versus summen av antall per år (se grafene over) skyldes i all hovedsak sanering fordi profilene ikke lenger tilhører en person med ukjent identitet.

teret, men dette har en naturlig forklaring ved at eneggede tvillinger er blitt registrert.

Når profiler som tilhører siktede oversendes for søk, jfr. pti. § 11a–4 tredje ledd, vil personopplysningene bli kontrollert mot politiets registre før profilene søkes for å sikre at de oversendte profilene faktisk tilhører en siktet og således hjemler søk. Nye Kripas har innført denne rutinen da det i enkelte tilfeller er anvendt skjema for referanseprøve av fornærmede/vitner, og ikke prøveskjema som er utarbeidet for opptak av prøve fra siktede. På denne måten kan det utelukkes at profiler som tilhører fornærmede/vitner som feilsendes Nye Kripas, blir søkt mot registeret.

Det foretas også kontroll av profil tilhørende person med ukjent identitet (spor-profil) som mottas for registrering i spor-registeret. Alle saksopplysningene kontrolleres mot politiets registre for å sikre at vilkårene for registrering er tilstede. Dersom det er tvil om grunnlaget, kontaktes politidistriktet slik at spor-profiler ikke blir registrert på et uriktig grunnlag. Etter at en spor-profil er registrert, mottar politidistriktet automatisk et brev hvor det opplyses at profilen er registrert og at politidistriktet må gi tilbakemelding dersom vilkårene for registrering skulle opphøre, for eksempel dersom profilen ikke lenger kan antas å tilhøre en uoppklart straffesak, jfr. pti. § 11a–3 første ledd.

Eventuelle treff — enten dette er mellom ulike spor-profiler eller ved at en person-profil knyttes til en spor-profil — meldes til Rettsmedisinsk institutt som foretar kvalitetssikring, og som deretter utarbeider en sakkyndig rapport som returneres Nye Kripas. Nye Kripas vil dernest utarbeide et følge-

brev som sammen med Rettsmedisinske institutts rapport sendes det aktuelle politidistrikt.

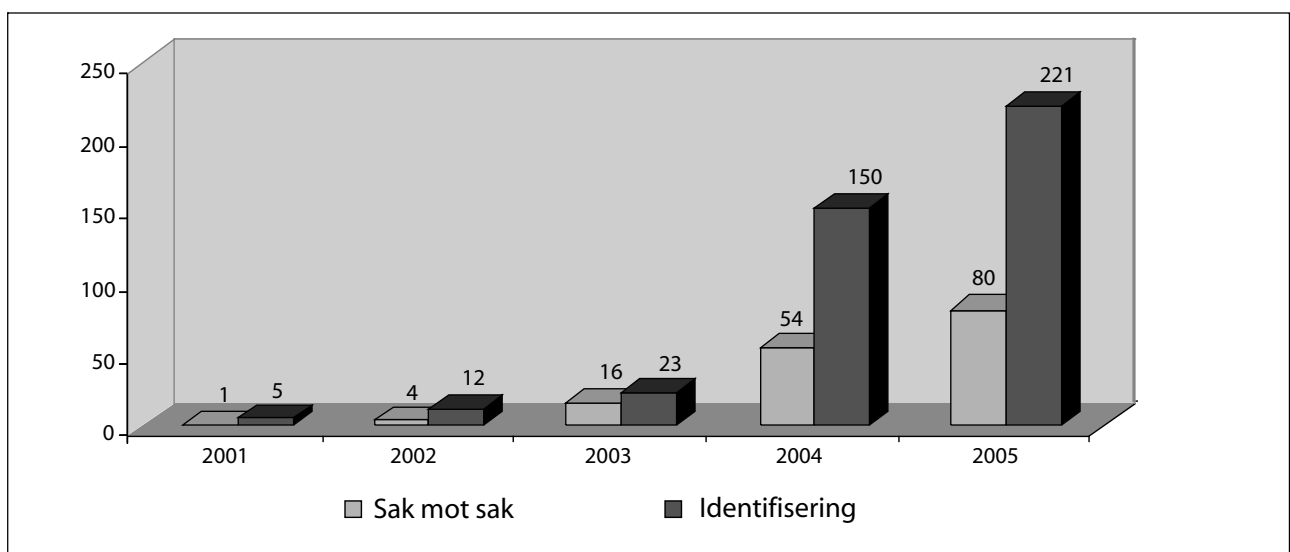
Dersom treffet innebærer identifisering av en spor-profil, vil spor-profilen automatisk bli slettet fra DNA-registeret parallelt med utsendelse av nevnte rapport idet spor-profilen ikke lenger tilhører en person med ukjent identitet, jfr. pti. § 11a–3 første ledd. Det fremgår av følgebrevet at sletting av spor-profilen har funnet sted. Kopi av følgebrev og rapport vil bli dokumentført i spor-saken som oppbevares ved Nye Kripas.

Medfører treffet en tilknytning mellom ulike spor (saker), vil det bli sendt likelydende brev for vedlegg i respektive straffesaker. Spor-profilene blir imidlertid ikke slettet idet de fortsatt tilhører en person med ukjent identitet.

3.2.5 Generelt om Nye Kripas` arbeidsrutiner og forvaltning av DNA-registeret

Nye Kripas har siden etableringen av Kriminalpolitisen i 1959 vært tillagt et forvaltningsansvar for flere av politiets sentrale registre, for eksempel fingeravtrykksregistrene, fotoregisteret, Det sentrale straffe- og politiopplysningsregister (SSP) mv. Straks det ble besluttet at Nye Kripas skulle være registerfører for DNA-registeret, ble det planlagt og senere iverksatt en rekke kvalitetssikringstiltak slik at også dette registeret kunne forvaltes i samsvar med gjeldende regelverk.

Personopplysningsloven § 13 er lagt til grunn for den informasjonssikkerhet som må stilles til DNA-registeret. Den tekniske informasjonssikkerheten ivaretas gjennom at all aktivitet som foretas i DNA-registeret automatisk logges slik at uautorisert- som

Figur 3.8 Utvikling mht. antall treff – både sak mot sak og identifiseringer per 30. september 2005.

autorisert men uriktig bruk, straks skal kunne avdekkes. Annen informasjonssikkerhet ivaretas ved at det er etablert og utarbeidet dokumenterte rutiner som ivaretar konfidensialiteten, integriteten og tilgjengeligheten i samsvar med gjeldende regelverk. Rutinene har høy grad av notoritet slik at all aktivitet i ettertid skal kunne kontrolleres. På samme måte er det etablert rutiner for å melde avvik. For å sikre at eksisterende rutiner er ajourført og etterlevs, foretas det regelmessig revisjon av disse i samsvar med personoppl. § 14. Det er følgelig etablert og utarbeidet dokumenterte rutiner som ivaretar kravene til internrevisjon.

Det er for øvrig etablert rutiner som beskriver tilgangskontroll til registeret. Straks en bruker er gitt tilgang, vil all aktivitet i registeret automatisk bli logget slik at denne skal kunne etterspores.

3.2.6 Sletting av identitetsprofiler

Sletting av personopplysninger og DNA-profilen til døde foretas ved at Nye Kripas hver måned får oversendt en fil fra folkeregisteret. Filen inneholder fødselsnummer til de avdøde, og filen kobles mot DNA-registeret slik at personer som er meldt døde merkes med dødsdato og slettes senest to år etter at den registrerte er meldt død, jfr. pti. § 11a–6 sjette ledd. Dokumentasjon for at rutinene blir fulgt, logges automatisk som en del av standardrutinene for forvaltningen av registeret. At denne rutinen er fulgt, vil følgelig være tilgjengelig i ettertid.

Dersom en dom som ligger til grunn for registrering skulle bli omgjort ved gjenopptagelse, vil Nye Kripas, straks slik melding mottas, sørge for at vedkommendes DNA-profil og personopplysninger blir slettet.

3.2.7 Samarbeid med utenlandsk politimyndighet

Det er også etablert rutiner for mottak av spor-profiler fra utenlandsk politimyndighet. Slike spor registreres for en periode på inntil fem år. Registrering ut over fem år krever ny henvendelse. Utenlandsk politimyndighet blir rutinemessig varslet om at spor-profil vil bli slettet slik at anmodning om fortsatt registrering kan fremsettes. På denne måten sikrer Nye Kripas at utenlandske spor-profiler som ikke lenger har noen relevans blir slettet fra registeret, samtidig som relevante spor-profiler fortsatt blir stående.

Henvendelse til utenlandsk politimyndighet om søk eller registrering av norsk spor-profil i et utenlandsk register, foretas når ansvarlig politidistrikt anmoder Nye Kripas om dette. Slike henvendelser foretas gjennom Interpol.

3.2.8 Innsyn i registrene

Rutinene for innsyn er utarbeidet i samsvar med personoppl. § 18. Det skilles mellom innsyn av generell karakter (statistisk informasjon) og innsyn fra den enkelte, jfr. pol. § 24. For å unngå at uvedkommende skal få innsyn i de opplysninger som er registrert, fremsettes begjæring om innsyn ovenfor det politidistrikt hvor vedkommende er bosatt gjennom personlig oppmøte og legitimering. Politidistriktet videresender innsynsbegjæringen til Nye Kripas som behandler denne før svar returneres til den adresse vedkommende oppga ved personlig oppmøte ved politidistriktet.

Kapittel 4

Gjeldende rett

4.1 Innledning

Dette kapittel inneholder en oversikt over bestemmelsene om innhenting av biologisk materiale og DNA-profiler under etterforskning av straffesaker, samt registrering av DNA-profiler i det nasjonale DNA-registeret. I fremstillingen brukes følgende begrep med denne betydning: Biologisk materiale — prøve fra mistenkte eller DNA-spor fra et åsted. DNA-analyse og DNA-profilering — fremstilling av DNA-profil.

4.2 Adgangen til å innhente biologisk materiale fra mistenkte for DNA-profilering

4.2.1 Innledning

For å avklare om biologisk materiale som er avdekket under etterforskningen av en straffbar handling stammer fra en person som er mistenkt i saken, er det nødvendig å innhente biologisk materiale fra vedkommende for å fremstille hans eller hennes DNA-profil. Dette krever i utgangspunktet kroppslig undersøkelse, og er i straffeprosesslovens forstand en form for gransking som kan gjennomføres med tvang. Kroppslig undersøkelse er regulert i strpl. § 157. I tillegg hjemler strpl. § 160a kroppslig undersøkelse av domfelte og andre som skal registreres i DNA-registeret, se punkt 4.3.2.5. under.

4.2.2 Kroppslig undersøkelse av mistenkte

4.2.2.1 Noen utgangspunkter

Av strpl. § 157 første ledd fremgår det at den som med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan underkastes kroppslig undersøkelse når det antas å være av betydning for opplysningen av saken og ikke fremstår som et uforholdsmessig inngrep. Det kan tas blodprøve og foretas andre undersøkelser som kan skje uten fare eller betydelig smerte.

Flere typer biologisk materiale kan analyseres for å fremstille en DNA-profil, men i dag er det som

hovedregel spytt som inneholder munnhuleceller som benyttes.¹ Det biologiske materialet innhentes ved at en vattpinne føres mot innsiden av mistenktes munnhule, og på den måten fanger opp spytt og munnhuleceller. Dette er en lite inngripende form for legemsundersøkelse. Mer inngripende undersøkelsesmetoder brukes kun dersom mistenkte forlanger at annet biologisk materiale skal analyseres. Det er gitt nærmere regler for gjennomføringen av kroppslig undersøkelsen i påtaleinstruksens kapittel 10.²

4.2.2.2 Vilkår for kroppslig undersøkelse av mistenkte

Straffeprosesslovens § 157 oppstiller flere vilkår for tvangsmessig legemsundersøkelse. Samlet gir vilkårene uttrykk for den tilknytning som kreves mellom den straffbare handling og personen som ønskes undersøkt. Videre kan bestemmelsen betraktes fra to ulike synsvinkler. For det første gir den rettslig grunnlag for inngrep som etter legalitetsprinsippet i utgangspunktet krever hjemmel i formell lov. For det andre angir bestemmelsen grensene for hvordan politiet kan gå fram for å innhente biologisk materiale fra mistenkte. Med mindre det foreligger særskilt hjemmel kan ikke politiet innhente biologisk materiale fra mistenkte på annen måte enn det strpl. § 157 foreskriver.³ Denne begrensningen gjør seg imidlertid ikke gjeldende i den utstrekning innhenting av det biologiske materiale ikke representerer et inngrep som krever lovhjemmel.

For å foreta kroppslig undersøkelse er grunnvilkåret i § 157 at det foreligger «skjellig grunn» til mistanke for en handling som kan medføre frihetsstraff. Likelydende vilkår gjelder ved pågrep etter strpl. § 171, og rettspraksis har i forhold til

¹ Metoden med å analysere munnhulecelleholdig spytt ble tatt i bruk i 2002. Før dette ble det som regel tatt blodprøve fra mistenkte.

² Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten av 28. juni 1985 nr. 1679.

³ Se i samme retning *Auglend/Møland/Røsandhaug 2004* s. 621 flg. Annen særskilt hjemmel finnes blant annet i straffeprosesslovens kapittel 15 om ransaking og kapittel 16 om beslag.

denne bestemmelsen lagt til grunn at mistanken må ha en viss styrke og bygge på konkrete og objektive omstendigheter. Denne rettspraksisen har også betydning for tolkningen av § 157. Videre uttalte Høyesteretts kjæremålsutvalg i kjennelsen inntatt i Rt. 1993 s. 1302 at det er tilstrekkelig at det foreligger sannsynlighetsovervekt. I utgangspunktet må det dermed være mer sannsynlig at mistenkte har begått den straffbare handling, enn at han ikke har gjort det.

DNA-utvalget som ble oppnevnt i 1992, utredet for første gang behovet for å ta i bruk DNA-analyser i straffesaker. I NOU 1993: 31 s. 24-25 vurderte utvalget om kravet til mistankens styrke burde være det samme ved DNA-profilering som ved alminnelig legemsundersøkelse. Utvalget kom til at det ikke ønsket å bryte med det straffeprosessuelle grunnprinsipp om at tvangsmidler kun skal anvendes overfor den som det er skjellig grunn til å mistenke for en straffbar handling. Utvalget mente at selv om en lavere terskel kunne bidra til å effektivisere etterforskningen, var hensynet til den enkeltes legemlige frihet, integritet og rettssikkerhet mer tungtveiende. Departementet sluttet seg til dette i Ot.prp. nr. 55 (1994-95) s. 7-8. Reglene om fingeravtrykk representerer imidlertid et unntak fra dette grunnprinsippet, ved at det kun kreves mistanke om en handling som kan medføre frihetsstraff, jfr. strpl. § 160.

Straffeprosessloven § 157 krever i tillegg at mistanken gjelder en «handling som etter loven kan medføre frihetsstraff». For det første må mistanken omfatte alle betingelser for straffansvar. Uttrykkelig unntak følger imidlertid av § 157 tredje ledd, dersom straff ikke kan idømmes på grunn av lav alder, psykose, bevisstløshet, utviklingshemming eller tilstand som har medført at mistenkte ikke har utvist skyld, jfr. strl. § 44 og § 46.⁴ I disse tilfellene påvirker ikke straffrihetsgrunnen behovet og begrunnelsen for å effektivisere etterforskningsarbeidet gjennom DNA-profilering av vedkommende. For det andre markerer vilkåret om frihetsstraff den nedre grense for i hvilke saker kroppslig undersøkelse kan foretas: Straffebudet som omfatter den handling som vedkommende mistenkes for, må ha en strafferamme som gir adgang til å idømme frihetsstraff.

I forarbeidene til straffeprosessloven av 1981 er det forutsatt at kroppslig undersøkelse ved tvang

kun bør brukes i narkotikasaker og ellers med stor varsomhet, se blant annet Innst. O. nr. 37 (1980-81) s. 23. Lovgiver må imidlertid anses å ha fraveket dette ved senere lovendringer, såfremt kroppsun- dersøkelse skjer for å fremstille en DNA-profil. Dette skjedde i første rekke gjennom vedtakelsen av § 160a og endringene i § 157 ved lov av 22. desember 1995 nr. 79. Lovendringene bygger på en klar forutsetning om at kroppsun- dersøkelse for DNA-profilering ikke bare skal brukes i spesielt vanskelige eller alvorlige saker. En begrensning i adgangen til kroppslig undersøkelse når lovens krav om frihetsstraff er oppfylt, må eventuelt forankres i de øvrige vilkår i § 157, eller i alminnelige bestemmelser som for eksempel § 170a.

Ytterligere et vilkår for å gjennomføre kroppsun- dersøkelsen er at den «antas å være av betydning for opplysningen av saken», jfr. § 157 første ledd. Vilka- ret uttrykker et prinsipp som gjelder generelt og for alle tvangsmidler — tvang skal ikke brukes i større utstrekning enn det som er nødvendig for sakens opplysning. Undersøkelsen «antas å være av betydning for opplysningen av saken» dersom det foreligger objektive og konkrete holdepunkter for det. Vanligvis vil vilka- ret være oppfylt dersom det er sikret DNA-spor under etterforskningen. I kjennelsen inntatt i Rt. 2004 s. 1222 sluttet Høyesteretts kjæremålsutvalg seg til lagmannsretten som hadde kommet til at lovens vilkår var oppfylt når det var «sikret ting fra gjerningsstedet». Videre uttalte Kjæremålsutvalget at det ikke gjelder et krav om sannsynlighetsovervekt for at undersøkelsen vil ha betydning for sakens opplysning.

Dersom det er avdekket DNA-spor med tilknytning til den straffbare handling, vil det være en presumsjon for at legemsundersøkelse av mistenkte kan antas å ha betydning for sakens opplysning. Selv om det foreligger en tilståelse eller annet bevismateriale som tilsier at saken er tilstrekkelig opplyst, vil et DNA-bevis kunne ha så stor bevisverdi at undersøkelse ikke bør nektes med den begrunnelse at saken allerede er tilstrekkelig opplyst.

Det siste vilka- ret i § 157 første ledd er at legemsundersøkelsen «ikke fremstår som et uforholdsmessig inngrep». Bestemmelsen sier dermed uttrykkelig det som gjelder som alminnelig regel for alle tvangsmidler etter strpl. § 170a. Inn- henting av biologisk materiale for DNA-profilering krever imidlertid så beskjedne inngrep i misten- tes legemlige integritet at det som den klare hovedregel ikke vil være uforholdsmessig.

⁴ I lov om straff av 20. mai 2005 nr. 28 er tilsvarende bestemmelse § 20.

4.2.3 Den som samtykker kan kroppslig undersøkes

Det vil ikke alltid foreligge skjellig grunn til mistanke mot alle personene som politiet ønsker å DNA-profilere. DNA-profilering av en utvidet personkrets kalles «screening», og må baseres på frivillighet. «Screening» kan være svært nyttig for politiet, særlig siden det muliggjør en rask utelukkelse av uskyldige med en eller annen form for tilknytning til den straffbare handlingen. I tillegg kommer den kjensgjerning at også personer som frivillig lar seg DNA-profilere, fra tid til annen viser seg å være gjerningsperson.

Under etterforskningen av den såkalte Førde-saken i 2004, samtykket 1.234 personer til å avgi biologisk materiale til politiet. Rettsmedisinsk institutt analyserte materialet, og prøve nummer 1.064 viste seg å stemme overens med spor som var funnet på offeret. DNA-profilen tilhørte en person politiet ikke hadde hatt i kikkerten tidligere, men som hadde samtykket til DNA-profilering da politiet rutinemessig innkalte han til avhør fordi noen hadde sett ham i Førde drapshelgen.

Det følger av strpl. § 157 andre ledd at biologisk materiale kan innhentes fra den som samtykker, uten hensyn til om det foreligger skjellig grunn til mistanke mot vedkommende. Samtykket må være skriftlig og oppfylle de alminnelige krav til en gyldig viljeserklæring. Nye Kripos har i samarbeid med Rettsmedisinsk institutt utarbeidet et prøvetakingsskjema hvor den som frivillig avgir biologisk materiale til DNA-profilering orienteres om virkningene og rekkevidden av et samtykke.

4.2.4 Tvangsmessig legemsundersøkelse krever som utgangspunkt rettens kjennelse

4.2.4.1 Innledning

Straffeprosessloven § 157 fjerde ledd sier at «[u]ten mistenktes samtykke kan undersøkelse bare foretas etter kjennelse av retten». Ved at domstolene treffer avgjørelsen sikres mistenkte visse prosessuelle garantier. Femte ledd gir imidlertid påtalemyndigheten kompetanse til å treffe beslutning «[d]ersom formålet med undersøkelsen ellers kunne forspilles».

Erfaringene viser at unntaksbestemmelsen anvendes nokså ofte. Det er en praksis som neppe er i samsvar med lovens vilkår og motiver. Den mistenkte eller siktede kan ikke kvitte seg med

eller ødelegge sitt eget biologiske materiale. Mistenkte vil da heller ikke kunne gjøre noe som medfører at «formålet med undersøkelsen forspilles» i påvente av rettens kjennelse. Dersom kroppsunndersøkelsen har annet formål enn å fremstille mistenktes DNA-profil, for eksempel å avdekke om han eller hun bærer materiale fra et offer eller åsted, vil det derimot stille seg annerledes. Da vil det å måtte vente på rettens kjennelse før undersøkelsen foretas, kunne medføre at mistenkte rekker å kvitte seg med det som søkes innhentet. Det er med sikte på sistnevnte situasjon at unntaket i § 157 femte ledd er utformet. I disse situasjonene er ikke formålet med kroppsunndersøkelsen å sikre mistenktes eget biologiske materiale. Det er på denne bakgrunn § 157 femte ledd må tolkes når spørsmålet er om ordre fra påtalemyndigheten kan tre i stedet for rettens kjennelse. Den klare hovedregel er derfor at tvangsmessig legemsundersøkelse for DNA-analyse kun kan gjennomføres etter at retten har funnet at lovens vilkår er oppfylt.

4.2.4.2 Domstolsprøving av kroppsunndersøkelsens gyldighet

Rettens kjennelse om tvangsmessig kroppsunndersøkelse kan påkjæres i samsvar med straffeprosesslovens alminnelige regler, jfr. §§ 377 flg. Dersom påtalemyndigheten har truffet avgjørelsen, bringes saken inn for tingretten. Dette er ikke uttrykkelig uttalt i loven, men følger av det som gjelder i alminnelighet når beslutning om bruk av tvangsmidler treffes av påtalemyndigheten, jfr. bl.a. strpl. § 208. At avgjørelsen påkjæres eller bringes inn for retten har ikke oppsettende virkning med mindre den myndighet hvis avgjørelse angripes eller kjæremålsretten bestemmer det, jfr. strpl. § 382.

Et annet spørsmål er om den som frivillig har avgitt biologisk materiale, men som i ettertid hevder at viljeserklæringen var ugyldig, kan forelegge saken for domstolene etter straffeprosessuelle eller sivilprosessuelle regler.⁵ I utgangspunktet gir samtykket et sivilrettslig grunnlag for legemsundersøkelsen. Den klare hovedregel er at når forvaltningen bygger sin kompetanse til å foreta inngrep overfor individet på et slikt grunnlag, skjer prøvingen av lovmessigheten etter sivilprosessens regler. På den annen side avgis et slikt samtykke i sammenheng med etterforskningen av en straffbar handling, og legemsundersøkelse er et av straf-

⁵ Det aktuelle vil i tilfelle være å kreve midlertidig forføyning etter tvangsfullbyrdslovens kapittel 15, og (nye) tvistelovens kapittel 34.

feeprosesslovens tvangsmidler. I tillegg er det vanlig at mistenkte går med på kroppslig undersøkelse slik at rettens kjennelse ikke er nødvendig. Dersom den som samarbeider med politiet får en svakere stilling enn den som setter seg til motverge, legger loven opp til lite rimelige løsninger. Hensynet til at mistenkte ikke bør tjene på å trenere etterforskningsarbeidet, samt hensynet til konsekvens i regelverket, tilsier derfor at også den som frivillig avgir biologisk materiale kan bringe saken inn for domstolene etter straffeprosesslovens regler.

Straffeprosessloven har ingen alminnelig regel om domstolsprøving av «tvangsmidler» som er gjennomført med vedkommendes samtykke. I § 208 andre ledd er det imidlertid inntatt en bestemmelse om at den som frivillig har utlevert en ting til beslag, kan kreve spørsmålet om beslaget skal opprettholdes brakt inn for retten. Denne bestemmelsen bør anses som utslag av et alminnelig prinsipp om at den som samtykker til gjennomføringen av «tvangsmidler», kan bringe saken inn for domstolene etter straffeprosesslovens regler.

Kroppundersøkelse er en faktisk handling som en domstolsavgjørelse for ugyldighet ikke kan gjøre om eller fjerne virkningene av. Det kan likevel være av betydning for den det gjelder å få stadfestet at det rettslige grunnlaget for undersøkelsen var ugyldig. I tillegg vil domstolsprøving i visse tilfeller kunne få betydning for fremstillingen av DNA-profilen og den senere bevisføringen i saken. En domstolsavgjørelse som sier at vilkårene ikke var oppfylt, vil i utgangspunktet medføre at undersøkelsen ikke kan foretas eller at det innhentede materialet ikke kan analyseres.

Det må likevel vurderes særskilt om en dom eller kjennelse for ugyldighet er til hinder for at biologisk materiale som er innhentet, blir benyttet til å fremstille personens DNA-profil. Selve analysen av det biologiske materialet er ikke særskilt regulert i straffeprosessloven eller påtaleinstruksen. Det kan være naturlig å forstå § 157 slik at den bygger på en forutsetning om at resultatet av legemsundersøkelsen bare kan analyseres når innhenting var lovlig. Et annet spørsmål er om det kreves hjemmel i lov for å analysere biologisk materiale fra en person med kjent identitet. Det biologiske materialet er allerede innhentet, og analysen er ikke et inngrep i vedkommendes fysiske integritet. I tillegg kommer at gjeldende rett er nokså liberal med hensyn til bruken av bevis som er innhentet på ulovlig måte. Sterkt forenklet kan man si at bevis politiet har ervervet på ulovlig måte kan fremlegges i saken såfremt bevisføringen ikke

innebærer en fornyet eller fortsatt krenkelse av den personen ulovligheten rammet i første omgang. Således kan man spørre om framstilling og senere bruk av DNA-profilen vil være en ny eller fortsatt krenkelse overfor den som har vært utsatt for en ulovlig legemsundersøkelse. Svaret på dette er nok ganske opplagt – det å følge opp en ulovlig kroppundersøkelse med å fremstille en DNA-profil som består av informasjon om vedkommendes genetiske arvemateriale, er en ny eller fortsatt krenkelse. Ulovlig ervervet bevis omtales blant annet av *Andenæs 2000 I* s. 268 flg., *Strandbakken 2003* s. 181 flg., *Aall 1995* s. 299 flg. og *Aall FS-Smith* s. 957 flg.

4.2.5 DNA-profilering av fornærmede, vitner og andre

Det kan være av stor betydning for etterforskningsarbeidet å kunne sammenligne DNA-spor fra åstedet eller offeret med DNA-profilen til fornærmede, vitner eller andre. Som regel vil fornærmede og vitner samarbeide med politiet og avgis biologisk materiale frivillig. Ofte vil også andre personer som politiet ønsker å profilere, avgis prøve frivillig, se punkt 4.2.3. over. I noen tilfeller vil det likevel eksistere et behov for å undersøke andre enn de som samtykker eller med skjellig grunn mistenkes for å ha begått den straffbare handlingen. Straffeprosessloven gir imidlertid ikke hjemmel for å bruke tvang mot fornærmede, vitner eller andre som ikke er mistenkt i saken. Dette ble uttrykkelig slått fast av Kjæremålsutvalget i kjennelsen inntatt i Rt. 1997 s. 1719.

4.2.6 Oppbevaring av DNA-profiler og biologisk materiale under etterforskningen

I fortsettelsen av at det er innhentet biologisk materiale og framstilt en DNA-profil, oppstår spørsmål om den videre håndtering av disse bevismidlene. Dersom DNA-profilen matcher med DNA-spor fra åstedet inngår den selvsagt som et sentralt bevis i saken, og oppbevares som de øvrige bevis. Inntil saken er endelig avgjort oppbevares det biologiske materialet på tilsvarende måte.

Et annet spørsmål er hva som skal skje med innhentet biologisk materiale og DNA-profiler som ikke matcher med spor fra åstedet. Verken straffeprosessloven eller påtaleinstruksen inneholder bestemmelser om dette. I utgangspunktet vil det først når saken er avsluttet være mulig å si hvilke bevis som er av betydning. På den annen side sier strpl. § 213 at dersom et bevis viser seg å være uten betydning for saken, så skal det tilbakeleveres eller

destrueres. Bestemmelsen må anses som utslag av en alminnelig regel som også gjelder for biologisk materiale og DNA-profiler, uavhengig av om de er avgitt frivillig eller med tvang.

Selv om en DNA-profil ikke blir identifisert med spor som er avdekket på analysetidspunktet, kan det dukke opp nye spor i saken. Det vil derfor være en fordel for det videre etterforskningsarbeidet om biologisk materiale og DNA-profiler kan oppbevares inntil etterforskningen er avsluttet. I samtykketilfellene må det i utgangspunktet bero på en tolkning av hvor langt samtykket rekker. Ellers bør hovedregelen være at dersom det ikke kan påvises konkrete holdepunkter for at DNA-profilen eller det biologiske materialet kan få betydning senere i etterforskningen, må politiet utlevere eller destruere disse. Dette er også best i samsvar med den nevnte bestemmelsen i strpl. § 213, som sier at et beslag skal oppheves dersom det viser seg innen saken er endelig avgjort at det «ikke lenger er behov for beslaget». Med behov for beslaget siktes her til en objektiv og konkret etterforskningsmessig begrunnelse i den aktuelle saken. I forbindelse med DNA-profilering vil det være tilfelle hvis for eksempel vedkommende har status som mistenkt selv om hans eller hennes DNA-profil ikke matchet med spor i saken. Dersom DNA-profilen har blitt kontrollert mot sporene i saken, og den manglende identifikasjon er egnet til å godtgjøre vedkommendes uskyld, må det imidlertid være klart at den skal destrueres sammen med det biologiske materialet. Dette vil typisk være tilfelle i screening-tilfellene.

4.3 DNA-registeret

4.3.1 Innledning

Med hjemmel i strpl. § 160a første ledd første punktum jfr. fjerde ledd, er det opprettet et nasjonalt DNA-register som består av et identitetsregister og et sporregister. Identitetsregisteret inneholder DNA-profiler og personalia fra personer med kjent identitet, samt en henvisning til tidspunkt og grunnlaget for registreringen. Sporregisteret inneholder DNA-profiler med tilknytning til uopplarte straffesaker fra personer med ukjent identitet.

4.3.2 Hvem kan registreres i identitetsregisteret?

4.3.2.1 Innledning

Straffeprosessloven § 160a første ledd sier at registeret kan inneholde DNA-profiler fra personer som er dømt for overtredelse av straffeloven kapittel 14,

19, 22 eller 25, eller forsøk på slik forbrytelse. I tillegg kan det registreres DNA-profiler fra personer som ikke kan straffes på grunn av reglene i strl. §§ 44 og 46, eller tilstand som har medført at vedkommende ikke har utvist skyld, jfr. § 160a første ledd tredje og fjerde punktum.⁶

Loven tillater kun registrering etter at saken er endelig avgjort.⁷ Som regel vil grunnlaget for registrering være en rettskraftig domfellelse. Unntaket er tilfeller der straff ikke kan idømmes på grunn av strl. §§ 44, 46 eller tilstand som har medført at vedkommende ikke har utvist skyld.

Særlige spørsmål oppstår ved registrering uten forutgående dom. Det er aktuelt når påtalemyndigheten innstiller forfølgningen mot en gjerningsperson på grunn av alder, psykose, bevisstløshet eller psykisk utviklingshemming på handlingstiden, eller tilstand som har medført at han ikke har utvist skyld. Straffeprosessloven § 160a stiller ingen særskilte krav til politiets og påtalemyndighetens saksbehandling og beslutning i disse tilfellene. Påtalemyndighetens beslutning om å innstille forfølgningen på grunn av nevnte forhold trer i stedet for en rettskraftig dom. I NOU 1993: 31 s. 30 uttalte utvalget at registrering ikke bør skje dersom påtalemyndigheten avslutter saken med henvisning til strl. § 44 eller at personen ikke har utvist skyld. Utvalget mente at en domstol bør ha funnet det bevist at vedkommende er gjerningsperson. For personer under den kriminelle lavalder mente imidlertid utvalget at påtalemyndighetens avgjørelse bør være tilstrekkelig, og begrunnet det med mangelen på alternative avgjørelsesmåter. I slike tilfeller vil det vanligvis være liten tvil om at vilkårene i strl. § 46 er oppfylt, og det kan uansett ikke tas ut tiltale mot mindreårige. Utvalget tilføyde at vilkåret for registrering av mindreårige burde være det samme som for påtaleunntatelse etter strpl. § 69, det vil si at «straffeskyld anses bevist». Registrering i DNA-registeret av en som på handlingstiden var under den strafferettslige lavalder krever altså at det må være bevist utover enhver rimelig tvil at alle de øvrige straffbarhetsvilkårene er oppfylt.

⁶ Av strl. § 44 følger at den som på handlingstiden var psykisk, bevisstløs eller psykisk utviklingshemmet i høy grad ikke kan dømmes til straff. I § 46 er det bestemt at ingen kan straffes for handling foretatt før fylte 15 år. I ny lov om straff av 20. mai 2005 nr. 28, er dette regulert i § 20.

⁷ I NOU 1993: 31 s. 29 vurderte utvalget hva som er det mest hensiktsmessige registreringskriteriet. Utvalget valgte å legge avgjørende vekt på hensynet til å skjerme den som ikke er domfelt mot den belastning en registrering innebærer.

4.3.2.2 Saklig avgrensning av registreringsadgangen

Av strpl. § 160a fremgår at det kun er overtredelser av bestemmelsene i straffelovens kapittel 14, 19, 22 og 25 som kan gi grunnlag for registrering i DNA-registeret. Disse kapitlene gjelder allmennfarlige forbrytelser, seksualforbrytelser, forbrytelser mot liv, legeme og helbred, samt utpressing og ran. Begrensningen i registreringsadgangen uttrykker et bevisst valg fra lovgivers side om å forbeholde DNA-registeret for dem som har begått nokså alvorlige straffbare forhold. På den annen side er registreringsadgangen uavhengig av om DNA-bevis har vært av betydning for domfellelsen som danner grunnlag for registreringen.

Straffeprosessloven § 160a siste ledd sier at «Kongen kan gi regler om gjennomføringen av denne paragrafen». I pti. § 11a-2 er det bestemt at registrering «skal» skje i visse saker, mens det «kan» skje i andre saker. Denne sondringen skal behandles under punkt 4.3.2.3. og 4.3.2.4.

4.3.2.3 Personer som «skal» registreres

Av pti. § 11a-2 første ledd bokstav a fremgår det at personer som er straffedømt for overtredelse eller forsøk på overtredelse av strl. §§ 192, 195, 197 og 199 eller medvirkning til slike overtredelser jfr. § 205, samt §§ 231, 233 eller § 268 jfr. § 267 «skal» registreres.

Straffeloven § 192 omfatter voldtekt, § 195 seksuell omgang med barn under 14 år, § 197 incest, § 199 seksuell omgang med person under 18 år som står under vedkommendes omsorg, § 231 grov legemsbeskadigelse, § 233 drap og § 268 ran.

Videre fremgår det av pti. § 11a-2 første ledd bokstav b, c og d at det samme gjelder for personer som er frifunnet eller har fått saken henlagt på grunn av strafferettslig utilregnelighet, dom på overføring til tvungent psykisk helsevern mv., eller lavalder. Etter denne bestemmelsen er det ikke rom for skjønn om registreringsadgangen skal benyttes.

4.3.2.4 Domfelte som «kan» registreres

Av pti. § 11a-2 andre ledd bokstav a fremgår det at personer som nevnt i første ledd som har begått overtredelse eller forsøk på overtredelse av de øvrige bestemmelsene i straffelovens kapitler 14, 19, 22 og 25, «kan» registreres i DNA-registeret. I tillegg følger det av andre ledd bokstav b og c at

personer som er domfelt før lovens ikrafttreden og personer som anmoder om det, også kan registreres.

Formuleringen «kan registreres» overlater det i utgangspunktet til statsadvokatens skjønn om registrering skal foretas i det enkelte tilfellet.⁸ Påtaleinstruksen legger ingen videre føringer for vurderingen. Uttalelsene i forarbeidene om at registrering skal forbeholdes de mer alvorlige overtredelser er derimot av relevans for premissene for statsadvokatens vedtak.⁹

Formålet med DNA-registeret er det naturlige utgangspunkt for hvilke omstendigheter som er relevant for vurderingen. Registerets hovedformål er å legge til rette for en mer effektiv etterforskning av straffbare handlinger. Dermed er lovbruddets art og alvor, subjektive omstendigheter og gjentakelse, momenter som kan tale for registrering. Disse momentene vil i stor grad være «objektivisert» av den forutgående domfellelsen eller avgjørelsen som er grunnlag for registreringen

Riksadvokaten har i medhold av pti. § 11a-2 femte ledd gitt retningslinjer for skjønnsutøvelsen i rundskriv del II nr. 2 1998. I september 2001 ble det dessuten utarbeidet et tillegg til rundskrivet fra 1998. Rundskrivet legger til grunn at registrering i tilfellene nevnt i § 11a-2 andre ledd bokstav a, normalt skal skje ved første gangs forsettlig overtredelse av bestemmelser i de nevnte kapittel i straffeloven, dersom det er idømt ubetinget fengsel i minst 2 år. Er vedkommende tidligere funnet skyldig i samme eller lignende overtredelse, skal registrering i alminnelighet foretas dersom det idømmes ubetinget fengsel i minst 6 måneder for forsettlig overtredelse. Tilsvarende gjelder ifølge rundskrivet i konkurrenstilfellene, såfremt ett av forholdene er omfattet av bestemmelsene i de nevnte kapittel i straffeloven.

Påtaleinstruksen § 11a-2 andre ledd bokstav b gjelder personer som er domfelt for overtredelse av straffelovens kapitler 14, 19, 22 og 25, før bestemmelsene om opprettingen av et DNA-register trådte i kraft. Det gjelder ingen frist for å fremsette begjæring eller gjennomføre registreringen. På den annen side kan det være grunn til å legge vekt på tidsmomentet i kan-tilfellene, dersom domfellelsen ligger langt tilbake i tid. Videre forutsetter pti. § 11a-2 andre ledd bokstav c at det skal skje en reell vurdering av om personer som anmoder

⁸ Se punkt 4.3.2.6. — statsadvokaten har ansvaret for å treffe vedtak om registrering.

⁹ Se NOU 1993: 31 s. 29 flg., Ot.prp. nr. 55 (1994-95) s. 10 flg. og justiskomiteens merknader i Innst. O. nr. 5 (1995-96) punkt 2.

om det, skal registreres. Det vil sjelden være grunn til å avslå en slik begjæring.

4.3.2.5 *Innhenting av biologisk materiale fra personer som skal registreres*

For å registrere en person i identitetsregisteret må registerføreren ha vedkommendes DNA-profil. Dersom personens biologiske materiale eller DNA-profil har vært brukt som bevis i saken som danner grunnlag for registrering, eller av andre grunner allerede er i politiets besittelse, er det ikke nødvendig å innhente nytt biologisk materiale eller å fremstille en ny profil. Men dersom det under etterforskningen ikke er innhentet biologisk materiale må dette gjøres for å registrere vedkommende i DNA-registeret. Som på etterforskningsstadiet er dette et inngrep i personens legemlige integritet og privatliv som krever lovhjemmel. På dette stadiet i saken gir ikke strpl. § 157 hjemmel for kroppsundersøkelse. Lovgiver har derfor gitt en særskilt hjemmel for tvangsmessig legemsundersøkelse i registreringsøyemed i strpl. § 160a andre ledd tredje punktum.

Loven setter som vilkår for legemsundersøkelse ved tvang at den kan gjennomføres «uten fare eller betydelig smerte». Som nevnt går undersøkelsen ut på at en vattpinne føres mot innsiden av personens munnhule for å fange opp spytt og munnhuleceller, og dette vil neppe volde «fare eller betydelig smerte».

4.3.2.6 *Statsadvokaten treffer beslutning om registrering*

Av pti. § 11a-2 fjerde ledd fremgår det at statsadvokaten har ansvaret for å treffe vedtak om å registrere DNA-profiler i DNA-registeret. Denne myndigheten kan ikke delegeres. Dersom man ikke er i besittelse av biologisk materiale fra den som skal registreres, oppstår spørsmålet om hvem som skal treffe beslutning om kroppslig undersøkelse. I utgangspunktet kan dette sies å være en naturlig del av det overordnede ansvaret for registreringer i DNA-registeret som er tillagt statsadvokaten. På den annen side regulerer verken straffeprosessloven eller påtaleinstruksen spørsmålet. Den alminnelige regel innen straffeprosessloven er at retten trefte beslutning om tvangstiltak med mindre gjennomføringen haster. Det vil likevel være merkelig om påtaleinstruksen gir statsadvokaten ansvaret for registreringen, uten samtidig å tildele den myndighet som er helt nødvendig for å gjennomføre registreringsoppgavene. Påtaleinstruksen § 11a-2 fjerde ledd må derfor forstås slik at den forutsetningsvis

gir statsadvokaten kompetanse til å treffe beslutning om kroppslig undersøkelse, også i de tilfeller hvor det er nødvendig å bruke tvang.

Departementets uttalelser i Ot.prp. nr. 18 (2000-2001) s. 29 støtter en slik forståelse av lovverkets utforming og oppbygning, selv om det kan se ut til at det ikke sondres mellom det å beslutte registrering og å innhente biologisk materiale.¹⁰ Her sier departementet at det ikke ønsker en ordning hvor spørsmålet om bruk av tvang skal avgjøres av retten. Rettslig prøving hadde etter departementets mening lite for seg når vilkårene for registrering er detaljert utpenslet i lov og forskrift.

4.3.2.7 *Klage og søksmål om gyldigheten av registreringen*

Det fremgår av pti. § 11a-5 annet ledd at enhver som mener at han eller hun ikke skulle vært registrert, eller som mener at registeret inneholder feilaktige opplysninger om dem, kan klage til riksadvokaten. Forvaltningslovens kapittel VI gjelder så langt reglene passer.

Et spørsmål er om en klage har betydning for gjennomføringen av registreringsvedtaket, såkalt oppsettende virkning. Straffeprosessloven er taus på dette punkt, og forvaltningslovens alminnelige regel om at klage ikke har oppsettende virkning står i kapittel VIII, og er således ikke omfattet av henvisningen i pti. § 11a-5. Men også på ulovfestet grunnlag er utgangspunktet at en klage ikke har virkning for iverksettingen av det påklagde vedtaket.¹¹ Utgangspunktet bør være det samme i forhold til registrering i DNA-registeret. På den annen side kan statsadvokaten eller riksadvokaten av eget tiltak beslutte å utsette registreringen. Dette er i samsvar med nevnte rundskriv fra riksadvokaten, hvor det legges til grunn at klage i alminnelighet ikke bør gis oppsettende virkning. Det følger imidlertid av rundskrivet at dersom det er nødvendig å innhente biologisk materiale, bør ikke legemsundersøkelse gjennomføres før klagen er behandlet.¹² En klage over registreringsvedtaket kan altså rette seg mot selve registreringen i DNA-registeret, eller den tvangsmessige legemsundersøkelsen der det er nødvendig. Dersom klagen gis medhold skal registreringen slettes.

¹⁰ Denne proposisjonen ble utarbeidet i forbindelse med en presisering av tvangshjemmelen i straffeprosessloven § 160a, etter at det hadde oppstått en viss tvil med hensyn til omfanget av den myndighet statsadvokaten var tildelt.

¹¹ Se blant annet *Bernt/Rasmussen 2003* s. 257-259, *Eckhoff/Smith 2003* s. 269 og *Graver 2002* s. 436-438.

¹² Tillegg til rundskriv nr. 2/1998, av 17. september 2001 nr. 3/2001.

Dersom klagen ikke fører frem kan vedkommende ønske å bringe saken inn for domstolene. Spørsmålet er da om det er adgang til dette, og i tilfelle om domstolsbehandlingen skal skje etter straffeprosessens- eller sivilprosessens regler.¹³ Statsadvokatens registreringsvedtak skjer i medhold av straffeprosessloven, og på den bakgrunn er det naturlig at domstolsprøving av vedtakets gyldighet også skjer etter denne loven. På den annen side treffes registreringsvedtaket etter at straffeforfølgningen er endelig avsluttet, og man befinner seg således utenfor kjerneområdet til straffeprosessloven. Registreringsvedtaket har reelt sett mye til felles med utøving av «vanlig» offentlig myndighet, og den alminnelige regel er at forvaltningsvedtak bringes inn for domstolen etter tvistemålslovens regler.

I Kjæremålsutvalgets kjennelse inntatt i Rt. 2001 s. 402 anførte den kjærende part at domstolsprøving var mest hensiktsmessig etter straffeprosesslovens system, siden reglene om registrering er inntatt her. Kjæremålsutvalget uttalte derimot uten nærmere begrunnelse at registreringsbeslutningen er et vedtak som ikke er gjenstand for overprøving i medhold av straffeprosessloven. At vedkommende kan oppleve registreringen tyngende hadde ikke avgjørende betydning. Den som hevder at et registreringsvedtak er ugyldig må derfor anlegge sivil søksmål dersom han eller hun ønsker domstolsprøving.

4.3.3 Sporregisteret – DNA-profiler fra personer med ukjent identitet

4.3.3.1 Innledning

I DNA-registerets sporregister kan uidentifiserte personers DNA-profiler registreres «når [de] antas å ha tilknytning til uoppklart straffesak», jfr. pti. § 11a-3 og strpl. § 160a fjerde ledd. Registrering skal skje så snart DNA-analyse av spormaterialet er gjennomført og tilstrekkelig tilknytning til den straffbare handlingen er konstatert. Ansvarlig for registreringen er sjefen ved Nye Kripes.

I forarbeidene uttaler både utvalget og departementet at sporregisteret er av en slik karakter at personvern hensyn ikke foranlediger begrensninger i registreringsadgangen.¹⁴ Dersom det er sikret DNA-spor fra en uoppklart straffbar handling, kan registrering i DNA-registeret være svært nyttig for den videre etterforskning, samtidig som det ikke innebærer noe inngrep overfor en identifisert

person. På den annen side bør man stille visse krav til de spor som registreres, slik at man unngår at fornærmede og andre som ikke er gjerningsperson innlemmes i registeret.

4.3.3.2 DNA-analyse av biologisk materiale fra person med ukjent identitet

Analyse av biologisk materiale fra mistenkte og den som skal registreres, er begrenset i art og omfang til å gjennomføre analyseformålet — å framstille vedkommendes DNA-profil. Dette følger forutsetningsvis av strpl. §§ 157 og 160a. Det kan verken fremstilles eller registreres informasjon ut over det som ligger i de 11 tallparene/markørene som DNA-profilen består av.¹⁵ Disse begrensningene er hovedsakelig begrunnet i personvern hensyn. Lovgiver har gitt politiet adgang til å bruke DNA-profiler i etterforskningen, ikke til å gjennomanalysere mistenkte og domfeltes arvemateriale.

Tilsvarende begrensninger følger ikke av straffeprosesslovens regler om undersøkelse og analyse av beslaglagte gjenstander. Utgangspunktet er dermed at DNA-spor fra ukjente personer kan analyseres i den utstrekning politiet finner det hensiktsmessig. En inngående analyse av det biologiske materialet vil ikke være noe inngrep overfor en bestemt person. De etterforskningsmessige fordeler ved å få mest mulig informasjon om gjerningspersonen vil imidlertid være store. Disse veier fullt ut opp for eventuelle betenkeligheter ved at politiet og Rettsmedisinsk institutt vil få store mengder informasjon fra DNA-sporet, som kan knyttes til en bestemt person dersom han identifiseres på et senere tidspunkt.

Det er derfor adgang til å analysere biologisk materiale fra en ukjent person så langt teknologien og vitenskapen gjør det mulig. Dette er for øvrig et felt hvor utviklingen går raskt. Det pågår forskning som innen kort tid vil gjøre det mulig å si noe om blant annet etnisk bakgrunn, hårfarge, fysiske kjennetegn og sykdommer hos den personen som DNA-sporet stammer fra. Politiet vil da kunne tegne en form for «fantombilder» av mulige gjerningsmenn tidlig i etterforskningen, og på den måten få store fordeler i den videre oppklaring av saken.

Selv om det gjelder få begrensninger i adgangen til å analysere biologiske spor som er funnet på åstedet eller offeret, er det ikke fritt fram for å registrere den informasjon som analysen frambringer. Påtaleinstruksen § 11a-3 jfr. § 11a-1 sier uttryk-

¹³ Se punkt 4.2.4.2. for den nokså parallelle problemstillingen på etterforskningsstadiet.

¹⁴ Se NOU 1993: 31 s. 32-33 og Ot.prp. nr. 55 (1994-95) s. 12.

¹⁵ Av pti. § 11a-6 fremgår at justisdepartementet bestemmer enkelkomponentene i DNA-profilen.

kelig at det kun er DNA-profilen i form av en tallkombinasjon samt opplysninger om funnsted/tid, og eventuelt fornærmedes identitet, som kan registreres i DNA-registeret.

4.3.4 Søk i DNA-registeret

4.3.4.1 Innledning

Straffeprosessloven § 160a første ledd jfr. fjerde og femte ledd bestemmer at Kongen kan gi regler om føring og bruk av registeret. Slike regler er gitt i påtaleinstruksen kapittel 11 a. Av § 11a-1 fremgår det at sjefen for Nye Kripos er ansvarlig registerfører og det er bare registerføreren eller den han bemyndiger som har tilgang til registeret.

Søk i registeret foretas i ulike situasjoner. For det første bestemmer pti. § 11a-4 andre ledd at det ved registrering av en ny DNA-profil skal undersøkes om det finnes tilsvarende profiler i sporregisteret. Videre kan politiet, påtalemyndigheten eller domstolene anmode registerføreren om å søke uregistrerte DNA-profiler fra kjente og ukjente personer mot DNA-registeret. I tillegg skjer det ukentlig automatiske søk i registeret i den hensikt å finne like profiler som av ulike årsaker ikke har blitt avdekket når nye profiler har blitt registrert.

Opplysningene i DNA-registeret kan i utgangspunktet bare anvendes ved etterforskningen av straffesaker. I pti. § 11a-4 femte ledd er det imidlertid bestemt at opplysninger fra registeret etter en konkret vurdering også kan utleveres til bruk for forskning.

4.3.4.2 Søk i identitetsregisteret

Påtaleinstruksen § 11a-4 første ledd bestemmer at «DNA-profil fra ethvert åstedsfunn kan søkes mot DNA-profilene i identitetsregisteret». Det gjelder ingen begrensninger i søkemulighetene utover at DNA-profilen må ha tilknytning til et åsted. Det er ingen grunn til å beskytte den som allerede er oppført i identitetsregisteret, mot at hans eller hennes DNA-profil blir kontrollert mot DNA-profiler med tilknytning til andre straffbare handlinger. I tillegg kan DNA-profilen fra et uidentifisert lik søkes mot profilene i identitetsregisteret, jfr. pti. § 11a-4 første ledd. Registeret kan derimot ikke benyttes til å fastlegge en kjent persons virkelige identitet, for eksempel ved mistanke om at vedkommende oppgir falsk identitet.

4.3.4.3 Søk i sporregisteret

Påtaleinstruksen § 11a-4 første ledd bestemmer at «DNA-profil fra ethvert åstedsfunn kan søkes mot

DNA-profilene i sporregisteret». Dette er viktig for å kunne koble flere uoppklarte straffesaker sammen og til samme gjerningsperson, og på denne måten effektivisere etterforskningsarbeidet. I tillegg vil DNA-profilene i identitetsregisteret bli kontrollert mot sporregisteret både ved registrering og ved senere rutinemessige søk.

Under etterforskningen av en straffbar handling oppstår også spørsmålet om DNA-profiler som er innhentet i samsvar med strpl. § 157 kan søkes mot DNA-profilene i sporregisteret. Det er en kjensgjerning at personer som har begått straffbare handlinger gjerne begår nye lovovertridelser. Ved å tillate at mistenktes DNA-profil søkes mot alle registrerte DNA-spor fra uoppklarte straffesaker vil en legge til rette for en betydelig effektivisering av etterforskningen. Etter pti. § 11a-4 tredje ledd kan DNA-profilen til en uregistrert person med kjent identitet søkes i sporregisteret hvis det er skjellig grunn til mistanke om at vedkommende har begått en straffbar handling. I tillegg kan tilsvarende søk gjennomføres dersom personen samtykker til det.

4.3.5 Innsynsrett for den registrerte

Den som blir registrert i identitetsregisteret skal straks gis melding om det. I tillegg kan enhver kreve opplyst om registeret inneholder opplysninger om ham eller henne, og hva disse opplysningene går ut på, jfr. strpl. § 160a femte ledd og pti. § 11a-5 første ledd. Dette er i samsvar med alminnelige prinsipper og regler om innsyn og kontradiksjon omkring offentlige registre med personopplysninger. I tillegg er det som nevnt over forbudt å utlevere informasjon fra registeret til andre, med unntak for departementsgodkjente forskningsformål. Innsyn, kontradiksjon og utleveringsbegrensninger er tre omstendigheter som har vært helt sentrale når EMD har vurdert om offentlige registre med personopplysninger er forenlig med EMK artikkel 8 og vernet om privatlivet.

4.3.6 Sletting fra registeret

Påtaleinstruksen § 11a-6 sjette ledd fastslår at DNA-profiler i identitetsregisteret skal slettes senest to år etter at registerføreren blir oppmerksom på at vedkommende er avgått ved døden. DNA-profiler skal også slettes dersom domfelte etter gjenopptakelse av straffesaken frifinnes for den handlingen som ga grunnlag for registrering, jfr. § 11a-6 sjette ledd annet punktum.

4.3.7 Kontroll med DNA-registeret

Registeropplysningene føres etter metoder godkjent av justisdepartementet. I tillegg har Datatilsynet i medhold av personoppl. § 3 jfr. § 42 kompetanse til å føre kontroll med DNA-registeret. Data-tilsynets kontrollkompetanse omfatter blant annet å vurdere om det skal gis pålegg der loven gir hjemmel for det, kontrollere at lover og forskrifter om behandling av personopplysninger blir fulgt, og at feil eller mangler ved registeret blir rettet.

4.4 Analyse og oppbevaring av biologisk materiale

Rettsmedisinsk institutt ved Universitetet i Oslo har ansvaret for å analysere biologisk materiale fra mistenkte, samtykkende og åsted, med sikte på å fremstille en DNA-profil til registrering- eller etterforskningsformål, jfr. pti. § 11a-6 fjerde ledd. DNA-profilene oversendes Nye Kripos straks analysen er gjennomført.

Et viktig spørsmål er hva som skal skje med det biologiske materialet fra mistenkte, domfelte og andre som kan registreres, etter at DNA-profilen er fremstilt. Mens oppføring i registeret er ett inngrep i vedkommendes privatliv, kan det hevdes å være noe annet og ytterligere inngripende om Rettsmedisinsk institutt beholder det biologiske materialet. Biologisk materiale inneholder store mengder informasjon om en person, og så lenge det ikke destrueres kan det benyttes til andre formål enn det er innhentet for og i verste fall bli misbrukt av uvedkommende.

Påtaleinstruksen § 11a-6 fjerde ledd bestemmer at det biologiske materialet skal oppbevares hos Rettsmedisinsk institutt ved Universitetet i Oslo. Prøver fra personer med kjent identitet skal oppbevares i «avidentifisert» form. Biologisk materiale som har vært analysegrunnlag for DNA-profiler i identitetsregisteret skal destrueres så snart registrering av profilen har funnet sted. Spormateriale kan imidlertid oppbevares så lenge det finnes hensiktsmessig.

4.5 Folkerettslige begrensninger

Legemsundersøkelse, DNA-profilering og lagring av personopplysninger reguleres blant annet av Europarådets rekommandasjon No. R (92)1 om bruk av analyse ved DNA innen strafferettspleien, og Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 8. Rekommandasjonen er i

rettslig sammenheng bare en anbefaling til medlemsstatene, og ingen folkerettslig forpliktelse. Norge bør imidlertid tilstrebe at de deler av rekommandasjonen som man har sluttet seg til, blir fulgt. EMK artikkel 8 er på den annen side implementert i norsk rett ved menneskerettsloven av 21. mai 1999 nr. 30 og skal ved motstrid gå foran annen formell norsk lov.

Rekommandasjonens artikkel 4 gjelder innhenting av biologisk materiale for DNA-profilering. Bestemmelsen sier at dersom nasjonal lov tillater at biologisk materiale innhentes uten mistenktes samtykke, bør det kun skje «if the circumstances of the case warrants such action». Når strpl. § 157 setter som vilkår at legemsundersøkelse «antas å være av betydning for opplysningen av saken», er det fullt ut i samsvar med det rekommandasjonen foreskriver.¹⁶ Rekommandasjonens artikkel 8 gjelder lagring av biologisk materiale, analyseresultat og DNA-profiler. Norge har imidlertid ikke sluttet seg til denne bestemmelsen, da man mente at den var for restriktiv med hensyn til opprettelsen av et nasjonalt DNA-register. Videre er rekommandasjonen tilsvarende restriktiv i forhold til oppbevaring av biologisk materiale fra personer med kjent identitet. De øvrige bestemmelsene i rekommandasjonen gjelder blant annet bruken av det biologiske materialet og analyseresultatet, autorisering av laboratorier og datasikkerhet, og synes ikke å være problematisk i forhold til det norske regelverket.

Hvordan innhenting og analyse av biologisk materiale forholder seg til EMKs vern om privatlivet, har ikke fått særlig oppmerksomhet verken nasjonalt eller hos konvensjonsorganene i Strasbourg. I lys av den raske utviklingen innen bioteknologien, samt at det er aktuelt å utvide bruken av DNA-profiler i strafferettspleien, er det behov for å se nærmere på hvilke forpliktelser som følger av EMK.

For at artikkel 8 skal kunne medføre begrensninger må DNA-profilering utgjøre et inngrep i individets «right to respect for his private ... life» etter EMK artikkel 8 (1). Dersom det foreligger et inngrep krever artikkel 8 (2) at tiltaket er foreskrevet ved lov, fremmer legitime formål og er nødvendig i et demokratisk samfunn. Hva som menes med «private life» og dermed hva som er et inngrep i rettigheten, er det vanskelig å si noe om generelt om, men et utgangspunkt er å finne i Europarådets Resolusjon 428 (1970):¹⁷

¹⁶ Se imidlertid punkt 4.2.2.1 og 4.3.4.3 over, hvor det framgår at rekommandasjonens krav om at DNA-profilen skal være av betydning i den sak hvor den innhentes, ikke er fulgt opp i reglen om bruken av mistenktes DNA-profil.

¹⁷ Resolusjon 428 (1970) fra Europarådets rådgivende forsamling (nå: den parlamentariske forsamling).

«The right to privacy consists essentially in the right to live one's own life with a minimum of interference. It concerns private, family and home life, physical and moral integrity ... protection from disclosure of information given or received by the individual confidentially.»

Første spørsmål er da om legemsundersøkelse med det formål å fremstille en DNA-profil er et inngrep i «private life». I *X against the Netherlands*¹⁸ la kommisjonen til grunn at blodprøve ved mistanke om promillekjøring var et inngrep i retten til privatliv etter artikkel 8. Undersøkellesmetodene som anvendes ved DNA-profilering er som nevnt mindre inngripende enn det å ta blodprøve, og spørsmålet er om det får betydning for vurderingen etter artikkel 8 (1). I saken *X against Austria*¹⁹ uttalte imidlertid kommisjonen at selv beskjedne legemsundersøkelser av mindre viktighet er å anse som inngrep i privatlivet når de skjer med tvang.²⁰

Ettersom innhenting av biologisk materiale ved DNA-profilering er et inngrep i privatlivet må vilkårene i artikkel 8 (2) være oppfylt for at tiltaket skal være konvensjonsmessig. Det er ikke tvilsomt at strpl. §§ 157 og 160a tilfredsstiller kravet om at inngrepet må være foreskrevet ved lov. Videre er forebygging av uorden og kriminalitet et legitimt formål etter artikkel 8 (2). Til sist krever artikkel 8 (2) at inngrepet må være «necessary in a democratic society». Praksis fra konvensjonsorganene gir uttrykk for at dette i hovedsak er et spørsmål om proporsjonalitet mellom behovet for inngrepet og dets virkninger for individet. Legemsundersøkelsen er et beskjedent inngrep i den legemlige integritet, men det kan ha meget stor betydning for etterforskningen og forebyggingen av straffbare handlinger. Det er derfor neppe tvilsomt at legemsundersøkelse med sikte på DNA-profilering er i samsvar med EMK artikkel 8.

Neste spørsmål er om registrering og oppbevaring av en persons DNA-profil i et nasjonalt DNA-register er et inngrep i privatlivet.²¹ I *X against the United Kingdom*²² mente klageren at politiets innhenting og lagring av fotografi for fremtidig identi-

fisering, var et inngrep i privatlivet. Kommisjonen var uenig, og fant det avgjørende at fotografiene ikke ble utlevert til andre eller brukt til annet enn politimessige formål. Trolig er dette en for unyansert forståelse av artikkel 8.²³ *Leander v. Sweden*²⁴ gir derimot supplerende bidrag til fastleggingen av konvensjonens vern om privatlivet. Leander ble nektet arbeid som vikarierende museumstekniker på et marinemuseum på grunn av sin sosialistiske partitilhørighet. Stillingen ble av svenske myndigheter ansett for å være av betydning for rikets sikkerhet, og etter innhenting av opplysninger fra et hemmelig politiregister ble Leander funnet uskikket til stillingen. Kommisjonen la avgjørende vekt på hvilke opplysninger det var snakk om. Dersom det bare gjaldt navn, adresse o.l., var det ikke problematisk i forhold til artikkel 8. Domstolen foretok på sin side ikke noen sondering etter opplysningenes karakter. Den fant at oppbevaring og utlevering av opplysninger i et hemmelig politiregister, kombinert med at klageren ikke var gitt anledning til å imøtegå dem, innebar et inngrep i hans privatliv etter artikkel 8.

Rekkevidden av *Leander v. Sweden* er imidlertid noe usikker. Det var ikke registrering av personopplysninger alene som utgjorde et inngrep i privatlivet. Det var kombinasjonen av hemmelig registrering, utlevering og manglende kontradiksjon som i sum var grunnlaget for EMDs standpunkt.²⁵ I forhold til DNA-profiler kan det også tilføyes at selv om legemsundersøkelsen er i samsvar med EMK artikkel 8, er ikke nødvendigvis den senere bruk og registrering konvensjonsmessig.²⁶ På den annen side stiller ikke EMK opp noe absolutt krav om at den enkelte skal gis tilgang til all informasjon som er registrert om han eller henne, såfremt opplysningene oppbevares forsvarlig. *Gaskin v. the United Kingdom*²⁷ viser likevel at dersom en person dokumenterer at det er av stor betydning å få kjennskap til de opplysninger det offentlige har registrert, kan vedkommende ha krav på å få tilgang til dem. De norske reglene som er behandlet over i punkt 4.1 til 4.4 viser at den som innlemmes i DNA-registeret får melding om registreringen, og til enhver tid kan kreve opplyst hvilke opplysninger registeret inneholder. Hvorvidt registrering i DNA-registeret er et inngrep i privatlivet etter artikkel 8, beror derfor på karakteren og bruken av opplysningene.

¹⁸ Application no. 8239/78, Decision 4th of December 1978, inntatt i D&R 16 (1979) s. 184 flg.

¹⁹ Application no. 8278/78, Decision 13th of December 1979, inntatt i D&R 18 (1980) s. 154 flg.

²⁰ Se bl.a. *van Dijk/van Hoof* 1998 s. 494 flg.

²¹ At registrering av domfelte i offentlige registre ikke er straff i EMKs forstand ble lagt til grunn i *Adamson against the United Kingdom*, Application no. 42293/98, Decision 26th of January 1999, som gjaldt registrering av sexforbrytere i et offentlig politiregister.

²² Application no. 5877/72, Decision 12th of October 1973, inntatt i Yearbook 1973 s. 328 flg.

²³ I samme retning *van Dijk/van Hoof* 1998 s. 491 flg. og *Harris/O'Boyle/Warbrick* 1995 s. 309 flg.

²⁴ Application no. 9248/81, Judgment 26th of March 1987.

²⁵ Se bl.a. *Møse* 2002 s. 411.

²⁶ *Harris/O'Boyle/Warbrick* 1995 s. 310-311.

²⁷ Application no. 10454/83, Judgment 7th of July 1989.

Som nevnt inneholder ikke en DNA-profil individspesifikk informasjon om vedkommendes person eller privatliv. Den er kun egnet til å identifisere vedkommende, og DNA-profilens bestanddeler er valgt fordi de ikke sier noe om personlige egenskaper. Det er på denne bakgrunn tvilsomt om en DNA-profil i seg selv gir slik informasjon om individet at registrering innebærer et inngrep i privatlivet. I tillegg fremgår det ovenfor at konvensjonsorganene legger vekt på om bruken av personopplysningene er begrenset til særlige formål, hvilket også er tilfelle for det norske DNA-registeret. Et annet poeng er imidlertid at DNA-profilen registreres i DNA-registeret sammen med opplysninger om grunnlaget for registreringen. Grunnlaget for registreringen vil være en endelig avgjørelse som konstaterer at personen har begått en straffbar handling, og dette er utvilsomt personopplysninger som det er behov for å kontrollere bruken av. Etter dette er det derfor nærliggende å anse registrering i DNA-registeret som et inngrep i privatlivet etter EMK artikkel 8, selv om DNA-profilen i seg selv muligens ikke innebærer noe inngrep.

EMK artikkel 8 (2) krever som nevnt at inngrepet i privatlivet er foreskrevet ved lov. Dette kravet er oppfylt for Norges vedkommende gjennom strpl. § 160a og påtaleinstruksen kapittel 11a. Videre er formålet med registreringen å forebygge uorden og kriminalitet, og som kjent er dette uttrykkelig nevnt i artikkel 8. Til sist kreves at inngrepet er nødvendig i et demokratisk samfunn, noe som skal forstås som et krav om at inngrepet følger et tvingende samfunnsmessig behov og ikke er uforholdsmessig.²⁸ I denne sammenheng er det klart at registrering i DNA-registeret er et nokså beskjedent inngrep som kan forsvares med de store fordeler registeret har for oppklaring og forebygging av straffbare handlinger. Etter dette må det være klart at de norske bestemmelsene om registrering av DNA-profiler i DNA-registeret er i samsvar med den europeiske menneskerettighetskonvensjonen.

²⁸ Se bl.a. *Olsson v. Sweden*, Application no. 13441/87, Judgment 24th of March 1988.

Kapittel 5

Fremmed rett

5.1 Innledning

I dette kapittelet vil utvalget gi en kort oversikt over regelverket i noen utvalgte land. Disse er for det første våre nordiske naboland, samt Tyskland, England og Wales. Tilsvarende fremstilling ble foretatt av DNA-utvalget i 1992.¹ Rettsutviklingen har imidlertid gått fort på dette området, og utvalget har derfor funnet det hensiktsmessig å gi en beskrivelse av status per 2005.

5.2 Danmark

Ved lov 2000-05-31 nr. 434 ble det etablert et sentralt DNA-register i Danmark. Loven trådte i kraft 1. juli 2000. I lys av de erfaringer man har gjort seg etter 2000, ble det ved lov 2005-05-24 nr. 369 foretatt visse endringer i loven.

Etter lovens § 1 fremgår det at formålet med registeret er å tjene som et arbeidsregister for politiet i tilknytning til identifisering av personer. Selv om registeret primært er forutsatt brukt i forbindelse med etterforskning av straffesaker, kan det også brukes for å identifisere lik.² Registeret føres og oppbevares hos Rigspolitefen. På samme måten som i Norge består registeret av en personidentifikasjonsdel og en spordel fra ikke-identifiserte personer, se § 1 stk. 2.

Det kan bare registreres opplysninger som er av politimessig betydning for personidentifikasjon, se § 2 stk. 1. Dette innebærer at det kun er tallprofilen som skal registreres, og på denne måten vil ikke registeret inneholde opplysninger som kan brukes til å utlede sensitive opplysninger om en persons genetiske egenskaper, arveanlegg mv.³

Hvem som kan registreres fremgår av § 2 stk. 2 1). Frem til endringen i 2005, kunne den som er eller har vært siktet for de forbrytelser som var oppregnet i bestemmelsen registreres, dersom det var utført DNA-analyse i saken på grunnlag av biologisk materiale innhentet i samsvar med Rets-

plejelovent kapittel 72. De aktuelle straffebestemmelser var:

- straffelovens kapittel 12 – forbrytelser mot statens selvstendighet og sikkerhet.
- straffelovens kapittel 13 – forbrytelser mot statsforfatningen og de øverste statsmyndigheter.
- straffelovens § 119 – vold mot offentlig tjenestemann.
- straffelovens § 123 – trusler eller vold mot vitner.
- straffelovens §§ 180 eller 181 – ildspåsettelse.
- straffelovens § 183 stk. 1 eller 2 – sprengning, fremkalling av transportulykke mv. foretatt med forsett å skade andre personer eller formue.
- straffelovens § 183a – kapring av fly, skip eller annet kollektivt transportmiddel.
- straffelovens § 184 stk. 1 – forsettlig forstyrrelse av sikkerheten for jernbane, fartøyer eller lignende transportmidler drift eller ferdsel på offentlige ferdselsveier.
- straffelovens § 210 – incest.
- straffelovens §§ 216-225 – ulike seksualforbrytelser som voldtekt, seksuell utnyttelse av andre, samleie med barn under 15 år mv.
- straffelovens § 232 – bluferdighetskrenkelser.
- straffelovens § 237 – drap.
- straffelovens §§ 245 eller 246 – grovt legemsangrep.
- straffelovens § 252 – forvolde fare for liv og helse.
- straffelovens §§ 260 eller 261 – trusler og frihetsberøvelse.
- straffelovens § 276 jfr. § 286 – vanlig og grovt tyveri.
- straffelovens § 288 – ran.

Ved endringen i 2005 falt denne oppregningen bort slik at man i stedet bygger på en strafferamme på 1 år og 6 måneder. Dette er den samme strafferamme som gjelder for registrering av fingeravtrykk, og det er hensynet til parallelliteten mellom DNA-profiler og fingeravtrykk som har vært bestemmende for utformingen av loven.⁴ I tillegg

¹ Se NOU 1993: 31 s. 17-19. Se også Rapport 2/2002 s. 83-84.

² Se *DKarnov 2003* s. 6494 note 1.

³ Se *DKarnov 2003* s. 6494 note 3.

⁴ Se nærmere Lovforslag 14 (2004-2005) punkt 4.1.2.

er besittelse av barnepornografi — dstrl. § 235 stk. 2 — som har en strafferamme på 1 år, uttrykkelig nevnt i loven.

Når det kreves at den biologiske prøven er innhentet i samsvar med retsplejelovens regler, medførte dette frem til endringen i 2005, at det måtte foreligge en begrunnet mistanke, jfr. rpl. § 792a stk. 2 nr. 1. Dette er det samme beviskrav som for å foreta varetektsfengsling.⁵ Ved endringen i 2005 er kravet endret slik at det gjelder samme krav som for å innhente fingeravtrykk: rimelig grunn til mistanke om en handling som kan medfører fengsel i minst 1 år og 6 måneder, jfr. rpl. § 792b stk. 1 nr. 1. Tidligere var det krav om at inngrepet måtte antas å ha avgjørende betydning for etterforskningen, se rpl. § 792 a stk. 2 nr. 2. Dette kravet ble opphevet ved endringen i 2005: Det kunne virke støtende om en person som ble dømt for en handling som kvalifiserte for registrering likevel ikke ble registrert fordi DNA-profilen i den konkrete saken ikke hadde vært av betydning for etterforskningen. Dette kunne være tilfellet hvor den mistenkte tilsto handlingen eller ikke hadde etterlatt seg biologiske spor på åstedet.⁶

For personer som er ikke er siktet, kan det bare innhentes biologisk materiale med sikte på DNA-analyse dersom vedkommende samtykker, se rpl. § 792 d stk. 1. Blir han senere siktet, kan registrering skje på bakgrunn av materiale som er innhentet etter hans samtykke.⁷

I sporregisteret kan det inntas ikke-identifiserte DNA-profiler av materiale funnet på gjerningsstedet, effekter, personer eller steder med tilknytning til en forbrytelse, se § 2 stk. 2 2).

Sletting av opplysninger i registerets persondel er regulert i § 3. Etter stk. 1 skal opplysningene straks slettes dersom siktelsen blir henlagt som grunnløs, jfr. 1), der den registrerte er fylt 80 år, jfr. 2),⁸ opplysningene er frembrakt gjennom et legemsinngrep som retten nekter å godkjenne, jfr. 3), opplysningene er fremskaffet gjennom et legemsinngrep som retten eller politiet selv i ettertid finner var uhjemlet, jfr. 4), eller 5) andre særlige grunner taler for det. Sletting av særlige grunner kan være aktuelt i forhold til en person som har vært siktet i saken og derfor er blitt registrert, men en annen person senere blir dømt for den handlingen som vedkommende var siktet for og som var grunnlaget for registreringen.⁹ For øvrig kan man med hjemmel i § 3 stk. 3 etter en konkret vurdering unnlate å slette

opplysninger selv om vilkårene i stk. 1 2) er oppfylt. Opplysninger skal i alle tilfelle slettes senest 2 år etter at den registrerte er død, se § 3 stk. 2.

I sporregisteret skal det foretas sletting når sporet er personidentifisert, jfr. § 4 stk. 1 1), opplysningene ikke lenger er av politimessig betydning, jfr. § 4 stk. 1 2) for eksempel hvor det avdekkes at sporfunnet ikke knytter seg til et straffbart forhold,¹⁰ eller andre særlige grunner taler for det, jfr. § 4 stk. 1 3) for eksempel hvor det biologiske sporet relaterer seg til en straffbar handling men ikke til gjerningspersonen.¹¹ Ved endringen i 2005 ble det for øvrig tilføyd et nytt ledd i § 4, hvorefter sporfund som er personidentifisert ikke behøver å slettes dersom det tilhører en person som verken er eller har vært siktet, men som samtykker til fortsatt registrering.

Paragraf 5 regulerer hvem som kan gis opplysninger fra registeret. Dette er for det første politiet, anklagemyndigheten og Justisministeriet, jfr. § 5 stk. 1 1). Bakgrunnen for at Justisministeriet er tatt med oppregningen er at dette kan være aktuelt i forbindelse med en klagesak om registrering.¹² Etter § 5 stk. 1 2) kan også utenlandske domstoler, politi og påtalemyndighet gis opplysninger til bruk for offentlige straffesaker dersom det i det enkelte tilfelle finnes ubetenkelig. I vurderingen av om opplysninger skal gis til utenlandske myndigheter skal det bl.a. legges vekt på om dette skjer som ledd i et gjensidig samarbeid og hvordan forholdene er i mottakerlandet.¹³ Etter § 5 stk. 1 3) kan også Københavns Universitetet, Retsgenetisk Afdeling som foretar DNA-analysene i Danmark, gis opplysninger fra registeret. Endelig kan Folketingets Ombudsmann gis opplysninger etter § 5 stk. 1 4). Dette er praktisk i anledning klage over registrering i registeret.¹⁴ Utover disse tilfeller bestemmer § 5 stk. 2 at det ikke kan gis opplysninger fra registeret. Dette medfører at man ikke kan utgi opplysninger for forskningsformål, dog slik at politimessige forskningsprosjekt på vegne av Rigs-politichefen kan gis opplysninger fra registeret.¹⁵

Til tross for bestemmelsen i § 5, kan en person gis muntlig informasjon om hva som er registrert om ham i registeret, se § 6. Bakgrunnen for at informasjonen gis muntlig, er å hindre at tredjemenn fremtvinger utskrift av registeret for eksempel ved ansettelser.¹⁶

⁵ Se *DKarnov 2003* s. 6494 note 4.

⁶ Se nærmere Lovforslag 14 (2004-2005) punkt 4.1.4.

⁷ Se *DKarnov 2003* s. 6494 note 4.

⁸ Før lovendringen i 2005 var grensen 70 år.

⁹ Se *DKarnov 2003* s. 6494 note 10.

¹⁰ Se *DKarnov 2003* s. 6494 note 13.

¹¹ Se *DKarnov 2003* s. 6494 note 14.

¹² Se *DKarnov 2003* s. 6494 note 15.

¹³ Se *DKarnov 2003* s. 6494 note 16.

¹⁴ Se *DKarnov 2003* s. 6494 note 18.

¹⁵ Se *DKarnov 2003* s. 6494 note 19.

¹⁶ Se *DKarnov 2003* s. 6494 note 20.

5.3 Sverige

Reglene om innhenting av biologisk materiale med sikte på DNA-analyse, er nedfelt i 28 kap. 12 § RB som lyder:

«Den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa, får kroppsbesiktigas för ändamål som anges i 11 §.

Med kroppsbesiktning avses undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen och undersökning av sådana prov. En kroppsbesiktning får inte utföras så att den undersökte riskerar framtida ohälsa eller skada.»

Det er altså krav om at det må foreligge «skäligen» mistanke, mens kravet til strafferamme er angitt ved at det må være tale om en straffbar handling som kan medføre fengselsstraff.¹⁷

De nærmere reglene om DNA-registeret, er inntatt i polisdatalagen (1998:622).¹⁸ Resultat av en DNA-analyse kan bare oppbevares med sikte på å identifisere personer i tilknytning til etterforskning av straffesaker, jfr. lovens 22 §.

Bestemmelsen om sporregister er inntatt i 25 § som lyder:¹⁹

«Ett spårregister får innehålla uppgifter om DNA-analyser som har gjorts under utredning av brott och som inte kan hänföras till en identifierbar person. Utöver uppgifter om analysresultat får ett spårregister endast innehålla uppgifter som visar i vilket ärende analysen har gjorts.»

Adgangen til å søke i sporregisteret er regulert i 26 §:

«Uppgifter i spårregister får endast jämföras med analysresultat

1. som inte kan hänföras till en identifierbar person,
2. som finns i DNA-registret eller
3. som kan hänföras till en person som är misstänkt för brott.»

Hvem som kan registreres i DNA registeret fremgår av lovens 23 § som lyder:²⁰

«Ett DNA-register får innehålla uppgifter om resultatet av DNA-analyser som har gjorts under utredning av ett brott och som avser personer som har dömts för

1. ett sådant brott mot en persons liv eller hälsa, personliga integritet eller säkerhet som

avses i 3, 4, 6, 8, 12 eller 17 kap. brottsbalken, om brottet kan leda till fängelse i mer än två år,

2. ett allmänfarligt brott som avses i 13 kap. brottsbalken, om brottet kan leda till fängelse i mer än två år eller
3. försök, förberedelse, stämpling, anstiftan eller medhjälp till ett sådant brott som avses i 1 eller 2.»

Som det fremgår inneholder DNA-registeret bare profilen til personer som er domfelt. Den nærmere avgrensning av personkretsen som skal registreres foretas ved at det kun er overtredelse av visse kapitler i brottsbalken som kvalifiserer for registrering, samtidig som det innenfor de angitte kapitler bare er handlinger som kan medføre mer enn to års fengsel.

Reglene om sletting er regulert i 27 § som lyder:

«Uppgifter i DNA-registret skall gallras senast när uppgifterna om den registrerade gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter i spårregister skall gallras senast trettio år efter registreringen.»

Sletting av personopplysninger i DNA-registeret er som det fremgår, koblet til sletting fra strafferregisteret. Dette medfører at det gjelder ulike frister alt avhengig av hvilken reaksjon som er ilagt mv.²¹ For sletting fra sporregisteret gjelder det en trettiårs frist, se 27 § andre ledd.

Adgangen til å foreta såkalt «screening» er regulert i 28 §:

«Om det i samband med utredning av ett brott har tagits ett prov för DNA-analys från någon som inte är misstänkt för brottet får provet inte användas för något annat ändamål än det för vilket det togs. Ett sådant prov får inte heller sparas efter det att målet slutligt har avgjorts.»

I en utredning fra juni 2004, Ds 2004:35 Genetiske fingeravtrykk, er det foreslått flere endringer i de gjeldende regler. Innhenting av DNA-prøver skal ikke lenger være underkastet reglene om kroppsbesiktning etter 28 kap. 12 § RB, men foreslås regulert i to nye bestemmelser 28 kap. 16 og 17 §§ RB som skal lyde:

«16 §

Prov för DNA-analys får tas från den som är anhållen eller häktad som misstänkt för brott eller från den som är skäligen misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa. Sådant prov

¹⁷ Se nærmere Ds 2004:35 s. 41.

¹⁸ Se nærmere Ds 2004:35 s. 43-46.

¹⁹ Nærmere om sporregisteret, se Ds 2004:35 s. 46.

²⁰ Se nærmere Ds 2004:35 s. 45.

²¹ Se nærmere Ds 2004:35 s. 45-46.

får även tas från annan person, om det krävs för att utreda visst brott på vilket fängelse kan följa.

Prov som avses i första stycket får tas genom provtagning från kroppens yttre samt genom blodprov och salivprov. Blodprov får inte tas av annan än en läkare eller legitimerad sjuksköterska.

Provresultat från DNA-analys som tagits från annan person än den som är anhållen, häktad eller misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa får inte jämföras med de DNA-profiler som finns registrerade i de register som förs enligt polisdatalagen (1998:622) eller i övrigt användas för annat ändamål än det för vilket provet är taget.

17 §

Beslut om att ta DNA-prov enligt 16 § fattas av undersökningsledaren i de fall åtgärden behövs för utredningen om brottet. I övriga fall beslutas åtgärden av polismyndigheten.

Närmare bestämmelser om tagande av DNA-prov meddelas av regeringen.»

Denne reguleringen medfører at adgangen til å innhente DNA-prøver blir sammenfallende med adgangen til å innhente fingeravtrykk.²² Det er også foreslått endringer i polisdatalagen (1998:622) som representerer en utvidelse av personkretsen som kan registreres, se utkastet til 23 § som lyder:

«Ett DNA-register får innehålla uppgifter om resultatet av DNA-analyser som avser personer som är misstänkta för eller har dömts för brott på vilket fängelse kan följa eller för försök, förberedelse, stämpling, anstiftan eller medhjälp till sådant brott om gärningen är belagt med straff.»

Endringen består dels i at det skal være tilstrekkelig at registrering ikke lenger knytter seg til bestemte straffbare handlinger i brottsbalken som kan medføre fengsel i to år, men slik at alle straffbare handlinger som kan medføre frihetsstraff kvalifiserer for registrering. Dels er det ikke lenger krav om at man skal være domfelt; det er tilstrekkelig at man er mistenkt for en handling som kvalifiserer for registrering.²³

At endog mistanke skal kunne gi grunnlag for registrering må ses i sammenheng med forslaget til endringen i 27 § om sletting hvor det foreslås et nytt første ledd som lyder slik:²⁴

«Uppgifter i DNA-registret om en misstänkt person skall gallras när förundersökning eller åtal mot personen läggs ned eller när åtal ogillas. Uppgifterna får dock bevaras längre om andra uppgifter om den registrerade skall behandlas med stöd av 10 eller 11 §. När dessa uppgifter gallras skall även uppgifterna i DNA-registret gallras.»

Henvisningen til 10 eller 11 §§, innebærer bl.a. at selv om saken mot en person er henlagt, kan opplysninger likevel oppbevares dersom det fortsatt er «skäligen» mistanke om straffbart forhold og opplysningene er nødvendige for at etterforskningen skal kunne gjenopptas (10 §). Tilsvarende endring er gjort i adgangen til å beholde DNA-analyser av personer som ikke er mistenkte.²⁵

5.4 Finland²⁶

Innhenting av blodprøve for å bestemme en persons DNA-profil i anledning etterforskning av straffbare handlinger, anses i henhold til TvML 5:9 som en form for kroppsvisitasjon. Vilkårene for å innhente en slik prøve av den som er mistenkt for en straffbar handling fremgår av TvML 5:11 som lyder:

«5 kap 11 §

Förutsättningar för kroppsbesiktning

Kroppsbesiktning får i det syfte som nämns i 10 § 1 mom. företas på den som på sannolika skäl misstänks för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är mer än sex månaders fängelse, eller för rattfylleri eller straffbart bruk av narkotika. Om det inte finns sannolika skäl för en misstanke, får kroppsbesiktning företas på en misstänkt endast om det på synnerligen giltiga skäl kan antas att föremål eller egendom som skall tas i beslag eller som skall ställas under tillfälligt skingsringsförbud eller beläggas med tillfällig kvarstad kan påträffas eller annan utredning om brottet kan fås genom kroppsbesiktningen.

Om det har begåtts ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, får kroppsbesiktning som är nödvändig för att bestämma DNA-profilen eller för att utföra någon annan motsvarande undersökning företas på sådana personer som inte misstänks för brottet i fråga, om undersökning

²² Se Ds 2004:35 s. 13 jfr. s. 76-79.

²³ Närmere om bakgrunnen for forslaget, se Ds 2004:35 s. 80-83.

²⁴ Om begrunnelsen for endringen, se Ds 2004:35 s. 84-85.

²⁵ Se forslaget til endringen i 28 § inntatt i Ds 2004:35 s. 21-22, jfr. begrunnelsen for endringen s. 85.

²⁶ Fremstillingen om finsk rett bygger på sammenfatning av Klaus Helminen; Förundersökning och tvångsmedel. Helsingfors 2004, foretatt av professor Dan Frände, Helsingfors Universitet.

gen er av synnerligen stor betydelse for utredning av brottet på grund av at det skulle vara omöjligt eller väsentligt svårare att utreda brottet med hjälp av metoder som inte i lika hög grad inkräktar på den persons rättigheter som undersökningen gäller. DNA-profilerna och de andre motsvarande undersökningsresultaten skall utplånas och de förvarade proven förstöras när målet har avgjorts genom ett laga-kraftvunnet avgörande eller lämnats därhän.»

Når det foreligger «sannolika skäl» kan det altså innhentes blodprøve med sikte på DNA-analyse dersom mistanken gjelder en handling som har strafferamme på mer enn seks måneders fengsel, se 5 kap 11 § mom. 1 første punktum. Er personen bare mistenkt, er vilkårene for å innhente blodprøve strengere, se andre punktum. Tanken er at man i slike tilfeller skal kunne utelukke mistenkte gjennom en DNA-analyse.

Etter 5 kap 11 § mom. 2 kan det også tas blodprøve med sikte på å fremstille en DNA-profil av en person som ikke er mistenkt. Kravet er at det tale om en mer alvorlig forbrytelse, jfr. vilkåret om at det må være tale om en strafferamme på minst fire år. I slike tilfeller anvendes resultatet av analysen med sikte på sammenligning — «screening». DNA-profilene skal slettes og de aktuelle prøvene skal ødelegges når saken er rettskraftig avgjort eller henlagt.

I tillegg til den generelle regelen i 5 kap 11 § er det en særskilt bestemmelse som omhandler innhenting av DNA og registrering av profiler. Bestemmelsen kom inn i lovverket i 1997 og omhandler analyse og registrering av DNA-profiler med sikte på fremtidige saker på lik linje med signalement som kunne registreres etter TvML 6 kap 4 §. Ved lov 464/2003 ble bestemmelsene endret og samlet i TvML 6 kap 5 §, mens reglene om sletting av DNA-profiler ble overført til loven om politiets personregister, som igjen senere er erstattet av lov om behandling av personopplysninger i politiets virksomhet, (PolPersonuppgL. 761/2003). Når de nye bestemmelser om vilkårene for fremstilling av DNA-profiler ble forberedt, la man til grunn at innhenting av biologisk materiale innebar et lite inngrep i den personlige integritet.²⁷ Det ble fremholdt at man behøvde en liten mengde blod, for eksempel gjennom stikk i en fingertupp, men slik at biologisk materiale også kunne innhentes gjennom spytt og hår. Helsepersonell som arbeider i politiet kan ta eventuelle blodprøver. TvML 6 kap 5 § lyder slik:

«Bestämning och registrering av DNA-profiler

På den som är misstänkt för brott får företas kroppsbesiktning som är nödvändig för bestämning av DNA-profilen, om det för brottet föreskrivna strängaste straffet är minst sex månaders fängelse. För utförande av uppgifter som föreskrivs i 1 § 1 mom. polislagen (493/1995) får DNA-profiler registreras i polisens personregister. I polisens personregister får inte registreras DNA-profiler som innehåller uppgifter om den registrerades andre personliga egenskaper än kön. Om utplåning av DNA-profiler ur registret föreskrivs i lagen om polisens personregister.»

Bruk av «det genetiske fingeravtrykk» har fått en økende betydning som en pålitelig og velegnet metode under etterforskning. På samme måte som fingeravtrykk kan en DNA-profil knytte en person til en straffbar handling, samtidig som uskyldige kan bli sjekket ut av saken. Formålet med TvML 6 kap 5 § er å bygge opp et omfattende DNA-register som det kan søkes mot. Prøver som er innhentet gjennom «screening» hvor den aktuelle personen ikke er mistenkt for straffbart forhold jfr. TvML 5:11, kan ikke registreres i registeret.

Bestemmelsen i 6 kap 5 § gir hjemmel for å foreta kroppsbesiktning som er nødvendig for å bestemme DNA-profilen når det foreligger mistanke om straffbart forhold som kan straffes med minst seks måneders fengsel. Med mistanke i denne sammenheng menes «skäligen misstänkt». For så vidt gjelder strafferammen, er terskelen lavere i 6 kap 5 § enn etter TvML 5 kap 11 § mom. 1, siden 6 kap 5 § krever minst seks måneders fengsel, mens det etter 5 kap 11 § er krav om at straffen overstiger seks måneders fengsel. Det er grunn til å understreke at undersøkelsen ikke behøver å være nødvendig for etterforskningen av den konkrete saken, for eksempel fordi det foreligger andre bevis som er tilstrekkelig til å oppnå en felle dom. Undersøkelsen kan foretas med sikte på å innhente materiale til fremtidig registrering i DNA-registeret.

DNA-profiler fremstilt med hjemmel i 6 kap 5 § registreres av politiet med hjemmel i PolL 1 § 1 mom. i politiets personregister. Dette registeret kan ikke innholde andre personlige opplysninger om den registrertes personlige forhold enn vedkommendes kjønn. Det foretas ikke analyse med sikte på å registrere informasjon om personlige egenskaper som arvelige sykdommer mv.

Nærmere regler om registeret fremgår av 22 § 2-4 mom. i Lov om behandling av personopplysninger i politiets virksomhet av 22. august 2003/761. Bestemmelsen lyder:

²⁷ Se RP 52/2002 s. 78-79.

«DNA-profiler som registrerats i polisens personregister med stöd av 6 kap. 5 § tvångsmedslagen skall utplånas ur registret då ett år har förflutit sedan den registeransvarige fick kännedom om åklagarens beslut om att det i saken inte varit fråga om ett brott eller det inte funnits bevis för brott eller om att åtalet mot den registrerade genom en lagakraftvunnen dom har förkastats eller straffet undanröjts. Om en profil inte har utplånats tidigare skall den utplånas senast då 10 år har förflutit från den registrerades död. De förvarade proven skall förstöras samtidigt som motsvarande DNA-profiler utplånas.

Utan hinder av 1 och 2 mom. utplånas ur informationssystemet anteckningar om personer under 15 år som misstänks för brott när ett år har förflutit sedan den registrerade fyllde 18 år, om inte en kortare tid för utplåning av uppgifterna föreskrivs. Uppgifterna skall dock inte utplånas på denna grund om

1. anmälan gäller andre misstänkta för brottet och uppgifterna om dem ännu inte utplånas,
2. någon av anteckningarna gäller en brottslig gärning för vilken inte föreskrivs någon annan påföljd än fängelse, eller
3. det för en person under 15 år som registrerats som misstänkt för brott införs nya anteckningar om misstanke om brott innan personen har fyllt 18 år.

Utan hinder av 1 och 3 mom. skall alla uppgifter om en person utplånas ur informationssystemet senast ett år efter den registrerades död.

Utan hinder av vad som 1-4 mom. föreskriver om undersöknings- och handräckningsuppgifter, identifieringsuppgifter, egendomsuppgifter och uppgifter om efterspanade fordon, utplånas dock inte uppgifterna om de fortfarande behöver bevaras med tanke på undersökning eller övervakning som hänför sig till anmälan i fråga. Personuppgifter skall inte heller utplånas om de inbegriper uppgifter som hänför sig till en persons egen säkerhet eller polisens säkerhet i arbetet. Senast tre år efter att behovet av att bevara uppgifterna undersöktes skall en ny kontroll av behovet göras och den nya kontrollen antecknas.»

Som det fremgår blir alle prøver innhentet etter TvML 6 kap 5 § registrert i DNA-registeret, men slik at de som hovedregel skal slettes dersom det ikke blir ilagt en reaksjon. I tillegg er det særlige regler om sletting av opplysninger om DNA-profilen til unge lovbytere.

5.5 Tyskland

Siden oppdagelsen av DNA-teknikkens betydning for etterforskningen av straffesaker i midten av

1980-årene, har DNA-analyser fått stadig større betydning i Tyskland.²⁸ Frem til 1997 bygget adgangen til å foreta DNA-analyser på StPO § 81 a (1). Denne bestemmelsen gir hjemmel for å foreta kroppsundersøkelser herunder ta blodprøver av den mistenkte. Men siden en DNA-analyse ble ansett å gripe inn i kjernen av personligheten, var det ønskelig med en uttrykkelig lovregulering av området. Den 22. mars 1997 trådte derfor en ny bestemmelse om DNA-analyse i kraft, se StPO § 81 e.²⁹ Ved lov av 7. september 1998 ble det opprettet et DNA-register gjennom vedtakelsen av en ny StPO § 81 g.³⁰ Denne bestemmelsen er senere blitt endret 2. juni 1999, 2. august 2000³¹ og 27. desember 2003.

Etter § 81 e (1) kan det foretas DNA-analyse av prøver innhentet i samsvar med StPO § 81 a (1) første ledd for å avgjøre om spormateriale stammer fra den anklagede eller fornærmede. Det er ikke tillatt å foreta analyser for annet formål enn å avdekke identiteten og kjønn, se StPO § 81 e (1) siste punktum. Dette medfører at det ikke kan foretas analyser for å avdekke den aktuelle persons psyke, karaktertrekk, sykdomsanlegg eller arveanlegg.³² Tilsvarende analyse kan foretas av spormateriale som er innhentet fra andre enn den anklagede i samsvar med StPO § 81 c. Etter StPO § 81 e (2) kan det dessuten foretas undersøkelser i forhold til spormateriale som er innhentet ved beslag eller er avdekket på annen måte.³³ Det kreves ikke noen sterk mistanke for å foreta en undersøkelse etter § 81e: Det er tilstrekkelig med «Anfangsverdacht». Dette gjør det mulig å utelukke personer fra kretsen av mistenkte. En DNA-analyse anses ikke som subsidiær i den forstand at andre spor må være undersøkt.³⁴ Sammenhengen i lovverket viser imidlertid at undersøkelsen bare kan foretas i en aktuell straffesak hvor undersøkelsen har bevismessig relevans.³⁵

Beslutning om å iverksette DNA-analyse etter StPO § 81 e, treffes av retten, se StPO § 81 f (1). Det er ingen bestemmelse om at påtalemyndigheten kan treffe beslutningen i påtrengende tilfeller. Også gjennomføring av en DNA-analyse av spormateriale som på det aktuelle tidspunktet ikke kan

²⁸ Se Pfeiffer 2002 s. 163. For en utførlig fremstilling om utviklingen av bruken av DNA-analyser i tysk etterforskningsarbeid, se Schmitter FS-Herold 1998 s. 397-426.

²⁹ For en nærmere omtale av lovendringen og bakgrunnen for den, se Senge NJW 1997 s. 2409-2412.

³⁰ Nærmere om lovendringen, se Senge NJW 1999 s. 253-256.

³¹ Se nærmere Pfeiffer 2002 s. 163-164.

³² Se Pfeiffer 2002 s. 165 rn. 3 og Karlsruhe 2003 s. 404 rn. 4.

³³ Se Pfeiffer 2002 s. 165 rn. 4.

³⁴ Se Pfeiffer 2002 s. 165 rn. 2.

³⁵ Se Pfeiffer 2002 s. 165 rn. 3.

knyttet til en bestemt person, må etter en lovendring i 2002 besluttes av retten, jfr. § 81 f andre punktum.³⁶

Straffeprosessloven § 81 f (2) inneholder nærmere krav til den som skal foreta analysen. Det kreves bl.a. at vedkommende ikke har tilknytning til etterforskere, men har en selvstendig og uavhengig stilling. Das Bundeskriminalamt, Landeskriminalämter og rechtsmedisinske institutt ved universitetene oppfyller kravene etter bestemmelsen her. Bakgrunnen for at loven stiller krav til den som foretar analysen både hva gjelder personlige og organisatoriske vilkår, er å avskjære muligheten for misbruk av data.³⁷

Selve DNA-registeret er som nevnt nedfelt i StPO § 81 g. Formålet med reguleringen er å bidra til en raskere identifisering av gjerningspersoner og dermed bidra til at de rettshåndheverende organer blir bedre i stand til å oppklare alvorlige forbrytelser.³⁸ Bestemmelsen er ikke ansett å være forfatningsstridig fordi den ikke griper inn i det beskyttede kjerneområdet for personligheten. Dette er særlig begrunnet i at analysen er begrenset til de deler av DNA-materialet som er nødvendig for å fastslå identiteten, og prøvematerialet blir ødelagt etter at analysen er foretatt.³⁹ Første ledd av bestemmelsen lyder:

«(1) Zum Zwecke der Identitätsfeststellung in künftigen Strafverfahren dürfen dem Beschuldigten, der

1. einer Straftat von erheblicher Bedeutung, insbesondere eines Verbrechens, einer gefährlichen Körperverletzung, eines Diebstahls in besonders schwerem Fall oder einer Erpressung, oder
2. einer Straftat gegen die sexuelle Selbstbestimmung (§§ 174 bis 184f des Strafgesetzbuches)

verdächtig ist, Körperzellen entnommen und zur Feststellung des DNA-Identifizierungsmusters sowie des Geschlechts molekulargenetisch untersucht werden, wenn wegen der Art oder Ausführung der Tat, der Persönlichkeit des Beschuldigten oder sonstiger Erkenntnisse Grund zu der Annahme besteht, dass gegen ihn künftig Strafverfahren wegen einer der in Nummer 1 genannten Straftaten zu führen sind.»

Bestemmelsen gir altså hjemmel for å innhente biologisk materiale for DNA-identifisering fra siktede for å kunne tjene til identifisering i fremtidige saker. Etter ordlyden gjelder dette når den siktede er mistenkt for å ha begått en alvorlig straffbar handling, eksemplifisert ved farlige legemsbeskadigelser, grove tyveri, utpressing eller sedelighetsforseelser og -forbrytelser. Selve angivelsen av de straffbare handlinger er ikke presist angitt ved bruken av uttrykket «erheblicher Bedeutung». Det er imidlertid lagt til grunn at det må være tale om middels alvorlig kriminalitet som er egnet til påvirke borgernes følelse av trygghet, og virke forstyrrende på rettsordenen.⁴⁰ Selv om en straffbar handling omfattes av oppstillingen i bestemmelsen, gjelder det likevel krav om at det skal være en handling av mer alvorlig karakter.⁴¹ Listen over forbrytelser som gir grunnlag for å registrere *domfelte* personer, kan imidlertid bidra til å kaste lys over hvilke forbrytelser som gir grunnlag for å registrering på grunnlag av siktelse.⁴²

Det oppstilles ikke spesielt strenge krav til mistankens styrke, men slik at denne ikke kan være vilkårlig begrunnet.⁴³ Mistanken om den aktuelle straffbare handling må foreligge på tidspunktet for DNA-analysen. Dersom det opprinnelig foreligger mistanke om en handling som kvalifiserer for registrering, men mistanken senere endres til å omfatte en handling som faller utenfor hva som gir grunnlag for registrering, kan det på dette tidspunktet ikke foretas noe inngrep med hjemmel i § 81 g (1).⁴⁴

I alle tilfeller kreves det at det på grunn av handlingens art eller utførelse, siktedes personlighet eller av andre grunner, er grunn til å anta at det på nytt vil bli innledet etterforskning mot ham for en handling som etter sin art kan danne grunnlag for registrering – mao. en alvorlig straffbar handling.⁴⁵ Bestemmelsen krever ikke en særlig høy grad av sannsynlighet for på ny å komme under etterforskning – det kreves at man kan dokumentere en prognose for dette. Det kreves ikke overveiende sannsynlighet.⁴⁶ At man ikke med sikkerhet kan utelukke ny etterforskning er imidlertid ikke tilstrekkelig.⁴⁷ Om det foreligger en slik fare vil bero på en totalvurdering av alle omstendigheter i saken.⁴⁸

³⁶ Se *Karlsruher 2003* s. 406 rn. 1 a, sml. *Pfeiffer 2002* s. 166 rn. 1 for så vidt gjelder rettstilstanden før endringen.

³⁷ Nærmere om disse kravene, se *Pfeiffer 2002* s. 166 rn. 2 og *Karlsruher 2003* s. 406-407 rn. 4.

³⁸ Se *Pfeiffer 2002* s. 169 rn. 1.

³⁹ Se nærmere *Pfeiffer 2002* s. 169-170 rn. 2.

⁴⁰ Se *Pfeiffer 2002* s. 170 rn. 3 og *Karlsruher 2003* s. 408 rn. 3.

⁴¹ Se *Pfeiffer 2002* s. 170 rn. 3.

⁴² Se *Pfeiffer 2002* s. 170 rn. 3.

⁴³ Se *Pfeiffer 2002* s. 170 rn. 3.

⁴⁴ *Pfeiffer 2002* s. 170 rn. 3 og *Karlsruher 2003* s. 408 rn. 2.

⁴⁵ Se *Pfeiffer 2002* s. 171 rn. 5.

⁴⁶ Se *Pfeiffer 2002* s. 170 rn. 2.

⁴⁷ Se nærmere *Pfeiffer 2002* s. 170 rn. 2.

⁴⁸ Se nærmere *Pfeiffer 2002* s. 171 rn. 5.

I § 81 g (2) er det fastslått at den biologiske prøven bare kan brukes til det formål som er angitt i bestemmelsens første ledd: identitetsbestemmelse. Materialet kan altså ikke brukes til å avdekke disposisjon for arvelige sykdommer mv. Etter at analysen er gjennomført skal prøvematerialet ødelegges. Men resultatet av analysen kan oppbevares, også etter siktedes død. Bakgrunnen er at analyseresultatet sammenholdt med senere tilkomne spor, kan bidra til å frifinne uskyldige.⁴⁹

Siste ledd i bestemmelsen omhandler hvilke saksbehandlingsregler som kommer til anvendelse i forbindelse med innhenting av prøver mv. I utgangspunktet er det retten som skal treffe avgjørelsen om innhenting av materiale, se henvisningen til StPO § 81a (2), men slik at påtalemyndigheten kan treffe beslutning dersom det er fare ved opphold. Unntak gjelder der vedkommende samtykker til inngrepet.⁵⁰ Selve analysen av materialet kan ikke foretas uten beslutning av retten, se henvisningen til § 81 f.⁵¹

Registrering av personer som er domfelt er nærmere regulert i DNA-Identitätsfeststellungsgesetz fra 7. september 1998. Etter lovens § 2 (1) kan registrering i samsvar med StPO § 81 g, finne sted når en person er domfelt for en handling som omfattes av § 81 g (1) så fremt slik registrering ikke er gjort under etterforskningen. Som veiledning for når registrering skal finne sted er det utarbeidet et vedlegg til lovens § 2 c som oppregner 41 forskjellige forbrytelser. Denne listen skal imidlertid ikke anses som en definisjon av hvilke forbrytelser som gir grunnlag for registrering, og den er heller ikke uttømmende. Det avgjørende er om det er tale om «Straftaten mit erheblicher Bedeutung».⁵²

Registrering finner først sted når det foreligger en rettskraftig dom. Fra kravet om at det må foreligge en fellende dom, har man gjort unntak for det tilfellet at det er på det rene at manglende domfellelse skyldes utilregnelighet eller at den aktuelle person er under den strafferettslige lavalder. Beslutningen om registrering skal treffes av retten, se § 2 (2).⁵³ De nærmere regler om bruk av registeret mv., fremgår av §§ 2a flg.

Den 8. juni 2005 fremsatte den tyske justisministeren forslag om endringer i den gjeldende reguleringen. Kravet om rettens kjennelse for å foreta analyse av spormaterial fra ukjente personer skal falle bort, se gjeldende StPO § 81 f (1). Beslut-

ningen om å foreta slik analyse foreslås i stedet lagt til påtalemyndigheten og politiet. Dersom det innhentes prøve av en siktede som avgir samtykke, skal det heller ikke kreves rettens kjennelse for å foreta DNA-analyse av spormateriale fra ham. Ved fare for opphold, kan påtalemyndigheten eller politiet treffe beslutningen om å foreta DNA-analyse av person som ikke gir samtykke. Adgangen til å registrere DNA-profiler skal i fremtiden ikke begrenses til personer som har begått eller er mistenkt for å ha begått alvorlige straffbare handlinger, men slik at også gjengangere ved mindre alvorlig kriminalitet skal kunne registreres. Videre skal adgangen til å foreta «screening» lovreguleres i en ny bestemmelse, StPO § 81 h.

5.6 England og Wales

Reglene om innhenting av prøver for DNA-analyser er i England og Wales regulert i the Police and Criminal Evidence Act fra 1984 (PACE), med senere endringer gjennom the Criminal Justice and Public Order Act fra 1994, the Criminal Justice and Police Act fra 2001 og the Criminal Justice Act fra 2003. I lovgivningen sondres det mellom «intimate samples» som bl.a. omfatter blodprøver, og «non-intimate samples» som bl.a. omfatter analyser av hår, spytt innhentet fra munnhulen samt hudavskrapning mv.⁵⁴ I dag er det samme regler for innhenting av biologisk materiale for DNA-analyser som for innhenting av fingeravtrykk.⁵⁵ Adgangen til å innhente «intimate samples» fremgår av PACE Section 62. Adgangen til å innhente «non-intimate samples» er regulert i PACE Section 63.

Den nasjonale DNA-databasen inneholder DNA-profilen fra alle som er arrestert, anklaget, anmeldt eller dømt for en «recordable offence». «Recordable offence» omfatter alle straffbare handlinger som kan medføre fengselsstraff, samt visse andre handlinger som er særlig nevnt.⁵⁶ Etter en endring i 2001, kan også DNA-profilen til personer som er sjekket ut av saken eller frifunnet registreres, se PACE Section 64 (1A).⁵⁷ House of Lords har i en dom av 22. juli 2004, *R v Chief Constable of South Yorkshire ex p LS/Marper* [2004] UKHL 39, lagt til grunn at slik registrering ikke er i strid med EMK. Flertallet fant at det nok ikke var tale om et inngrep i privatlivet overhodet, jfr. EMK artikkel 8

⁴⁹ Se *Pfeiffer 2002* s. 172 rn. 6.

⁵⁰ Se *Karlsruher 2003* s. 410 rn. 9.

⁵¹ Se nærmere *Pfeiffer 2002* s. 172-173 rn. 7-11.

⁵² Se *Pfeiffer 2002* s. 174 rn. 13.

⁵³ Se nærmere *Pfeiffer 2002* s. 173 rn. 12.

⁵⁴ Se Overview 2004 s. 6-7.

⁵⁵ Se Overview 2004 s. 6.

⁵⁶ Se nærmere The National Police (Recordable Offences) Regulation 2000.

⁵⁷ Om bakgrunnen for endringen, se Annual Report 2003/4 s. 5 jfr. s. 30.

(1). I alle tilfeller var inngrepet legitimert etter artikkel 8 (2).⁵⁸ Denne saken er for tiden under behandling ved EMD.⁵⁹

Frivillig avlagte prøver med sikte på «screening», kan også registreres så fremt den som har avgitt prøven gir skriftlig samtykke.⁶⁰ Samtykke kan ikke senere tilbakekalles, se PACE Section 64 (3AC).⁶¹ Databasen inneholder også spor innhentet fra åsted.

Så fremt en person omfattes av den gruppen som kan registreres, kan det tas prøve selv om det ikke har betydning for den konkrete etterforskningen,⁶² for eksempel hvor det foreligger en tilståelse eller andre bevis som gjør DNA-analysen overflødig. Adgangen til å innhente DNA-prøve allerede ved pågripelsen, ble innført i 2003 og antas å ville medføre en raskere oppklaring av straffesaker, med dertil reduserte kostnader og tid.⁶³

DNA-databasen ble operativ i 1995 for England og Wales, og omfatter siden 1996 hele United Kingdom.⁶⁴ Den er ikke vedtatt ved lov, men adgangen til å innhente DNA-materiale og den underliggende myndighet knyttet til basen, er etablert ved lov.⁶⁵ Per oktober 2004 var det registrert om lag 2,8 millioner personprofiler i basen, og 243.000 DNA-spor fra åsted i sporregisteret. 433.000 nye profiler ble lagt inn over en periode på ett år fra 2003-2004.⁶⁶ Målet er at alle kjente, aktive kriminelle skal være registrert i basen. I 2003-2004 ble dette antallet anslått til å være mellom 2,3 og 2,6 millioner personer.⁶⁷

Ved bruk av databasen har man identifisert gjerningspersoner raskere, sikret tidligere oppklaring og oppnådd flere domfellelser. Det er ikke bare alvorlig kriminalitet som har blitt oppklart gjennom bruk av databasen, men også innbrudd og bilbrukstyveri:

«The National DNA Database is a vital police intelligence tool helping to identify offenders more quickly, make earlier arrests and secure more convictions. DNA evidence has transformed the fight against crime, helping to catch both serious offenders and those committing «volume» property crime like burglary and car theft.» Overview 2004 s. 5.

Den generelle oppklaringsprosenten for innbrudd er 14 %, men ved innbrudd hvor det finnes DNA-spor stiger oppklaringsprosenten til 45 %. I det hele stiger oppklaringsprosenten dramatisk dersom man finner DNA-spor på åstedet og disse sjekkes mot databasen.⁶⁸ Første gang DNA-spor fra et åsted blir lagt inn i databasen, er sjansen for å matche en mistenks DNA-profil 45 %.⁶⁹ Alvorlige forbrytelser har ofte blitt oppklart når gjerningspersonen senere pågripes for en relativt mindre alvorlig forbrytelse som butikknaskeri mv., og i denne anledning søkes mot databasen.⁷⁰

Rettvitenskapen har ikke funnet DNA-registreringen særlig betenkelig så lenge det kun er tale om analyser som bestemmer identiteten til de aktuelle personer. Men det er anført at det i fremtiden kan bli foretatt analyser som vil avsløre ytterligere opplysninger. Dette gir grunn til bekymring. Adgangen til å oppbevare prøven for fremtidig bruk, gjør det nødvendig med en betryggende regulering av databasen. Selv om myndighetene har vært opptatt av dette spørsmålet, synes ønsket om å utvide basen å ha blitt tillagt større vekt enn behovet for kontroll med bruken av den.⁷¹ Adgangen til å registrere personer som er sjekket ut av saken eller er frifunnet, er imidlertid kritisert.⁷²

⁵⁸ Dommen er nærmere omtalt hos *Ashworth/Redmayne 2005* s. 126-129.

⁵⁹ *S. and Marper against the United Kingdom*, Application no. 30562/04 and 30566/04, jfr. Information note No. 75 May 2005, hvor det fremgår at klagen er «communicated» under artikkel 8.

⁶⁰ Se Overview 2004 s. 6 jfr. s. 8.

⁶¹ Se Annual Report 2003/4 s. 5 jfr. s. 31 hvor det fremgår at det per 2004 er ca. 8.000 personer som har gitt samtykke til registrering.

⁶² Se Overview 2004 s. 7-8.

⁶³ Se Annual Report 2003/4 s. 6.

⁶⁴ Overview 2004 s. 5.

⁶⁵ Overview 2004 s. 7.

⁶⁶ Se Overview 2004 s. 8 jfr. Annual Report 2003/4 s. 18. En prøve fra en mistenkt koster GBP 38,35, mens en prøve fra et åsted koster GBP 245, se Overview 2004 s. 12.

⁶⁷ Se nærmere Annual Report 2003/4 s. 23.

⁶⁸ Se Overview 2004 s. 5 og Annual Report 2003/4 s. 23.

⁶⁹ Se Annual Report 2003/4 s. 4.

⁷⁰ Se for eksempel Overview 2004 s. 5 og Annual Report 2003/4 s. 24-25.

⁷¹ Se *Ashworth/Redmayne 2005* s. 125.

⁷² Se *Ashworth/Redmayne 2005* s. 126-129.

Kapittel 6

Utvalgets vurderinger

6.1 Presisering av mandatet mv.

Utvalget er gitt i oppdrag å vurdere om adgangen til å innhente og registrere DNA-profiler bør utvides, samt om reglene om adgangen til å foreta søk i registeret bør endres. Videre skal utvalget vurdere behovet for endringer i reglene om oppbevaring av spormateriale. Dersom utvalget kommer til at det bør foretas endringer, skal det også vurdere om gjeldende personvern- og rettssikkerhetsgarantier er tilstrekkelige.

Det er grunn til å presisere at utvalget ikke skal vurdere om det skal foretas DNA-registrering. Denne vurderingen ble gjort ved vedtakelsen av strpl. § 160a ved lov av 22. desember 1995 nr. 79. Utvalget er ikke bedt om å vurdere å utvide registeret til å omfatte noe mer enn et rent identitetsregister. Det legges videre til grunn at registeret bare skal brukes i strafferettspleien.

Dersom man ser bort fra eneggede tvillinger, vil et menneskes DNA-profil i praksis være en entydig personidentifikasjon.¹ Har man DNA-profilen til en person, vil det være mulig å identifisere denne dersom personen er registrert i DNA-registeret. Dersom alle mennesker i Norge hadde vært registrert, ville man funnet frem til den som har avsatt sporet. Et slikt register ville vært et effektivt verktøy ved etterforskning av straffbare handlinger, men ville også vært nyttig i tilknytning til identifikasjonsarbeid i forbindelse med store ulykker, for eksempel etter Tsunamien i Sørøst-Asia 26. desember 2004. Utvalget legger til grunn at det faller utenfor mandatet å foreslå å opprette et slikt register. Så vidt utvalget kjenner til, er det per i dag ingen land som har planer om å utarbeide et så omfattende register.²

Utvalget har registrert at det har oppstått en diskusjon om hvordan biologisk materiale kan innhentes.³ De generelle regler for innhenting av bevis faller utenfor utvalgets mandat, og vil med unntak for bestemmelser som er nødvendige for å

innhente materiale til DNA-registeret, jfr. gjeldende strpl. § 157 andre ledd og § 160a andre ledd, heller ikke bli berørt i denne utredningen.

Innledningsvis er det dessuten grunn til å understreke at registrering i et DNA-identitetsregister ikke er noen strafferettslig reaksjon. Registreringen er ikke definert som straff etter norsk rett, og en slik ordning vil heller ikke bli ansett som «penalty» etter EMK artikkel 7, se avvisningsavgjørelsen *Ibbotson against the United Kingdom* fra 1998.⁴ Registreringen har ikke noe straffende formål og den blir foretatt administrativt etter en prosess som klart skiller seg fra den ordinære straffeprosessen. Dette er hensyn som ble fremhevet i avvisningsavgjørelsen *Adamson against the United Kingdom* fra 1999,⁵ hvor registrering av sex-forbrytere, på samme måte som i *Ibbotson against the United Kingdom*, ikke ble ansett som straff etter EMK artikkel 7. Selv om man skulle finne at registreringen utgjør et inngrep i privatlivet, jfr. EMK artikkel 8 (1),⁶ må det med utgangspunkt i den samme avgjørelsen kunne legges til grunn at dette inngrepet er legitimt etter artikkel 8 (2). Artikkel 8 krever imidlertid at inngrepet er fastsatt ved lov.⁷ Med de regler om taushetsplikt som må gjelde for denne type opplysninger, kan det heller ikke være grunnlag for å konkludere med at registreringen representerer en inhuman eller nedverdiggende behandling eller straff som kan være problematisk i forhold til EMK artikkel 3. Siden det ikke er tale om straff, vil ikke forbudet mot gjentatt strafforfølgning aktualiseres, se TP 7-4.

6.2 Noen lovtekniske spørsmål

Dagens regler om DNA-registeret er nedfelt i straffeprosessloven og i påtaleinstruksen. Selve bestemmelsen om at det kan besluttes å opprette

¹ Se nærmere kapittel 3.1.3.4. ovenfor.

² For så vidt gjelder England, se Overview 2004 s. 13-14 og Annual Report 2003/4 s. 30 hvor det fremgår at dette er en uaktuell problemstilling.

³ Se oppslag i VG 15. januar 2005 s. 15.

⁴ Application no. 40146/98, Decision 21st of October 1998.

⁵ Application no. 42293/98, Decision 26th of January 1999.

⁶ Se kapittel 5.6 ovenfor, hvor det fremgår at House of Lords la til grunn at det var tvilsomt om registrering i DNA-registeret kunne anses som et inngrep etter EMK artikkel 8 (1).

⁷ Om de nærmere krav som følger av EMK artikkel 8, se kapittel 4.5. ovenfor.

et sentralt identitetsregister basert på DNA-profiler fremgår av strpl. § 160a første ledd. Adgangen til å etablere et sporregister er nedfelt i strpl. § 160a fjerde ledd. Regler om innhenting av biologisk materiale fremgår av strpl. §§ 157 andre ledd og 160a andre ledd. Utfyllende regler er gitt i påtaleinstruksen, herunder hvem som skal foreta DNA-analyser mv.⁸ Det kan reises spørsmål om dette er en hensiktsmessig lovgivningsteknikk.

Utvalget har funnet at en eventuell endring av dagens regelverk bør skje gjennom en egen lov. Utvalget har merket seg at Tyskland og Danmark har valgt en slik løsning. En slik lov bør inneholde nærmere definisjoner av hva som forstås med identitetsregister, sporregister, hvem som kan registreres, søk i registeret og de nærmere saksbehandlingsreglene knyttet til registeret. Straffeprosessloven bør i denne sammenheng bare inneholde bestemmelser om tvangsmidler som er nødvendige for å innhente biologisk materiale. Det er dessuten uheldig at sentrale spørsmål bare er regulert på forskriftsnivå. Dette gjør at reglene blir mindre tilgjengelig. Så langt mulig vil utvalget unngå at viktige regler bare er inntatt i påtaleinstruksen. Reglens viktighet tilsier dessuten at kompetansen til å utføre forskrifter ikke bør legges på departementsnivå. I den grad det er behov for å utarbeide forskrifter til loven, har utvalget derfor funnet at disse bør fastsettes av Kongen i statsråd.

6.3 Bør adgangen til å registrere DNA-profiler utvides?

6.3.1 DNA-materiale er et effektivt etterforskningsredskap

Når man skal vurdere å utvide adgangen til å registrere DNA-profiler, er dette først og fremst begrunnet i at den teknologiske utviklingen har vist at DNA har fått økt betydning for oppklaring av straffesaker i de senere år. I flere oppsiktsvekkende og alvorlige straffesaker, har DNA-spor på åstedet knyttet gjerningspersonen til handlingen. DNA-analyser har således i flere saker vært avgjørende for oppklaringen, for eksempel i Baneheiasaken i Kristiansand, Brynesaken og Førdesaken. Økt bruk av DNA-teknologi kan medføre at saker blir raskere oppklart, og dermed redusere etterforskningens lengde og omfang. Dessuten kan DNA-analyser bidra til at uskyldige kan utelukkes fra en sak. Eksempel på dette finner vi i Anna Lind-saken fra Sverige der den som først ble pågrepet, senere ble sjekket ut av saken basert på DNA-funn på åstedet.

⁸ Se nærmere kapittel 4 ovenfor.

At DNA-analyser har fått økende betydning, er en utvikling man ser i mange land. Gjennom besøket i England i januar 2005, fikk utvalget inngående kjennskap til hvordan DNA-analyser brukes i etterforskningen. England er et av de land i verden som har gått lengst når det gjelder bruk av DNA-teknologi i etterforskning av straffesaker, og det er ingen tvil om at DNA-analyser har vist seg å være et meget effektivt etterforskningsredskap.⁹ Dette gjelder ikke bare ved alvorlige former for kriminalitet som drap, voldtekt mv., men også ved etterforskning av såkalt hverdagskriminalitet som innbrudd og bilbrukstyverier. Utvalget kan i prinsippet ikke se noe som skulle tilsi at man avstår fra å ta i bruk vitenskapelige nyvinninger for å bekjempe kriminalitet. Det man må vurdere er om den nye teknologien kan brukes på en måte som kommer i konflikt med viktige personvern hensyn, og i tilfelle hvilke tiltak som må iverksettes for å begrense slike negative virkninger.

6.3.2 Personvern hensyn

Om et DNA-register kan være problematisk, vil bero på hvilke opplysninger registeret inneholder. Per i dag inneholder DNA-profilen som benyttes for å bestemme identiteten ingen opplysninger om personlige egenskaper ut over kjønn.¹⁰ Man har imidlertid ikke noen fullstendig oversikt over hvor langt man ved DNA-teknologi i fremtiden kan lese ut personlige egenskaper fra en DNA-analyse. Det kan således ikke utelukkes at det på et gitt tidspunkt kan avdekkes personlige legninger, fullstendig kartlegging av disposisjoner for sykdommer etc. Slike potensielle opplysningskategorier innebærer en latent personverntrussel. I forhold til dagens teknologi, lovgivning og behov, er det imidlertid bare opplysninger som kan bidra til å bestemme identitet som kan registreres. Utvalget kan ikke se at *denne* opplysningen innebærer noe alvorlig inngrep i personvernet. Isolert sett innebærer ikke gjeldende regulering noe mer eller annet enn det som også gjør seg gjeldende i forhold til fingeravtrykk.

For at forholdet til personvernet skal bli betenkelig, kan det tenkes to scenarier. For det første at prøver som innhentes misbrukes ved at man søker å hente ut mer informasjon enn det som er påkrevd for sikker bestemmelse av identitet, og for det andre at man i fremtiden vil få en lovgivning som åpner for

⁹ En presentasjon av saker hvor DNA-analyser har hatt sentral betydning i England er presentert i: Case Closed. A gallery of cases involving DNA profiling. The Forensic Science Service 2003.

¹⁰ Se kapittel 3.1.3.4. ovenfor.

mer vidtgående analyser enn det som foretas i dag. På det generelle plan kan ikke utvalget se at disse innvendinger har mye for seg. DNA-teknologien er riktig nok i rivende utvikling og vil i fremtiden tilby muligheter som det i dag er umulig å overskue konsekvensene av både politisk og samfunnsetisk. Det kan ikke utelukkes at fremtidig utvikling av kriminalitetsbildet, genetisk kunnskap og alminnelig omforente samfunnsverdier, vil aktualisere forandringer i regelverket. Utvalget vil understreke at forslaget som fremmes, er ment å balansere de ulike hensyn og muligheter med utgangspunkt i enighet om kjerneverdier i dagens norske samfunn. Forslaget bør derfor verken forstås som en tilskyndelse til eller hindring for spesielle utviklingsretninger. Dette har imidlertid ikke innebåret at utvalget i sine konklusjoner har valgt å se helt bort fra fremtidige misbruksmuligheter. Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992 punkt 3 vil for øvrig sette begrensninger for annen utnyttelse, fordi denne rekommandasjonen forutsetter at DNA-analyser innhentet med sikte på etterforskning av straffbare handlinger, ikke kan brukes til andre formål. Utvalgets standpunkt er derfor at fremstilling av DNA-profiler av personer med kjent identitet bare skal kunne benyttes for identifisering.¹¹ Dette bør fremgå av lovens formål.

For så vidt gjelder personvernet oppsummerte DNA-utvalget fra 1992 denne vurderingen slik:

«Etter utvalgets oppfatning vil et personregister over DNA-profiler slik det foran er skissert ikke kunne sies å være spesielt sensitivt. Tatt i betraktning at det med unntak av den teoretiske mulighet for å finne frem til slektskapsforhold, ikke er mulig å utlede annet av registeret enn den registrertes identitet, vil faren for misbruk være meget liten. Det å stå i et slikt register vil etter utvalgets vurdering ikke skille seg vesentlig fra det å stå i strafferegisteret, for så vidt gjelder graden av sensitivitet.» NOU 1993: 31 s. 29 første spalte.

Etter utvalgets mening har utviklingen siden 1993 ikke gitt grunnlag for å trekke andre konklusjoner.

6.3.3 Skal siktelse være tilstrekkelig for registrering?

Selv om registreringen kun kan skje med det formål å foreta en identifikasjon, vil ikke utvalget avvise at det kan oppleves som ubehagelig og stig-

matiserende å bli registrert i DNA-registeret. Det kan derfor argumenteres for at det bør være en viss terskel før en person blir registrert. Et samlet utvalg mener imidlertid at terskelen i dag ligger for høyt, men er delt i synet på hvor grensen bør gå.

Utvalget er bedt om å vurdere om en siktelse skal være et tilstrekkelig vilkår for registrering. Etter strpl. § 160 jfr. pti. § 11-1 første ledd jfr. § 11-2 første ledd, kan det tas og registreres fingeravtrykk av den som er mistenkt for en straffbar handling som kan medføre frihetsstraff. Av pti. § 11-2 fjerde ledd fremgår det imidlertid at fingeravtrykket skal tilintetgjøres dersom vedkommende får sin sak avsluttet på en måte som ikke tilkjennevir at han er skyldig. DNA-lovutvalget av 1992 mente at DNA-registrering burde utstå til saken var endelig avgjort. Utvalget fremhevet risikoen for at en registrert DNA-profil ved en feiltakelse ikke ble slettet for eksempel når en tiltalt ble frifunnet.¹² Siden 1993 ser man at flere land foretar DNA-registrering allerede på grunnlag av mistanke, og at man heller ikke sletter profilen selv om personen frikjennes.¹³ Uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 (2) er neppe til hinder for en slik regulering siden registrering ikke er straff. Registreringen kan heller ikke tas til inntekt for at offentlige myndigheter har tilkjennegjort at man anser den registrerte som skyldig.

Som allerede nevnt inneholder ikke DNA-profilen sensitive personopplysninger, noe som kan tale for at terskelen for registrering kan være lav. Det vil heller ikke være problemer med å legge opp datarutiner som sikrer at de som ikke blir ilagt en strafferettslig reaksjon, blir slettet fra registeret. Spørsmålet er imidlertid om det er behov for å foreta en slik utvidelse av registreringsadgangen. Allerede i dag kan det foretas søk av identitetsprofiler tilhørende mistenkte mot sporregisteret, jfr. pti. § 11a-4 tredje ledd, og fremstilling av DNA-profilen og registrering av alle siktede vil medføre store omkostninger. Dessuten mener utvalget at personer som ikke har fått avgjort sin sak på en måte som tilkjennevir at han er skyldig, ikke bør inntas i DNA-registeret. På denne bakgrunn bør ikke en siktelse i seg selv være tilstrekkelig for å bli registrert.

6.3.4 Hvilke straffbare handlinger skal kvalifisere for registrering?

For så vidt gjelder terskelen for å registrere personer som er ilagt en straffereaksjon, ser ikke flertal-

¹¹ Se Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992 punkt 2 hvor det fremgår at rekommandasjonen er begrenset til å gjelde DNA-analyse i identifiseringsøyemed.

¹² Se NOU 1993: 31 s. 31 andre spalte.

¹³ Se nærmere kapittel 5 ovenfor.

let, *Strandbakken, Antun og Fossgard*, vesentlige betenkeligheter med i større omfang å ta i bruk dagens teknologiske muligheter for å oppklare straffbare forhold.¹⁴ Ileggelse av en straffereaksjon for enhver straffbar handling som kan medføre frihetsstraff bør derfor i utgangspunktet kunne gi grunnlag for registrering. At også DNA-profilen fra en person som begår en mindre alvorlig handling kan bidra til å oppklare grovere forbrytelser, kan illustreres med en sak fra England: Det ble tatt DNA-prøve fra en person som var pågrepet for nasking av verdier for 10 pund, og ved søk mot sporregisteret fikk man treff i forhold til DNA-spor i tilknytning til et seksuelt overfall av to mindreårige piker.¹⁵ Som nevnt har det vist seg at DNA-analyser også har stor betydning for oppklaring av hverdagskriminalitet som innbrudd, bilbrukstyverier mv.

Undersøkelser foretatt av en arbeidsgruppe nedsatt av riksadvokaten for å vurdere etterforskning av drapssaker med ukjent gjerningsperson, viste at 61 % – totalt 330 personer – av drapsdømte født etter 1950, tidligere var domfelt.¹⁶ Av disse 330 personer kunne 42 % vært registrert i DNA-registeret etter de regler man har i dag, mens 58 % av de domfelte ikke ville vært registrert.¹⁷ Arbeidsgruppen la til grunn at 3 av 5 av de som ble dømt for drap kunne vært registrert i DNA-registeret før de begikk drapet dersom det var adgang til å registrere alle som har begått en handling som kunne medføre frihetsstraff. Dersom man utvidet registreringen til å omfatte alle som er dømt for overtredelse av straffelovens kapittel 14, 19, 22, 24 og 25, ville halvparten av de dømte vært registrert før de begikk drapet. Arbeidsgruppen konkluderte med at en utvidelse av adgangen til å foreta DNA-registrering, dramatisk ville øke muligheten for at en ukjent gjerningsperson kunne vært gjenfunnet i registeret.¹⁸ I sin vurdering la gruppen til grunn at et DNA-register oppbygd etter de samme prinsipper som gjelder for fingeravtrykk, vil gi et betydelig bidrag til å oppklare så vel drapssaker med ukjent gjerningsperson, som andre forbrytelser.¹⁹ På denne bakgrunn anbefalte arbeidsgruppen at bestemmelsen i strpl. § 160a ble endret slik at den

omfattet alle personer som er siktet eller dømt for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff.²⁰

Med utgangspunkt i arbeidsgruppens vurdering, konstaterer flertallet at dersom det finnes DNA-spor på åstedet som stammer fra gjerningspersonen og terskelen for å bli DNA-registrert er lav, er det grunn til å tro at DNA-materiale i fremtiden kan få en viktigere rolle ved oppklaring av straffesaker enn i dag. Forutsetningen er imidlertid at politiet har tilstrekkelig ressurser til å innhente spor fra åsted, også i de mindre saker. Et omfattende DNA-register har liten effekt dersom de økonomiske rammer ikke gjør det mulig å innhente spor.

Den nye straffeloven av 20. mai 2005 nr. 28 vil medføre en omlegging av strafferammene.²¹ Det er uklart om man vil ha noen grense mellom seks måneder og ett år. Dersom den laveste strafferamme går opp til ett år, er det grunn til å tro at flere straffbare handlinger som kan tilsi registrering vil falle utenfor et DNA-register dersom vilkåret for registrering knyttes opp mot den laveste strafferammen. Flertallet mener at når lovgiver først har bestemt at strafferammen omfatter frihetsstraff, er det grunn til å vurdere forholdet så vidt alvorlig at det også bør kunne kvalifisere for registrering. Tilsvarende løsning er lagt til grunn i England og Wales, og er nå foreslått innført i Sverige.²²

Siden registreringsadgangen i dag er så vidt begrenset kan det nok føles stigmatiserende å bli registrert. Ikke minst gjelder dette i forhold til de som ligger i nedre grense; de blir identifisert med drapsdømte og alvorlig sedelighetsforbrytere. Men med den lave terskelen flertallet foreslår vil de fleste i registeret være personer som har begått mer tradisjonelle former for kriminalitet. Det er derfor grunn til å tro at følelsen av stigmatisering dermed reduseres.

Flertallet vil også fremheve at under forutsetning av at politiet har tilstrekkelig ressurser til å innhente spor, vil nytteverdien av registeret øke jo flere personer som er registrert. Treffprosenten i dagens DNA-register har steget betydelig etter at de som per i dag skal registreres, nå er registrert.²³

Dersom alle personer som er domfelt for en handling som kan medføre frihetsstraff blir registrert, vil registeret bl.a. omfatte promilledømte, domfellelser for grove fartsoverskridelser, samt

¹⁴ Se Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992 som i fortalen fremhever at det er nødvendig å ta i bruk de meste moderne og effektive metoder for å bekjempe kriminalitet.

¹⁵ Se Case Closed. A gallery of cases involving DNA profiling. The Forensic Science Service 2003 og Overview 2004 s. 5.

¹⁶ Se Riksadvokatens utredningsgruppe – rapport 2/2002 s. 84-91, på s. 86.

¹⁷ Se Rapport 2/2002 s. 87.

¹⁸ Se Rapport 2/2002 s. 88.

¹⁹ Se Rapport 2/2002 s. 90.

²⁰ Se Rapport 2/2002 s. 91.

²¹ Se Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 131-132 og Innst. O. nr. 72 (2004-2005) s. 28 første spalte.

²² Se nærmere kapittel 5.6. og 5.3. ovenfor.

²³ Se nærmere kapittel 3.2.4. ovenfor.

personer domfelt for naskeri og skadeverk. Selv om en slik terskel medfører at overtredelse av mange straffebud kvalifiserer for registrering, er det grunn til å peke på at Sanksjonsutvalget har foreslått å begrense bruken av straff og heller innføre administrative sanksjoner.²⁴ Dertil er det foreslått å utvide bruken av forenklede forelegg.²⁵ I den grad disse forslagene følges opp, vil omfanget av handlinger som kvalifiserer for registrering bli redusert, uten at dette vil ha særlig uheldige virkninger for adgangen til å oppklare kriminalitet gjennom bruk av DNA-registeret. En slik utvikling vil tvert imot med styrke tale for at det ikke settes noen høyere ramme enn at det aktuelle straffebud gir hjemmel for å ilegge frihetsstraff.

Når registreringsadgangen knyttes til om handlingen kan medføre frihetsstraff, vil det være enkelt å fastslå om en handling kvalifiserer for registrering. Flertallet vil advare mot en regulering som medfører at registreringen beror på en konkret vurdering i det enkelte tilfelle. Dette åpner for forskjellsbehandling i de ulike politidistrikt. Den reguleringen som flertallet foreslår vil bidra til å hindre dette, samtidig som overordnet påtalemyndighet lett kan kontrollere at registrering skjer i samsvar med lovens intensjon. Dersom det i forhold til enkelte overtredelser ikke anses å være behov for registrering, kan slike unntas gjennom utkastet til lovens § 3 sjette ledd, hvor Kongen i statsråd er gitt myndighet til å unnta visse sakstyper fra registrering.

Flertallet kan for øvrig ikke se at Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992 punkt 8, som forutsetter at lagring av analyseresultat bare skal finne sted hvor det er tale om personer som er dømt for alvorlige overgrep mot personers liv, integritet og sikkerhet, er til hinder for en slik løsning. For det første har nok det generelle synet på bruk av DNA-analyser endret seg siden 1992,²⁶ og for det andre har Norge — sammen med Danmark, Tyskland og Nederland — tatt forbehold for å oppfylle eller ikke å oppfylle punkt 8 i rekommandasjonen.

Etter en samlet vurdering hvor hensynet til effektivisering av etterforskningen veier tungt, har flertallet kommet til at det bør være tilstrekkelig for registrering at man er ilagt en strafferettslig reaksjon for en handling som kan medføre frihetsstraff.

Mindretallet, *Apenes* og *Larsen*, er enig i at adgangen til DNA-registrering skal utvides betydelig i forhold til dagens ordning. Mindretallet er også enig i at bruk av DNA-analyser under etterforskning synes å være et godt virkemiddel for oppklaring av kriminalsaker. Mindretallet vil imidlertid fremheve at i den alminnelige diskusjonen omkring bruk av DNA i strafferettspleien, synes mange å mene at fingeravtrykk og DNA prosessuelt kan behandles likt. Det er imidlertid viktig å være klar over at DNA allerede i dag og i nær fremtid vil ha utsagnkraft ut over fastleggelse av identitet; eksempelvis biologisk slektskap, arvelige sykdommer og egenskaper, etnisitet, alder, hårfarge og kjønn. Det ville være urimelig å anta at slike informasjonskategorier ikke vil kunne være interessante i fremtidens etterforskningsarbeid. Mens man i fingeravtrykksregisteret kan gjenfinne identiteter, vil man ved treff i DNA-registeret kunne utlede tilleggsopplysninger av personlig karakter.

Systematisk overvåkning vil sannsynligvis i fremtiden være det viktigste hjelpemiddel samfunnet kan bruke for å forebygge norm- og regelbrudd. Det må antas at betydelige ressurser vil bli satt inn for å kunne forutsi avvik — genetisk innsikt vil antagelig bidra til profetisk treffsikkerhet når det gjelder individuell atferd — særlig når det gjelder voldskriminalitet.

Etter mindretallets syn vil det derfor, i et totalt samfunnsperspektiv der også utsikt til full rehabilitering hører inn, være viktig å tydeliggjøre hva DNA skal kunne benyttes til. Mindretallet foreslår derfor at det lages regler for sletting og innsyn som kan virke med til å motivere straffedømte til lovlighet. Disse medlemmer foreslår at det bør gis adgang for retten til å forholde seg individuelt også til disse spørsmålene. Generelt bør det settes en nedre grense for registrering i DNA-registeret. Mindretallet foreslår at denne grensen settes til fengselsstraff i 6 måneder. Ved gjentagelse bør den dømtes DNA-profil likevel kunne registreres. Under henvisning til ovenstående, foreslår mindretallet også at opplysningene i DNA-registret skal slettes etter fem år ved domfellelser etter straffebud som har en strafferamme på inntil 12 måneder.

Det kan også reises spørsmål ved om en utvidelse av muligheten for DNA-registrering kan forebygge kriminelle handlinger, og at kunnskapen om mulig DNA-registrering vil fungere avskrekkende på den enkelte lovovertreder. Mindretallet mener imidlertid at bakgrunnen for kriminalitetsutviklingen i samfunnet, og hva som gjør at den enkelte avstår fra lovbrudd, er sammensatt og at det ikke er særlig grunn til å tro at en sterk utvidelse av DNA-registeret i seg selv vil virke individualpreventivt.

²⁴ Se NOU 2003: 15 s. 143 flg.

²⁵ Se NOU 2003: 15 s. 260 flg.

²⁶ Se Ds 2004:35 s. 64 hvor det fremgår at det samme standpunkt er inntatt av lovgiver i Finland. Se også Ds 2004:35 s. 82 hvor det foreslås at man også i Sverige går vekk fra at kun en snever gruppe skal kunne registreres i registeret.

Mindretallet legger til grunn at den enkelte borger fortsatt oppfatter DNA-registrering som et inngrep. En slik utvidelse som foreslått av flertallet vil medføre en svært omfattende utvidelse av den personkrets som kan registreres. Slik mindretallet ser det, vil det til tross for lovendring, ta lang tid før enkeltpersoner og samfunnet er klare for å oppfatte DNA-registrering som en ren rutinesak. I mellomtiden vil en rekke personer som blir ilagt reaksjoner, i første rekke bøtestraffer for mer bagatellmessige lovbrudd, kunne oppfatte DNA-registreringen som et inngrep, og som noe unødvendig, endog som en integritetskrenkelse. Mindretallet har derfor kommet til at det er ønskelig å foreslå en nedre 6-månedersgrense, slik at registrering på bakgrunn av mer bagatellmessige overtredelser er utelukket. En slik grense begrunnes også med flere andre forhold.

Mindretallet vurderer at det for eksempel kan virke støtende at en avisredaktør som forsømmer sin plikt til å opplyse redaktørens navn, og derved gjør seg skyldig i overtredelse av strl. § 429 første ledd, skal bli innkalt til politiet for å avgi en DNA-test, for deretter å bli registrert i DNA-registeret. Mindretallet mener også at den samme betenkelighet gjør seg gjeldende for eksempel ved overtredelse av strl. § 329, hvor vanlige borgere som deltar i lovlige demonstrasjoner kan bøtelegges hvis de forstyrrer lov og orden, eller ikke imøtekommer politiets anmodning om å flytte seg.

Selve grunntanken bak DNA-registreringen er at nye kriminelle handlinger skal kunne oppklares ved hjelp av DNA-funn fra åstedet, som sammenholdes med DNA-profiler som er registrert i registeret. Mindretallet vurderer at andre bagatellmessige overtredelser, for eksempel forbudet mot å la andre bære egen uniform, eller forbudet mot å selge bedervede næringsmidler, ikke er overtredelser som etter sin art gjør det sannsynlig at gjerningsmannen igjen begår en straffbar handling.

Mindretallet vil videre peke på at det av hensiktsmessighetsgrunner også bør være en nedre grense på 6 måneders fengsel. Flere av de nevnte overtredelser er ikke forhold hvor det igangsettes en omfattende politietterforskning, og hvor overtrederen blir innkalt til politiavhør. Enkelte av overtredelsene vil medføre bøteleggelse uten særlig omfattende etterforskning, noe som kan medføre at politiet vil måtte innkalle overtrederen særskilt for at DNA-prøve skal avgis. En slik omfattende ressursbruk fra politiets side står ikke i forhold til formålet med DNA-registreringen slik mindretallet ser det.

Mindretallet vil også peke på at DNA-utvalget har i sitt mandat blant annet å foreslå en løsning

innenfor dagens kostnadsramme. En slik utvidelse som foreslås av flertallet vil medføre enorme utgifter. I den forbindelse kan nevnes at en DNA-prøve i dag koster rundt 1.000 kr. per prøve. Mindretallet finner det ikke riktig at såpass omfattende ressurser skal settes inn for å oppklare kriminalitet.

Mindretallet er også bekymret for at en omfattende utvidelse av reglene, samtidig som adgangen til å kreve avlagt DNA-prøve gjøres fakultativ, og derved opp til det enkelte politidistrikt å avgjøre, kan bidra til at det dannes helt ulike praksis fra distrikt til distrikt. For det første vil den økonomiske situasjonen kunne få avgjørende betydning, for det annet vil det enkelte politidistrikts syn på hvorvidt det vil være hensiktsmessig å registrere DNA i de mer bagatellmessige saker også kunne få betydning. Mindretallet finner det lite ønskelig at det åpnes for forskjellsbehandling av borgerne på dette området. Mindretallet er kjent med at det også i dag, hvor grensen for å registrere DNA er beholdt alvorlige lovovertrедelser, eksisterer en noe ulik håndheving av reglene fra politidistrikt til politidistrikt.

Et samlet utvalg er imidlertid kommet til at straffbare handlinger som det er utfordrigt forenklet forelegg for, ikke bør gi grunnlag for registrering. Dersom alle straffbare handlinger som kan medføre frihetsstraff skal kunne medføre registrering, vil det bli tale om svært mange personer. En rekke trivielle trafikk saker og mindre smuglersaker avgjøres ved forenklet forelegg.²⁷ Utvalget antar at omkostningene med å få denne persongruppen inn i registeret, vil overstige gevinsten. Det kan heller ikke utelukkes at flere vil vegre seg mot å vedta et forenklet forelegg dersom dette skulle gi grunnlag for registrering. Ved at saken er funnet å kunne avgjøres med forenklet forelegg, er det tale om forhold som er vurdert å være mindre alvorlige. Dette bør ha den konsekvens at nektelse av å vedta forelegget ikke kvalifiserer for registrering selv om saken blir avgjort ved dom. Det avgjørende er derfor at forholdet etter sin art anses som egnet for å avgjøres ved forenklet forelegg.

Etter gjeldende rett, jfr. strpl. § 160a første ledd tredje punktum, kan det foretas registrering av personer som ikke kan dømmes til straff på grunn av reglene i straffeloven §§ 44 og 46/strl. 2005 § 20. I slike tilfeller kan det være aktuelt med ulike typer særreaksjoner, jfr. strl. §§ 39 flg./strl. 2005 §§ 40 flg. og strl. 2005 §§ 62 flg. Utvalget ser ikke noen grunn til å endre på denne reguleringen.

²⁷ Som nevnt foreslår Sanksjonsutvalget å utvide bruken av forenklet forelegg, se NOU 2003: 15 s. 260 flg.

Det kan ikke utelukkes at noen ønsker å bli registrert i DNA-registeret. Det kan for eksempel være tale om en person som tidligere er domfelt for en handling som etter dagens lovgivning ville kvalifisert for registrering. Den som for eksempel i 1990 ble domfelt for voldtekt, kan bli gjenstand for etterforskning dersom det blir begått en ny voldtekt i det området vedkommende bor. Dersom det er funnet DNA-spor på offer eller på gjerningsstedet, kan vedkommende bli utelukket ved at sporene kobles opp mot registeret. Under slike omstendigheter mener utvalget at et slikt ønske bør etterkommes. Utvalget vil derfor foreslå en regel om frivillig registrering. Den som har registrert seg frivillig, skal kunne kreve sletting dersom han ikke lenger ønsker å være registrert.²⁸

6.4 Registrering på bakgrunn av utenlandske domfellelser

Dersom en person som er bosatt i Norge begår en straffbar handling i utlandet, oppstår spørsmålet om vedkommende skal kunne registreres i DNA-registeret. Utvalget mener at dersom en person i utlandet begår en straffbar handling som i Norge ville ha kvalifisert for registrering, bør det være adgang til å registrere vedkommende i det norske registeret dersom vedkommende har en tilknytning til landet. Det kan for eksempel være tale om en norsk statsborger på ferie som begår et seksuelt overgrep mot en mindreårig. Det kan dessuten tenkes at en slik handling blir eller er begått i utlandet av en utenlandsk statsborger som er bosatt i Norge.

Flere alternative tilknytninger til Norge kan være aktuelle når man skal avgrense personkretsen som skal kunne registreres. Man kunne for eksempel begrenset registreringen til norske statsborgere eller personer som er bosatt i riket. Å begrense registreringen til norske statsborgere vil i lys av dagens mobilitet av arbeidskraft innenfor EU, åpenbart være utilstrekkelig. Etter utvalgets vurdering vil heller ikke bosetting være et godt alternativ. Etter utlendl. § 12 første ledd kan bosettingstillatelse innvilges når en utlending har oppholdt seg i riket i tre år. Det kan imidlertid være behov for å registrere personer på et tidligere tidspunkt. Utvalget har derfor falt ned på at det bør være tilstrekkelig at en person har opphold eller arbeid i riket. Dette åpner for at en svensk statsbor-

ger bosatt i Sverige, men som arbeider i Norge, kan registreres i DNA-registeret.

Registrering på bakgrunn av utenlandske dommer, kan i enkelte tilfeller reise vanskelige spørsmål. I noen land kan det forekomme drakoniske straffer for forhold som ikke er straffbare i Norge, eller som hos oss bare kan straffes med bot. Utgangspunktet er at det bare er *handlinger* som ville kvalifisert for registrering i Norge som skal kunne danne grunnlag for DNA-registrering her. Dette medfører at man ikke utelukkende kan se på strafferammen i det straffebud som er overtrådt i utlandet, eller den utmålte straff. Når flertallet har foreslått at terskelen for registrering settes så vidt lavt at det bare kreves at det er ilagt en strafferettslig reaksjon for en handling som kan medføre frihetsstraff, vil nok problemene i forhold til utenlandske dommer bli mindre. Hadde man satt grensen på tre eller seks år, eller knyttet til bestemte kapitler i straffeloven, kunne registrering på bakgrunn av utenlandske dommer krevd betydelige administrative ressurser.

Vedtak om registrering på bakgrunn av utenlandske straffedommer, bør legges til en sentral enhet. Utvalget har merket seg at Kongen i statsråd 29. april 2005 opprettet et nasjonalt statsadvokatembete for bekjempelse av organisert kriminalitet og annen alvorlig kriminalitet. Kongen i statsråd bør vurdere om det er hensiktsmessig om dette embete også får ansvaret for å beslutte registrering med utgangspunkt i utenlandske dommer.

6.5 Sporregisteret

Ved siden av identitetsregisteret er det i dag etablert et sporregister som inneholder DNA-profilen til ukjente personer som antas å ha tilknytning til den straffbare handling. Utvalget foreslår ingen realitetsendring i disse reglene, men mener at også reguleringen av sporregisteret bør inntas i særloven. Sporregistret vil bl.a. stå sentralt i tilknytning til søk mot identitetsregisteret, og det er derfor naturlig at de to registre reguleres i samme lov.

Utvalget vil understreke at man må unngå at personer som ikke har tilknytning til den straffbare handling, blir registrert i sporregisteret.²⁹ Det kan for eksempel være tale om DNA-profilen til eieren av bilen som har vært gjenstand for tyveri, eller det

²⁸ Sml kapittel 5.6. ovenfor hvor det fremgår at samtykke ikke kan tilbakekalles i England.

²⁹ Se NOU 1993: 31 s. 32-33 som ikke kan tas til inntekt for at DNA-utvalget fra 1992 forutsatte at det var fritt frem for å registrere DNA-profilen til personer uten tilknytning til den straffbare handling.

kan være andre i husstanden som har avsatt sporet. Avgjørelsen av om en DNA-profil skal inn i sporregisteret må likevel ligge hos registerføringen, uten at dette bør overprøves av retten. Det bør derfor legges opp rutiner med sikte på å unngå slik registrering, for eksempel i form av at det innhentes referanseprøve av de som har lovlig adgang til det aktuelle formuesgodet.

6.6 Søk i registrene

Et samlet utvalg mener at uavhengig av hvilken grense som settes for registrering, bør prøver fremstilt på bakgrunn av biologisk materiale innhentet fra personer under etterforskningen med hjemmel i utkastet til § 160a første ledd, kunne søkes mot sporregisteret. Også profiler som er registrert i identitetsregisteret, må kunne søkes mot sporregisteret. Dette er praktisk dersom en person som er domfelt for en handling som har medført registrering, senere begår nye straffbare handlinger hvor det er avsatt DNA-spor. Når disse legges inn i sporregisteret og søkes mot identitetsregisteret, kan saken få en rask oppklaring.

Profiler fra personer med ukjent identitet som kan antas å ha tilknytning til en uoppklart straffesak, bør kunne søkes mot begge registre. At sporet kan søkes mot identitetsregisteret er allerede nevnt: Dette kan bidra til en rask oppklaring. Men det bør også være adgang til å søke slike profiler mot sporregisteret. Selv om det ikke dermed vil fremkomme noen antatt gjerningsperson, kan det likevel oppnås treff mot tidligere registrerte spor. Når disse kobles sammen, kan flere saker ses i sammenheng og dermed gi grunnlag for kriminaltaktiske vurderinger som kan gi bidrag til løsning av saken.

Endelig bør profiler fra uidentifiserte lik kunne søkes mot identitets- og sporregisteret. Dersom man får treff mot identitetsregisteret, vil liket være identifisert. Så vel samfunnet som pårørende vil være tjent med at identiteten bringes på det rene. At profilen søkes mot sporregisteret, vil imidlertid ikke medføre noen identifikasjon. Når en person er avgått med døden, kan det heller ikke gjøres gjeldende noe straffansvar. Hensynet til at man skal kunne få avsluttet straffesaker, taler imidlertid for at man skal kunne foreta et slikt søk.

Ut over søk av DNA-profiler fra uidentifiserte lik, kan ikke registeret brukes til å foreta søk for å finne savnede. Dette kunne vært aktuelt hvor en person er forsvunnet, og man innhentet DNA-profilen til nære pårørende og foretok søk mot DNA-registeret. Dersom den forsvunne er registrert,

kan de pårørende muligens finne frem til den savnede gjennom politiets registre. Det kan også tenkes at man får tilsvarende henvendelser fra utenlandske myndigheter, for eksempel hvor en person bevisst har forsvunnet fra sin familie og tatt opphold i Norge. Utvalget mener at de pårørende ikke kan ha krav på å få bistand gjennom bruk av DNA-registeret for å oppspore en person som muligens bevisst unndrar seg kontakt fra familie og pårørende. På samme måte som utvalget fra 1992, mener dette utvalget at det derfor er uaktuelt å la pårørende få adgang til å registrere sin egen DNA-profil i sporregisteret.³⁰

Utvalget ser at DNA-registeret kunne vært tatt i bruk i tilknytning til bestemmelse av identitet i utlendingssaker. Så lenge identiteten ikke har betydning i en straffesak, kan imidlertid ikke registeret tas i bruk for å bestemme identiteten i en forvaltningssak. Dersom det skal åpnes for en slik bruk av registeret, må dette skje gjennom lovendringer i utlendingsretten.

6.7 Utlevering av opplysninger til utenlandske myndigheter?

For å kunne oppklare grenseoverskridende kriminalitet, kan DNA-analyser være et viktig virkemiddel. Dersom det enkelte land beholder analyseresultatene for seg selv, kan det internasjonale politisamarbeidet bli skadelidende. Drapet på en ung kvinne på Bryne sommeren 2001, ville neppe blitt oppklart om ikke gjerningspersonens DNA-profil hadde blitt gjort tilgjengelig i utlandet. Interpol har for øvrig etablert en database hvor det enkelte medlemsland kan få registrert sporprofiler.

Utvalget mener at de samme hensyn som begrunner bruken av DNA-analyser i bekjempelsen av kriminalitet nasjonalt, gjør seg tilsvarende gjeldende i forhold til grenseoverskridende kriminalitet. At det bør finne sted en utveksling av DNA-analyser på tvers av landegrensene er også forutsatt i Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992 punkt 12 og av Rådet for den europeiske union, se resolusjon av 25. juni 2001 om utveksling av DNA-analyser (2001/C 187/01). Det er derfor naturlig at man i Norge gir klar hjemmel for en slik informasjonsutveksling.

DNA-profiler tilhørende personer med kjent identitet bør kunne utleveres både for søk i en konkret sak, søk mot andre lands DNA-registre og for registrering i andre lands identitetsregistre. Det bør imidlertid ikke være adgang til å utlevere pro-

³⁰ Se NOU 1993: 31 s. 33 første spalte.

filer tilhørende mistenkte, uten at det er opplyst at bruken skal begrenses til søk.

Utvalget forutsetter at informasjonsutveksling av DNA-analyser bare kan skje i samsvar med lovens formål, nemlig å tilrettelegge for en effektiv etterforskning på grunnlag av sikker fastslått identitet. Videre forutsettes at det kun er utenlandsk politimyndighet som kan gis slik informasjon. Det er imidlertid ikke noe til hinder for at utenlandsk politimyndighet gir sakkyndige tilgang til analysen for undersøkelser i samsvar med lovens formål. I alle tilfeller må kravene etter punkt 12 i Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992, ivaretas. Kongen i statsråd bør gis adgang til å utforme nærmere regler om hvilke krav man skal stille for å utlevere opplysninger til utenlandske myndigheter, for eksempel slik at man ikke utleverer opplysninger til stater som ikke ivaretar grunnleggende krav til rettssikkerhet ved etterforskning av straffesaker.

6.8 Oppbevaring av analyseresultat og spormaterialet

Utvalget er bedt om å vurdere spørsmålet om oppbevaring av analyseresultat og biologisk materiale. Det er naturlig å vurdere spørsmålet separat for analyseresultatet og biologisk materiale.

Analyseresultatet fremkommer i form av en tallrekke. Den kan lagres elektronisk, men i tillegg kan det tas utskrift av tallrekken. Utvalget er kjent med at det ved enkelte politidistrikt oppbevares utskrifter av DNA-profilen til kjente personer. Utvalget mener at etablering av slike «registre» kan medføre en omgåelse av reglene om søk i DNA-registeret, og at det derfor ikke skal være adgang til å oppbevare utskrift hos andre enn registerføreren og den sakkyndige som foretar analysearbeidet. Utskrift av tallkoden skal ikke vedlegges sakens dokumenter, men slik at det kun er den sakkyndige vurderingen av analysen som skal gjøres tilgjengelig for partene. I praksis vil partene vanskelig kunne nyttiggjøre seg av selve analysen. Det kreves sakkyndighet for å kunne foreta en selvstendig vurdering av analysen, og denne kompetansen foreligger verken hos påtalemyndigheten eller forsvarere.

Utvalget ser imidlertid behov for at det bør være adgang for at siktede kan få utskrift av analyseresultatet for det formål å forelegge det for en annen sakkyndig. Loven bør gi åpning for dette.

Utvalget er delt i synet på om det biologiske materialet kan oppbevares etter at analysen er gjennomført. I denne sammenheng forstår utval-

get biologisk materiale slik at det er tale om det som er innhentet for å fastslå identiteten til den som er registrert. Spormateriale som er funnet og sikret på åsted eller offer, faller utenfor. Slikt materiale må oppbevares betryggende av politiet. Så lenge saken ikke er endelig avgjort kan materialet være sentrale bevis, og når saken er rettskraftig avgjort kan materialet få betydning ved eventuelle krav om gjenopptakelse. Utvalget mener at det ligger utenfor mandatet å gå nærmere inn på oppbevaring av slikt bevismateriale.

Flertallet, *Strandbakken, Antun og Fossgard*, mener at materiale innhentet for å fastslå identiteten bør oppbevares etter at analysen er gjennomført. Det må uttrykkelig fremgå av loven at materiale bare kan oppbevares i samsvar med lovens formål — dvs. for å bestemme identitet. I dag er DNA-registeret bygget opp om 11 markører som fastlegger identiteten. I Tyskland brukes 12, mens det i USA arbeides med å utvikle 16 markører for identitetsregisterformål. De 11 som brukes i Norge, er tilstrekkelig til at man med det krav til sikkerhet som følger av det strafferettslige beviskrav, kan fastslå identiteten. Men siden andre land synes å bygge ut registeret med ytterligere markører, kan det bli vanskeligere å utnytte registrene tilstrekkelig effektivt dersom hvert land har ulikt antall markører. I Brynesaken ble DNA-profiler fra åstedet sendt til Tyskland for søk mot det tyske DNA-registeret. Basert på profilene som brukes i Norge, kom det opp ca. 80 kandidater som det måtte foretas nærmere undersøkelser av. Men etter at man i Norge foretok ny analyse av materialet fra åstedet og fikk frem en av markørene som brukes i Tyskland, kom det ikke opp noen kandidater fra registeret i Tyskland.

Slik flertallet ser det, går den teknologiske utviklingen så fort at det kan tenkes at man om få år har lagt opp til 12, 16 eller 18 markører. Verdien av et register basert på 11 markører kan i så fall bli vesentlig redusert. Det er grunn til å tro at man i Norge vil følge den internasjonale utviklingen slik at man på et gitt tidspunkt vil ta i bruk ytterligere markører. Men de som allerede er registrert, vil være basert på 11. Dersom profilene som er registrert før en eventuell oppgradering skal oppfylle den nye standarden, må det innhentes nye prøver av de siktede. Både praktisk og økonomisk vil dette være lite hensiktsmessig. Dersom spormaterialet derimot oppbevares, kan profilene oppgraderes uten at det er behov for noen ny prøve. Flertallet mener at dette må veie tungt ved vurderingen av dette spørsmålet, og kan ikke se at en slik løsning reiser problemer i forhold til Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992

punkt 8, hvor det riktignok anbefales at materialet ikke bør oppbevares etter at saken er endelig avgjort. Danmark tok forbehold for rekommandasjonen i sin helhet, mens Tyskland, Nederland og Norge har tatt forbehold for å oppfylle eller ikke å oppfylle kravene etter punkt 8.

Dersom materialet oppbevares, kan det være fare for at dette brukes for annet formål enn det som var bakgrunnen for at det i sin tid ble innhentet. Dersom det skjer uten at de nødvendige tillatelser foreligger etter lovgivningen, vil det være tale om et misbruk av materialet, for eksempel i tilknytning til genforskning mv. Flertallet mener at et eventuelt misbruk må møtes med sanksjoner mot de ansvarlige, og ikke ved at man vedtar en ordning som hindrer utvikling av registeret. At lovgiver senere kan endre lovgivningen slik at DNA-materiale innhentet for ett formål kan brukes for et annet, bør ikke hindre at man i dag vedtar en lov som legger til rette for å møte den teknologiske utviklingen på området. Debatten om utvidet bruk herunder forskning på det innhentede materialet, må tas når det i tilfelle blir aktuelt. Som allerede nevnt vil Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992 punkt 3 første avsnitt legge begrensninger på adgangen til å bruke materiale for andre formål enn identifisering i strafferettspleien.

Oppbevaring av biologisk materiale med sikte på å utvikle DNA-registeret, vil i utgangspunktet være underlagt lov om biobanker av 21. februar 2003 nr. 12. Denne loven inneholder regler om opprettelse og organisering av biobanker. De nærmere regler om opprettelse fremgår av lovens § 4. Flertallet kan ikke se at oppbevaring av biologisk materiale som er regulert i en egen lov, vil være problematisk i forhold til biobanklovgivningen. Formålet med oppbevaringen er klart angitt og er begrenset til bruk for identifiseringsformål. Dertil vil det gjelde særlige krav til den som oppbevarer materialet, slik at de hensyn som begrunnet biobanklovgivningen fullt ut blir ivaretatt.

Flertallet mener at den som har foretatt analysen, også bør oppbevare materialet.

Mindretallet, *Apenes* og *Larsen*, mener at det biologiske materialet DNA-analysen utledes fra, må destrueres når rettskraftig, fellende dom foreligger. Oppbevaring vil rokke ved den tradisjonelle og alminnelige forestillingen om at dommen og den utsonte straffereaksjon avslutter lovbrysterens mellomværende med samfunnet.

Oppbevaring vil også bryte dramatisk med et hovedprinsipp i gjeldende nasjonal og internasjonal personvernlovgivning, jfr. EU-direktiv 95/46,

nemlig det såkalte «finalitetsprinsippet» som forutsetter at opplysninger som innhentes skal være formålsbestemt. Formålet skal være uttrykkelig angitt og saklig underbygget.

Mindretallet mener at lagring av biologisk materiale i beredskapsøymed med den situasjon for øyet at vitenskapelige fremskritt en gang i fremtiden vil sette rettsmedisinere i stand til å trekke ut nye opplysninger av materialet, kommer i konflikt med finalitetsprinsippet. Disse medlemmene minner dessuten om at oppbevaring vil innebære opprettelse av en biobank, som i seg selv stiller særlige juridiske og praktiske krav til eier og bruker.

Selv om registrering teknisk sett ikke bør betraktes eller behandles som straff, representerer den en usikkerhet med hensyn til fremtidig misbruk/tilleggsbruk, og vil derfor kunne bli en urimelig tilleggsbelastning som mer enn oppveier det upraktiske ved å skulle innhente ny, biologisk prøve.

Et samlet utvalg mener at bestemmelsen man i dag har i strpl. § 160a tredje ledd som gir Kongen adgang til å tillate forskning på registeret bør utgå. Forskning på materialet med sikte på å avdekke personlige egenskaper som ikke har betydning for identitetsformål kan ikke tillates. Det må imidlertid være adgang til å foreta forskning som ligger innenfor lovens formål, for eksempel i forhold til frekvensen av forekomsten av elementer av en DNA-profil i befolkningen i aidentifisert form. Slik forskning er nødvendig for å kunne beregne sannsynligheten for at et DNA-spor stammer fra den mistenkte.³¹ Videre mener utvalget at man også bør kunne forske på registerets betydning for oppklaring av straffesaker. Slik forskning vil bare inneholde statistiske element.

Dersom man skulle tillate forskning på registeret ut over det som er nevnt ovenfor, bør tillatelsen i alle tilfelle ikke gis gjennom vedtak av Kongen med hjemmel i strpl. § 160a tredje ledd. Per i dag har vi som nevnt ikke oversikt over hvor mange av et menneskes egenskaper som kan kartlegges gjennom forskning på DNA. Slik forskning kan reise vanskelige etiske spørsmål. I hvilken grad slik forskning skal tillates, bør være gjenstand for en grundig debatt. Det er naturlig at debatten føres i tilknytning til en lovgivningsprosess. Som nevnt vil for øvrig Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992 punkt 3 tredje avsnitt sette begrensninger for adgangen til å tillate forskning på materiale innhentet i anledning etterforskning av straffbare handlinger.

³¹ Se kapittel 3.1.7.1. ovenfor.

6.9 Noen administrative spørsmål

6.9.1 Registerfører, innsyn, sletting mv.

I dag er det Nye Kripos som er registerfører. Utvalget ser ikke grunn til å foreta noen endring på dette punktet. Det kan imidlertid ikke utelukkes at man i fremtiden velger å legge denne oppgaven til en annen del av politiet. Nye Kripos bør derfor ikke tillegges en særlig stilling i loven, men slik at det gis en generell regel om at det er Kongen i statsråd som bestemmer hvem som er ansvarlig registerfører etter loven.

Det er i utgangspunktet bare registerføreren som skal ha innsyn i registeret. De ulike politidistrikt skal ikke ha noen direkte adgang, men må rette sine henvendelser til registerføreren som deretter foretar de undersøkelser som begjæringen gir foranledning til. Dersom det finnes praktisk, bør det imidlertid være adgang til å bestemme at den som foretar analysen har tilgang til registeret. Utvalget mener at dette kan forenkle søk i registeret og dermed være ressurs sparende. Etter at man har fremstilt DNA-profilen, kunne den sakkyndige foretatt et søk mot identitetsregisteret for deretter å foreta en nærmere vurdering av om den aktuelle profilen matcher med en person som allerede er registrert. Med de krav som stilles til dem som skal foreta analysen, er det neppe fare for at det skal skje noe misbruk om disse gis slik adgang. Om det skal gis slik adgang, bør imidlertid bestemmes av Kongen i statsråd. Utvalget har derfor begrenset seg til å foreslå en fullmaktsbestemmelse på dette punkt.

Når det gjelder utveksling av informasjon mellom den som utfører analysen og DNA-registeret, bør også dette kunne reguleres på en hensiktsmessig måte av Kongen i statsråd.

Det er naturlig at den som blir registrert gis melding om dette. Ut over slik melding bør det ikke kunne gis ut opplysninger om innholdet i registeret. Utvalget viser til den danske reguleringen, som her synes hensiktsmessig.³² For å hindre at arbeidsgivere, fremmede lands myndigheter mv., får tilgang til opplysninger om at en person er registrert i DNA-registeret, bør det ikke være adgang til å kreve opplyst om en person er registrert eller ikke. Uten en slik regel kan den registrerte bli presset av for eksempel en arbeidsgiver til å fremlegge en utskrift fra registeret. Det er derfor nødvendig med et absolutt forbud.

Avgjørelsene om registrering vil gjennomgående være kurante. Den som mener at det ikke er

grunnlag for registrering, bør kunne påklage vedtaket til nærmest overordnet påtalemyndighet. Verken selve vedtaket eller en klagebehandling må antas å være særlig ressurskrevende. Det vil videre være adgang til å få prøvd vedtaket for en domstol etter tvistemålsloven. Slik prøving vil være begrenset til legalitetskontroll, og vil derfor neppe være særlig praktisk. Retten kan bare ta stilling til om lovens vilkår for registrering er oppfylt.

Når den registrerte er død, må det være adgang til å slette DNA-profilen. Utvalget mener imidlertid at denne adgangen bør formuleres som en «kan»-regel. Det kan ikke utelukkes at profilen kan ha interesse etter at vedkommende er død, jfr. betraktningene om dette spørsmålet i tysk rett.³³ Men når den som er registrert blir frifunnet etter gjenopptakelse, er det ikke lenger grunnlag for registreringen. I slike tilfeller mener utvalget at profilen skal slettes.

6.9.2 Hvem beslutter registrering

Som nevnt vil normalt vedtak om registrering av personer i DNA-registeret være kurante. Etter flertallets forslag skal enhver som ilegges en strafferettslig reaksjon for en handling som kan medføre frihetsstraff, kunne registreres. Den som treffer vedtaket må derfor bare undersøke om den handling som den siktede er dømt for, kan gi grunnlag for frihetsstraff etter den generelle strafferammen. Hvilken reaksjon som er anvendt i det konkrete tilfellet har ikke betydning.

Man kunne tenke seg at den innen påtalemyndigheten som hadde truffet vedtak om tiltale også traff vedtak om registrering. Utvalget har imidlertid kommet til at denne kompetansen kan legges til påtalemyndigheten i politiet. Etter at en sak er avsluttet, skal dokumentene arkiveres i det politidistrikt handlingen er begått, jfr. pti. § 2-2. Vedtaket om registrering bør legges inn som en del av rutinene ved arkivering av saken. Eventuell klage på registreringen blir avgjort av statsadvokaten.

Det kan imidlertid forekomme tilfeller hvor vedtaket ikke behøver å være kurant. Utvalget sikter til saker hvor siktede ikke kan dømmes til straff på grunn av reglene i strl. §§ 44 og 46/strl. 2005 § 20. I forhold til personer under den strafferettslige lavalder, vil det ikke foreligge noen dom som vurderingen kan bygge på. Den som treffer vedtaket må derfor foreta en selvstendig vurdering av bevisene, og registrering kan bare finne sted når det strafferettslige beviskrav anses som oppfylt for alle andre vilkår enn gjerningspersonens alder. Etter

³² Se kapittel 5.2. ovenfor.

³³ Se kapittel 5.5. ovenfor.

utvalgets vurdering bør denne type vedtak treffes av statsadvokaten. Også saker hvor det er strl. § 44/strl. 2005 § 20 første ledd b)-d) som medfører at det ikke foreligger noen domfellelse, kan reise vanskelige spørsmål. Er det gitt dom for særreaksjon, jfr. strl. §§ 39 flg./strl. 2005 §§ 40 flg. og strl. 2005 §§ 62 flg., vil imidlertid vedtaket kunne bygge på dommen. Men dersom påtalemyndigheten har vurdert saken til å være for lite alvorlig til at det bør ilegges noen reaksjon, vil de samme hensyn som i forhold til gjerningspersoner under den strafferettslige lavalder gjøre seg tilsvarende gjeldende. Også disse vedtak bør derfor legges til statsadvokaten.

Etter pti. § 11a-6 første ledd skal registeropplysningen føres etter metoder godkjent av Justisdepartementet. Etter utvalgets vurdering er det naturlig at personvernmyndigheten har ansvar for å godkjenne måten opplysningene føres og oppbevares på. For øvrig har utvalget merket seg at man i England har etablert et tilsynsorgan for DNA-registeret. Med det omfang som bruken av DNA vil få etter flertallets forslag, kan det være grunn til å vurdere å innføre et tilsvarende organ også i Norge.

6.9.3 Hvem foretar analysen

DNA-analyser kan være et avgjørende bevis i straffesaker. Det er derfor viktig at analysen blir foretatt av et organ med høy faglig integritet. På lik linje med andre sakkyndige oppgaver i strafferettspleien, er det viktig at organet som foretar analysen er uavhengig. På denne bakgrunn mener utvalget at DNA-analyser bør foretas av et uavhengig forskningsinstitutt. Ved valg av hvem som skal foreta analysen, vil for øvrig Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992 punkt 6 stille krav om at det organ som får oppgaven skal ha høy grad av profesjonell kunnskap, vitenskapelig integritet mv. Dessuten er det forutsatt at medlemslandene skal foreta en autorisering av de laboratorier og institusjoner som skal foreta analysen. Utvalget ser det som upraktisk at for eksempel Nye Kripos skal forestå analysen. For det første vil ikke Nye Kripos per i dag oppfylle kravene etter rekommandasjonen fra 1992 mht. å foreta DNA-analyser, og for det andre vil dette skape problemer i forhold til punkt 9 om partenes likestilling. Bruk av uavhengige eksperter er fremhevet som et av virkemidlene for å sikre partenes likestilling. I kommentarene til rekommandasjonen punkt 6 er det fremhevet at i land hvor analysen blir foretatt av politilaboratorium slik som Bundeskriminalamt i Tyskland, kan det oppstå spørs-

mål om det tale om et uavhengig organ.³⁴ Dersom oppgaven legges utenfor politiet unngår man denne diskusjonen.

I dag fremgår det av pti. § 11a-6 fjerde ledd at det er Rettsmedisinsk institutt ved Universitetet i Oslo som skal foreta analysen. Per i dag er det bare dette instituttet som har den nødvendige kompetanse i Norge. I fremtiden kan det imidlertid komme flere forskningsinstitutt som kan foreta DNA-analyser. Det kan også være aktuelt å bruke utenlandske forskningsinstitutt. Hvem som skal foreta analysen bør derfor ikke nedfelles i loven, men slik at det er Kongen i statsråd som bestemmer hvem som skal foreta DNA-analyser. Ved valg av institusjon må kravene i Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992 punkt 6 ivaretas.

Utvalgets medlemmer, *Strandbakken*, *Fossgard* og *Larsen*, vil fremheve at dersom det besluttes at analysen i fremtiden skal foretas i utlandet, kan det også bli behov for å innkalle utenlandske sakkyndige for å redegjøre for analysen under hovedforhandlingen. Rettsspråket i Norge er norsk, jfr. dmstl. §§ 135 og 136,³⁵ og det kan derfor reises spørsmål om det er hensiktsmessig i stor grad å gjøre seg avhengig av utenlandske sakkyndige. DNA i straffesaker skiller seg således fra DNA-analyser som foretas for forvaltningsmessige formål, for eksempel for fastsettelse av identitet i utlendingssaker. Etter disse medlemmenes vurdering er det viktig at man nasjonalt har den nødvendige forskningskompetanse om bruk av DNA i straffesaker. Med den økte bruk av DNA-analyser som foreslås i denne utredningen, vil det være nødvendig å styrke det eksisterende fagmiljøet, og det kan også være aktuelt å etablere nye forskningsmiljø. I det hele vil disse medlemmene advare mot at rettsmedisinske tjenester kommersialiseres. Dette kan skape behov for utstrakt bruk av privat engasjerte sakkyndige vedrørende DNA, jfr. den praksis man finner om bruk av private sakkyndige i for eksempel USA. Utstrakt bruk av private sakkyndige vil medføre økte omkostninger både i tid og penger. Den norske strafferettspleien vil derfor være bedre tjent med at man har uavhengige sakkyndige. En slik uavhengighet er som nevnt forutsatt i Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992 punkt 6, og disse medlemmene mener at dette best sikres ved at de sakkyndige har sin forankring i forskningsmiljø ved universitetene.

³⁴ Se også kommentarene til punkt 9 i Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992.

³⁵ Se nærmere *Bohn 2000* s. 406 flg.

6.10 Utformingen av bestemmelsene om tvangsmidler

Som det fremgår av kapittel 4.2.2. ovenfor, er det strpl. § 157 som gir hjemmel for å innhente biologisk materiale med sikte på å fremstille en DNA-profil. Adgangen til å innhente fingeravtrykk er regulert i en egen bestemmelse, se strpl. § 160. I dag vil det biologiske materiale bli innhentet gjennom en vattpinne som strykes i den siktedes munnhule. Det er tale om et beskjedent inngrep, og har ikke så mye til felles med de mer vidtgående undersøkelser som kan skje med hjemmel i strpl. § 157. Dagens metode kan vanskelig tenkes å medføre et uforholdsmessig inngrep, eller medføre fare eller betydelig smerte. På denne bakgrunn mener utvalget at det bør utformes en egen bestemmelse om innhenting av biologisk materiale med sikte på å gjennomføre en DNA-analyse.³⁶

Siden utvalget foreslår at DNA-registeret reguleres i egen lov, må det meste av innholdet i strpl. § 160a oppheves og/eller overføres til denne loven. Det er derfor naturlig at strpl. § 160a i stedet inneholder hjemmelen for å innhente biologisk materiale for DNA-analyse. Bestemmelsen i strpl. § 157 blir imidlertid ikke overflødig, men andre ledd kan tas bort og inkorporeres i den «nye» § 160a.

Forholdet mellom § 157 og § 160a er regulert gjennom utkastet til nytt § 160a siste ledd. Det er bare den «typiske» prøvetakingen med prøvetakingssett i form av en vattpinne i munnhulen som reguleres av § 160a. For å sikre sikker identitet og forhindre forbyttingsfare, er det viktig at politiet fyller ut skjemaet fullstendig slik at det også fremgår i hvilken straffesak prøven er innhentet i. Rutinene i tilknytning til innhenting av blodprøver kan her være retningsgivende.

Dersom det er behov for å innhente det biologiske materialet på annen måte, vil det være hjemmel for det etter § 157. Siden det da kan bli tale om mer inngripende undersøkelser, er det naturlig at de rettssikkerhetsgarantier som er nedfelt i § 157 kommer til anvendelse. Dersom ny teknologi gjør det hensiktsmessig, bør det være adgangen for Kongen i statsråd til å bestemme at biologisk materiale innhentet på annen, lite inngripende måte skal omfattes av § 160a fremfor § 157.

For å innhente biologisk materiale etter § 160a er det tilstrekkelig med skjellig grunn til mistanke for en straffbar handling som kan medføre frihets-

straff. Dette er samme vilkår som etter gjeldende § 157 første ledd. Utvalget har imidlertid sløyet kravet om at det må antas at undersøkelsen kan være av betydning for saken. For den type undersøkelser som § 157 opprinnelig var utformet med sikte på, var dette et naturlig krav. I dag fremstår innhenting av biologisk materiale som lite inngripende, og bør heller vurderes på linje med innhenting av fingeravtrykk. Innhenting av biologisk materiale fra munnhulen bør derfor skje rutinemessig i tilknytning til pågripelsen.³⁷

Det er imidlertid ikke gitt at materiale blir gjestand for DNA-analyse allerede under etterforskningen. I noen saker kan det foreligge så vidt mye annet bevismateriale at det finnes unødvendig å foreta en DNA-analyse av materialet fra siktede. Dette må vurderes av politiet som forestår etterforskningen. Men når materialet er innhentet allerede ved pågripelsen, unngår man de praktiske problemer man i dag kan møte når DNA-materialet skal innhentes etter at det foreligger en dom som gir grunnlag for registrering. Etter dagens regler kan en siktet nekte å avgi prøve og påklage vedtaket om at det skal foretas registrering. Når klagen fremsettes i forbindelse med at politiet oppsøker den siktede for innhenting av prøven, vil dette medføre at han må oppsøkes på nytt etter at klagen er avgjort. Med flertallets utkast, unngår man denne type problemer.

Utvalget mener at DNA i større grad bør brukes i etterforskningen, og kan ikke se hvilke hensyn som tilsier at den som med skjellig grunn er mistenkt for å ha begått en handling som kan medføre frihetsstraff skal være beskyttet mot at hans DNA-profil brukes for å undersøke om han har foretatt andre straffbare handlinger hvor det er avsatt biologiske spor som er lagt inn i sporregisteret. Det bør derfor på samme måte som i dag være mulighet for at DNA-profiler som er fremstilt på bakgrunn av biologisk materiale innhentet på etterforskningsstadiet etter § 160a, kan søkes mot sporregisteret.

For øvrig inneholder utkastet til § 160a de nødvendige hjemler for bruk av tvang, både under etterforskningen og for det tilfellet at det biologiske materialet først innhentes etter at saken er rettskraftig avgjort.

Etter strpl. § 157 andre ledd kan det ved samtykke innhentes biologisk materiale uten hensyn til om det foreligger skjellig grunn til mistanke. Dette kan være praktisk ved såkalt «screening»,

³⁶ Sml. Ds 2004:35 s. 56 hvor det fremgår at Riksåklageren i Sverige i høringsuttalelse til en utredning om tvangsmidler har uttalt at det burde innføres særlige regler for innhenting av DNA-analyser.

³⁷ Dette er den samme regulering som i England. Se også Ds 2004:35 s. 72 hvor det tilsvarende syn er lagt til grunn i Sverige.

hvor man innhenter biologisk materiale fra alle som bor innenfor et bestemt område eller som har oppholdt seg på et bestemt område hvor det er begått en alvorlig forbrytelse. Dette ble bl.a. iverksatt i den såkalte Førdesaken, hvor man lyktes å knytte gjerningspersonen til handlingen etter at et stort antall prøver var analysert.³⁸ Utvalget mener at en slik adgang må videreføres. DNA-analyser som er innhentet etter samtykke uten at det foreligger skjellig grunn til mistanke mot den som avgir prøven, kan bare brukes i den konkrete saken som den er innhentet i. Det kan for eksempel tenkes at store deler av innbyggerne i bygd A har avgitt DNA-prøve i anledning en alvorlig straffesak. Senere blir det begått en alvorlig straffesak i nabobygden B. I et slikt tilfelle vil det ikke være anledning til å foreta søk mot prøver innhentet i saken fra bygd A mot spor i saken fra bygd B. Materiale som er innhentet ved «screening» og DNA-profiler som er fremstilt på bakgrunn av slikt materiale, skal derfor destrueres når formålet med undersøkelsen er oppnådd. I praksis vil dette si så snart vedkommende er sjekket mot spor på åstedet, og det er utelukket at sporet stammer fra vedkommende. Disse profilene skal verken inn i identitetsregisteret eller sporregisteret, og de skal heller ikke oppbevares i et politidistrikt «for sikker-

³⁸ Se kapittel 4.2.3. ovenfor.

hets skyld». Denne reguleringen samsvarer med den svenske loven, og det er heller ikke foreslått noen endring på dette punkt i utredningen fra 2004.³⁹

De øvrige endringer i strpl. § 157 og § 160 har bare karakter av tilpassing når reglene om innhenting av biologisk materiale blir samlet i § 160a.

For øvrig vil utvalget fremheve at strpl. § 160a ikke er uttømmende for så vidt gjelder innhenting av DNA-profil av mistenkte og siktede. Dersom vilkårene for beslag er oppfylt, kan det foretas DNA-analyser av klær og andre gjenstander som tilhører siktede.

6.11 Behov for ytterligere utredningsarbeid

Medlemmene *Apenes* og *Larsen* er av den oppfatning at bruken av DNA-teknologi i strafferettspleien reiser flere problemer som utvalget ikke har utredet nærmere. Et slikt problem er dagens uklare retningslinjer for innhenting av biologiske prøver ved for eksempel provokasjon, ransaking, analyse av avfall mv. Videre behandling av Politimetodeutvalgets innstilling bør, etter disse medlemmes mening, også ta opp slike spørsmål.

³⁹ Se Ds 2004:35 s. 78 jfr. s. 85.

Kapittel 7

Økonomiske og administrative konsekvenser

7.1 Noen utgangspunkter

Enhver utvidelse av dagens registreringsadgang vil medføre økte kostnader. Når utvalget også er pålagt å fremlegge et forslag som ikke vil medføre økte utgifter, må dette innebære at dagens registreringsadgang forblir uendret.

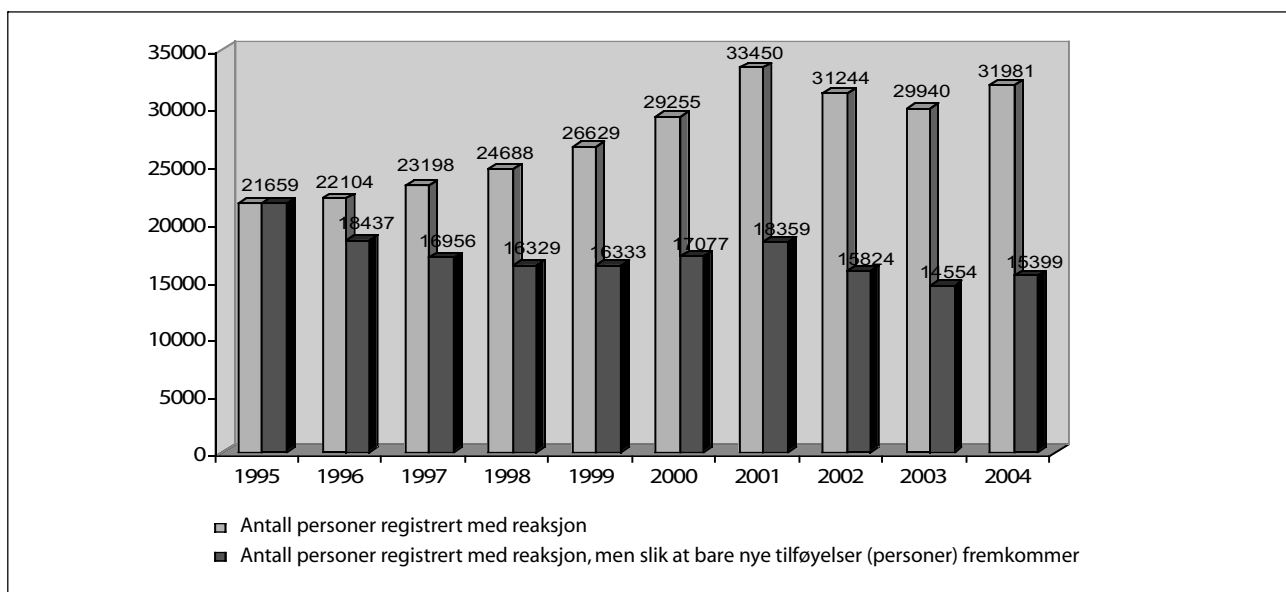
Etter dagens regelverk oppfyller ca. 500 personer i året registreringsvilkårene etter pti. § 11a-2 første ledd. I tillegg oppfyller ca. 500 personer vilkårene i pti. § 11a-2 andre ledd hvor riksadvokaten har uttalt at registrering normalt skal foretas, jfr. pti. § 11a-2 femte ledd, jfr. riksadvokatens rundskriv Del II-nr. 2/1998 s. 2. Basert på disse tall vil nærmere 10.000 personer være registrert i DNA-registeret ved utgangen av 2005. Personer som for øvrig oppfyller vilkårene i pti. § 11a-2 andre ledd, men som faller utenfor de retningslinjer riksadvokaten har gitt, utgjør ca. 5.000 tilfeller per år.

Med hjemmel i strpl. § 157 ble det i 2004 analysert biologisk materiale fra ca. 1.000 mistenkte/siktede. Disse profilene brukes for å foreta søk mot

sporregisteret. Det forekommer at det på etterforskningsstadiet tas flere prøver av samme person fordi han/hun er mistenkt i saker som etterforskes ved forskjellige politidistrikt. At biologisk materiale fra samme person sikres flere ganger er heller ikke uvanlig innenfor samme politidistrikt, da det ikke er adgang til å føre noe register over hvem som har avgitt prøve. Dette innebærer at en del av de økte kostnadene ved den utvidede registreringsadgang som flertallet foreslår, vil kunne spares inn ved at behovet for prøver etter § 157 bortfaller fordi DNA-profilen allerede er registrert i det sentrale DNA-registeret.

7.2 Tallmateriale

Både flertallet og mindretallets forslag vil medføre en betydelig økning i antall personer som oppfyller vilkårene for DNA-registrering. Basert på tall fra Det sentrale straffe- og politiopplysningsregister (SSP) kan det oppstilles følgende diagram:

Figur 7.1 Diagrammet viser antall personer registrert med reaksjon i SSP og på denne bakgrunn antall personer som iht. flertallsinnstillingen vil kvalifisere for DNA-registrering. I SSP registreres dommer, forelegg i forbrytelsessaker, betingede påtaleunntatelser, samfunnsstraffer, særreaksjoner (sikring/forvaring) mv., jfr. lov om strafferegistrering § 1, jfr. strafferegistreringsforskriften § 2.

Til tross for at antall personer som registreres i SSP med reaksjon har økt fra 21.659 i 1995 til 31.981 i 2004, vil antallet *nyregistreringer* i DNA-registeret for samme periode bli redusert fra 21.659 til 15.399. Antall personer som oppfyller vilkårene for DNA-registrering, basert på nevnte tallmateriale, antas å utgjøre ca. 32.000 i 2006. Etter dette tidspunkt vil det bli en gradvis reduksjon i antall *nyregistreringer*.

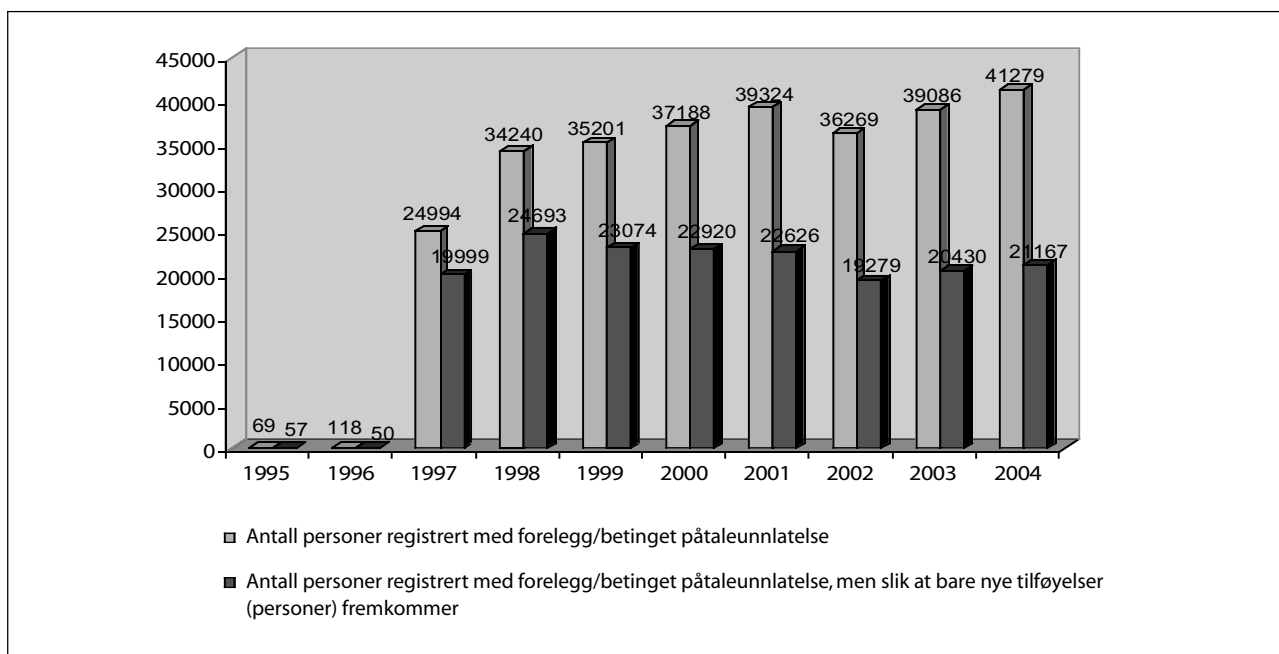
Dette tallet inneholder imidlertid ikke forelegg i forseelsessaker eller ubetingede påtaleunntatelse, da slike reaksjoner ikke hjemler registrering i SSP. Det er derfor ut fra Strasak foretatt et anslag over hvor mange personer det her er tale om. Dette viser en ytterligere økning i antall personer som oppfyller vilkårene for DNA-registrering.

Selv om antall personer som er registrert i Strasak med enten forelegg eller betinget påtaleunntatelse har økt fra 24.994 i 1997 til 41.279 i 2004, vil antall *nyregistreringer* i DNA-registeret være relativt stabilt i samme periode. Disse tallene må sees i sammenheng med tallene fremskaffet fra SSP, idet personer som er omhandlet i tallmaterialet under figur 7.1 ikke er omhandlet i tallmaterialet under figur 7.2. Antall personer som oppfyller vilkårene for DNA-registrering, basert på tallmaterialet fra Strasak, antas å utgjøre ca. 41.000 i 2006. Etter

dette tidspunktet må det påregnes en gradvis reduksjon i antall *nyregistreringer*.

Basert på tall fra både SSP og tall fra Strasak, er det grunn til å anta at flertallets forslag vil innebære at ca. 73.000 personer vil kvalifisere for DNA-registrering i 2006. Etter 2006 vil det bli en gradvis reduksjon i antall *nyregistreringer*, men slik at denne reduksjonen ikke vil være vesentlig merkbar de første årene. Dersom man legger til grunn tallene fra 2004, vil det på sikt være ca. 40.000 *nyregistreringer* per år.

Hva gjelder sporregisteret, blir prognosene mer usikre. Et omfattende identitetsregister vil være uten verdi dersom antall spor som sikres på åsteder ikke økes. Det vil imidlertid være en nær sammenheng mellom sannsynligheten for identifisering og politidistriktenes prioriteringer mht. å avsette midler til åstedsarbeid. Sannsynligheten for identifisering vil også påvirke den enkelte polititjenestemann/-kvinnes motivasjon mht. å sikre biologisk materiale på et åsted. En utvidelse av dagens registreringsadgang slik flertallet har foreslått, vil i en viss grad sikre dette. En sentral finansiering av analysearbeidet — også når det gjelder sporprofiler slik at politidistriktene bare må bære en liten andel av disse kostnadene — vil både kunne ha en positiv virkning mht. oppklaring, men

Figur 7.2 Diagrammet viser antall personer som er registrert i Strasak med saker som enten er avgjort med forelegg eller betinget påtaleunntatelse, og på denne bakgrunn antall personer som iht. flertallsinnstillingen vil kvalifisere for registrering i DNA-registeret. Person som er omhandlet i SSP – se fig. 7.1 – er ikke medtatt i tallmaterialet i fig. 7.2. Det bemerkes at tallene fra 1995 og 1996 avviker sterkt fra de reelle tallene grunnet sanering i Strasak.

også sikre at slikt åstedsarbeid gis en tilnærmet lik prioritering ved alle politidistrikt.

Med utgangspunkt i dette tallmateriale vil utvalget se på de administrative og økonomiske konsekvenser av flertallets forslag.

7.3 Konsekvenser for registerfører – Nye Kripos

I dag er det to årsverk knyttet til forvaltningen av DNA-registeret ved Nye Kripos. En registreringsadgang i samsvar med flertallets forslag, vil innebære at det må tilføres ytterligere 10 årsverk. De første årene vil årsverkene nærmest i sin helhet være knyttet til nyregistreringer. Etter hvert som antallet nyregistreringer reduseres, vil registeret ha et slikt volum at den daglige forvaltningen likevel vil kreve at bemanningen opprettholdes.

Bemanningsøkningen vil innebære kr. 500.000,- i engangsinvesteringer knyttet til etableringen av de nye årsverkene. Videre vil det påløpe kr. 5.000.000,- i årlige lønnsutgifter. Dessuten må det utvikles ny saksbehandlingsløsning som erstatning for dagens løsning som er utviklet i Lotus Notes. Dette beregnes til kr. 1.500.000,-.

Samlet sett innebærer dette at det første året er behov for å tilføre Nye Kripos 7 millioner kroner. Etter dette blir de årlige utgiftene på 5 millioner.

7.4 Konsekvenser for laboratoriumtjenesten – Rettsmedisinsk institutt

Utvalget har forelagt flertallets forslag for Rettsmedisinsk institutt, som er bedt om å anslå kostnadene knyttet til fremstilling av DNA-profiler. Instituttet har avgitt slik uttalelse:

«Analysene av prøver til DNA-registeret er i dag integrert i det daglige rutinearbeidet. Det er ikke avsatt egne analysemaskiner til dette. Med dagens bemanning (11 årsverk) og utstyr utføres totalt ca. 20 000 DNA-analyser per år og det er ingen ledig kapasitet.

En betydelig økning i antall personprøver til analyse vil medføre behov for kapasitetsøkning mht. analyseutstyr samt omlegging til mer automatiserte prosesser/robotisering. En økning i analyserte personprøver vil sannsynligvis også føre til økt bruk av DNA-analyser i etterforskningsøyemed (flere saker/flere sporprøver). Dette vil også gi opphav til flere treff i DNA-registeret og behov for ressurser til å håndtere disse.

Innkjøp av robot, en ny analysemaskin og ansettelse av 5 personer vil øke kapasiteten

med det dobbelte, kanskje noe mer. For å øke kapasiteten ytterligere, må det ansettes flere personer. Nyansettelser og nytt utstyr forutsetter en viss opplærings-/innkjøringsperiode, og det anbefales derfor å lage en plan for trinnvis utvidelse av laboratoriekapasiteten og oppbygging av DNA-registeret.

Kostnadsoverslaget er basert på typing av 20 000 nye personprøver per år:

Årlig kostnad

	antall	ca. kostnad pr.stk	sum
Ansatte	5	500000	2500000
Kostnad pr. prøve	20000	800	16000000
Totalt			18500000

Startinvestering

Pipetteringsrobot	1	2000000	2000000
Kapillærelektroforese	1	2000000	2000000
div. mindre utstyr/ PC etc			500000
Totalt			4500000

En større økning i antall sporsaker til analyse vil også kreve økt personale — antallet er imidlertid vanskelig å anslå, og en større utvidelse av aktiviteten vil relativt hurtig kreve større areal enn det som disponeres i dag.»

Som det fremgår vil flertallets forslag kreve engangsinvesteringer på 4,5 millioner, mens analyse av 20.000 prøver per år vil beløpe seg til 18,5 millioner. Det kan ikke utelukkes at det også kan bli aktuelt å øke bemanningen ytterligere, herunder at det kan bli behov for større lokaler. I tillegg vil det komme variable kostnader knyttet til analyse av sporprøver.

7.5 Konsekvenser for politidistriktene

Prøvetakingssettet som er utarbeidet til bruk ved opptak av referanseprøver av personer koster kr. 150,-. Med ca. 70.000 som kvalifiserer for registrering det første år, vil dette innebære ca. kr. 10.000.000,- i driftsutgifter knyttet til prøvetakingssettene. Etter hvert vil antallet personer falle, slik at også utgiftene til prøvetakingssettet blir mindre. Politidistriktene må videre påregne et visst merarbeid knyttet til administrasjon og prøvetaking når antallet personer som skal DNA-registreres økes i samsvar med det flertallet har foreslått.

7.6 Andre konsekvenser og omkostninger – mulige innsparinger

Økt bruk av DNA-analyser i straffesaker vil medføre oppklaring av flere straffesaker. Dette vil igjen medføre at flere saker irtetteføres. Det vil derfor påløpe økte utgifter til domstolsbehandling. Med flere oppklaringer, kan det også påløpe økte omkostninger knyttet til soningsplasser. Disse utgiftene er imidlertid vanskelige å beregne.

Men forslaget vil også kunne ha innsparingsmuligheter. Ved bruk av DNA-analyser kan mistenkte utelukkes fra en sak, samtidig som det kan skje raskere oppklaringer. Innsparinger knyttet til etterforskningen er også vanskelige å anslå. Med DNA-bevis er det også grunn til å forvente at omfanget av bevisførselen under hovedforhandlingen kan reduseres, samtidig som mistenkte som konfronteres med DNA-bevis velger å tilstå og dermed samtykker til pådømmelses- og tilståelsesdom etter strpl. § 248. Også slike innsparinger er det vanskelig å beregne effekten av.

At flere straffbare forhold oppklares kan også ha andre konsekvenser som heller ikke er lett målbar. For det første kan økt oppklaringsprosent i seg selv ha en allmennpreventiv virkning. Den enkelte borger kan føle økt trygghet dersom en større andel straffbare forhold oppklares. Dertil kan en høyere oppklaringsprosent gi økt tillit til strafferettspleien, herunder at de rettshåndhevende myndigheter får økt anseelse hos allmennheten.

7.7 Oppsummering

Omkostningene med utvidelse av DNA-registeret kan deles i to: Oppstartskostnader og løpende utgifter til drift av registeret, herunder analyseomkostninger. For Nye Kripos er det tale om minst 2 millioner kroner i engangsinvesteringer, mens Rettsmedisinsk institutt har anslått slike kostnader til 4,5 millioner. Basert på antall som kvalifiserer for registrering det første året, vil det påløpe 10 millioner i prøvetakingssett. I og med at antallet personer som kvalifiserer for registrering vil være særlig høyt det første året, vil utgiftene til analyse av personprøver kunne komme opp i 80 millioner det første året (18,5 millioner per 20.000 prøver jfr. opplysningen fra RMI). Det må derfor antas at omkostningen i implementeringsfasen kommer opp i ca. 96,5 millioner kroner.

De løpende kostnader vil deretter reduseres. Basert på tallene fra 2004, vil det etter noen år være i underkant av 40.000 nyregistrerte personer per år. Utgiftene til analyse av personprøver vil derfor etter noen år ligge rundt 37 millioner (18,5 millioner per 20.000 prøver jfr. opplysningen fra RMI). Dertil kreves det en oppbemanning hos Nye Kripos som er beregnet til 5 millioner per år. Med ca. 40.000 nyregistreringer vil utgiftene til prøvetakingssett beløpe seg til 6 millioner. Samlet sett vil driften av registret komme opp i 47 millioner per år.

Kapittel 8

Merknader til den enkelte paragraf i lovutkastet

Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25

Til § 157:

Utvalget foreslår at reglene om innhenting av biologisk materiale med sikte på DNA-analyse, tas inn i § 160a, se kapittel 6.10. ovenfor. Andre ledd i nåværende § 157 bør derfor flyttes til § 160a. Nåværende tredje, fjerde og femte ledd i § 157, blir uten endring nytt andre, tredje og fjerde ledd.

Til § 160:

Som det fremgår av merknadene til § 157, foreslår utvalget at reglene om innhenting av biologisk materiale samles i § 160a. Henvisningen i gjeldende § 160 til § 157 tredje ledd, må derfor endres slik at det vises til § 157 andre ledd.

Til § 160a:

Bestemmelsen gir hjemmel for å innhente biologisk materiale med sikte på DNA-analyse. Etter gjeldende rett er det § 157 som gir hjemmel for å innhente slikt materiale, men utvalget har funnet at denne adgangen bør reguleres i en egen bestemmelse, se kapittel 6.10. ovenfor.

Vilkårene for å innhente biologisk materiale etter *første ledd* er de samme som gjelder i dag etter § 157 første ledd. Det må være skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som kan medføre frihetsstraff. Sett i lys av at den teknologiske utviklingen har medført at innhenting av biologisk materiale kan skje ved bruk av en vattpinne i munnhulen, finner ikke utvalget behov for å ta med vilkåret om at det ikke skal fremstå som et uforholdsmessig inngrep, se § 157 første ledd første punktum if. Innhenting av biologisk materiale fra munnhule kan i dag vanskelig tenkes å være et uforholdsmessig inngrep. I alle tilfeller vil det generelle prinsippet om forholdsmessighet som ved bruk av tvangsmidlene er nedfelt i § 170a, få anvendelse i forhold til innhenting av prøver etter § 160a, jfr. Rt. 2003 s. 163 (s. 165).

Etter strpl. § 157 andre ledd kan det ved samtykke innhentes biologisk materiale uten hensyn

til om det foreligger skjellig grunn til mistanke. Dette kan være praktisk ved såkalt «screening», hvor man innhenter biologisk materiale fra alle som bor innenfor et bestemt sted eller som har oppholdt seg på bestemt området hvor det er begått en alvorlig forbrytelse, se nærmere kapittel 6.10. ovenfor. Utvalget mener at en slik adgang må videreføres, og bestemmelsen om dette er inntatt i utkastet til *andre ledd*.

I *andre ledd andre punktum* foreslår utvalget at det bestemmes at både analyseresultatet og det biologiske materiale som er innhentet ved «screening» skal destrueres når formålet med undersøkelsen er oppnådd, herunder at resultatet er vurdert og kvalitetssikret, se nærmere kapittel 6.10. ovenfor.

Politiet kan innhente det biologiske materiale, jfr. utkastet til *tredje ledd første punktum*. Som nevnt er det tale om et lite inngrep sammenlignet med det som ellers kan foretas etter § 157. Det bør derfor ikke kreves at materialet innhentes av helsepersonell, sml. vtrl. § 22a tredje ledd hva gjelder blodprøve ved mistanke om promillekjøring.

Dersom den mistenkte eller domfelte nekter å medvirke ved den nødvendige undersøkelsen, mener utvalget at prøven først kan innhentes når retten har avgjort at vilkårene for dette er til stede, se utkastet til *tredje ledd andre punktum*. Utvalget har ikke funnet grunn til å innta en hastebestemmelse som i § 157 femte ledd hvoretter ordre fra påtalemyndigheten kan tre i stedet for rettens beslutning. I motsetning til undersøkelse etter § 157 hvor det kan være aktuelt å søke etter biologisk materiale på den mistenkte, for eksempel under negler el., vil ikke biologisk materiale etter § 160a kunne forsvinne eller gå tapt. Utvalget mener for øvrig at det er tilstrekkelig at rettens avgjørelse har form av en beslutning.

Utvalget finner også at § 160a bør inneholde hjemmel for å innhente biologisk materiale til personer som er dømt for en straffbar handling som kan medføre frihetsstraff, se utkastet til *fjerde ledd første punktum*. Dersom biologisk materiale ikke er innhentet under etterforskningen, men saken ender med en fellende dom som kvalifiserer for registrering i DNA-registeret, må det være hjem-

mel for å innhente materialet i ettertid. Slik hjemmel finner man i dag i § 160a andre ledd. Utkastet er for øvrig på linje med bestemmelsen i § 160 som åpner for at det kan innhentes fingeravtrykk av personer som er dømt for en straffbar handling som kan medføre frihetsstraff.

Fjerde ledd andre punktum gir hjemmel for å innhente biologisk materiale av den som i utlandet er domfelt for en handling som kvalifiserer for registrering etter utkastet til DNA-registerlovens § 3 tredje ledd, se nærmere kapittel 6.4. ovenfor.

Fjerde ledd tredje punktum gir bestemmelsen om å innhente biologisk materiale med tvang. Slik tvang kan utøves av politiet når dette kan skje uten fare eller betydelig smerte. Siden det foreligger en endelig avgjørelse i saken, er det ikke grunnlag for å kreve rettens avgjørelse for bruk av tvang.

Det kan tenkes at politiet har behov for å foreta en mer inngripende kroppslig undersøkelse av mistenkte. I så fall er det bestemmelsen i § 157 som kommer til anvendelse. Ved en slik undersøkelse kan det også innhentes biologisk materiale for DNA-analyse. For å presisere virkeområdet til § 160a i forhold til § 157, er det i utkastet til § 160a *femte ledd* fastsatt at denne bestemmelsen bare får anvendelse overfor spytt og celleprøver fra mistenkte eller domfelta munnhule, men slik at Kongen i statsråd gis fullmakt til å bestemme at § 160a også kan omfatte annet biologisk materiale, se nærmere kapittel 6.10. ovenfor.

Til utkast til lov om DNA-register til bruk i strafferettspleien

Til § 1. Lovens formål:

Bestemmelsen omhandler lovens formål.

DNA-registeret er opprettet utelukkende med sikte på etterforskning av straffesaker. Registeret kan derfor *ikke* brukes til andre formål, for eksempel for identifikasjon i utlendingssaker, genforskning mv. Dessuten skal registeret bare brukes for å kunne fastslå identitet. Dette innebærer at det kun er opplysninger som kan bestemme identiteten til en person som skal inngå i registeret. Se for øvrig kapittel 6.3.2. ovenfor.

Formålet med registeret er å legge forholdene til rette for en mer effektiv etterforskning av straffesaker. Straffeprosesslovens kapittel 18 har overskriften «Etterforskning». Som det fremgår av de ulike bestemmelser i dette kapittel kan det også iverksettes etterforskning selv om det ikke foreligger mistanke om straffbare forhold. Etter strpl. § 224 fjerde ledd kan det iverksettes etterforskning ved brann og andre ulykker, og etter strpl. § 228

andre punktum kan det foretas sakkyndig likundersøkelse selv om det ikke er mistanke om straffbart forhold. Dersom det oppdages et ukjent lik hvor det ikke er grunn til å tro at døden er voldt ved en straffbar handling, bør også registeret kunne tas i bruk for å avdekke identiteten. Utvalget legger til grunn at ved å benytte begrepet «etterforskning» i § 1, vil det være klart at registeret også kan benyttes i denne sammenheng.

Til § 2. Definisjoner:

Bestemmelsen omhandler definisjoner.

Etter *nr. 1* er en DNA-profil i denne lovens forstand, begrenset til å være en analyse av biologisk materiale for å fastslå identiteten til en person. Dette innebærer at en DNA-profil ikke skal inneholde andre opplysninger om vedkommendes personlige egenskaper enn kjønn.

Nr. 2 definerer identitetsregisteret til å inneholde DNA-profilen til personer med kjent identitet. Slike profiler bør omtales som «identitetsprofiler». På samme måte som i dag, vil det imidlertid være nødvendig å videreføre koblingen mellom profilen og personens personalia mv.

Sporregisteret er definert i *nr. 3* og skal inneholde DNA-profilen til ukjente gjerningspersoner, samt den nærmere tilknytning til en uoppløst straffesak. Slike profiler bør omtales som «sporprofiler».

Til § 3. Identitetsregister:

Bestemmelsen omhandler identitetsregisteret.

Som det fremgår av kapittel 6.3.3. ovenfor, mener utvalgets flertall at enhver strafferettslig reaksjon for en handling som kan medføre frihetsstraff, bør kvalifisere for registrering i identitetsregisteret, se utkastet til *første ledd første punktum*. Mindretallet mener at grensen bør settes ved seks måneder.

Med strafferettslig reaksjon forstår utvalget de alminnelige straffer i strl. § 15 første ledd: fengsel, forvaring, hefte, samfunnsstraff og bøter. Rettighetstap etter strl. § 29 bør ikke gi grunnlag for registrering. Tilleggsstraffene i strl. § 16 reiser ikke noen særlige spørsmål i denne sammenheng, siden de bare kan anvendes sammen med hovedstraffene i strl. § 15. I tillegg er påtaleunndatelse etter strpl. § 69 uttrykkelig nevnt ved siden av strafferettslig reaksjon. Overføring til mekling i konfliktrådet, jfr. strpl. § 71 a, er ikke en strafferettslig reaksjon, og gir derfor ikke grunnlag for registrering. Heller ikke inndragning, jfr. strl. §§ 34 flg., tvungent psykisk helsevern, jfr. strl. § 39, tvungen

omsorg, jfr. strl. § 39a er straffereaksjoner. Som det fremgår av utkastet til *andre ledd*, vil imidlertid personer som ikke kan dømmes til straff pga. reglene i strl. §§ 44 og 46 likevel kunne registreres i identitetsregisteret.

Straffeloven av 20. mai 2005 nr. 28 har en annen definisjon av hva som skal anses som strafferettslige sanksjoner. Når den nye straffeloven trer i kraft, må § 3 begrenses til å omfatte strl. 2005 § 29 a)-d) samt strl. § 30 f), men slik at også reaksjoner som ilegges som følge av tilstand som nevnt i strl. §§ 44-46/strl. 2005 § 20, gir adgang til registrering.

Registrering skal først finne sted når avgjørelsen er rettskraftig eller saken er endelig avgjort, jfr. utkastet til *første ledd andre punktum*. Bestemmelsen svarer til pti. § 11a-2 tredje ledd. Det må utarbeides rutiner som sikrer at personer som fylles vilkårene for registrering, blir registrert. Identiteten til den som skal registreres må derfor fremgå på en entydig måte, herunder hvilket straffbart forhold som gir grunnlag for registreringen. Riktig bruk, herunder fullstendig utfylling av skjema i tilknytning til dagens prøvetakingssett, vil sikre at disse krav oppfylles.

Saker hvor det er utferdiget forenklet forelegg, bør ikke gi grunnlag for registrering, se utkastet til § 1 *første ledd tredje punktum* og nærmere kapittel 6.3.4. ovenfor. Dersom det er utferdiget forenklet forelegg som nektes vedtatt, vil ikke en etterfølgende hovedforhandling hvor det ilegges en ordinær bot, medføre at handlingen nå gir grunnlag for registrering.

Andre ledd er en videreføring av gjeldende strpl. § 160a første ledd tredje punktum. Som det fremgår av kapittel 6.3.4. ovenfor, finner utvalget det klart at persongruppen som omhandles i andre ledd og som har begått en ellers straffbar handling som kan medføre frihetsstraff, bør kunne registreres.

Utkastet til *tredje ledd* åpner for at personer som har opphold i Norge skal kunne registreres i identitetsregisteret dersom de er ilagt en strafferettslig reaksjon i utlandet. Om bakgrunnen for bestemmelsen, se kapittel 6.4. ovenfor.

Fjerde ledd gir hjemmel for at personer som har saklig grunn kan la seg registrere i identitetsregisteret. Bestemmelsen svarer til pti. § 11a-2 andre ledd litra c). Om begrunnelsen for denne adgangen, se kapittel 6.3.4. ovenfor.

Femte ledd regulerer hvem som er ansvarlig for at DNA-profiler registreres i identitetsregisteret. Om den nærmere begrunnelsen for denne bestemmelsen, vises det til kapittel 6.9.2. ovenfor.

Sjette ledd gir Kongen i statsråd kompetanse til å fastsette nærmere regler om registrering i identi-

tetsregisteret. Som det fremgår av kapittel 6.3.4. ovenfor, har flertallet i utvalget gått inn for en vid adgang til å foreta registrering. Dersom det for spesielle sakstyper finnes unødvendig å foreta registrering, for eksempel ved førstegangsovertredelser, bør dette kunne avgrenses i forskrift. Med utgangspunkt i sjette ledd kan det dessuten bestemmes at ansatte i politi og påtalemyndighet samt personer som foretar DNA-analyser skal registreres. Dette kan være praktisk i forhold til personer som har arbeid i tilknytning til åsted og analyse av DNA-spor.

Til § 4. Sporregisteret:

Bestemmelsen omhandler sporregisteret, og bygger på strpl. § 160a fjerde ledd jfr. pti. § 11a-3.

Det er DNA-profilen fra ukjente, antatte gjerningspersoner som skal registreres i sporregisteret, jfr. utkastet til § 2 nr. 3 hvor slike profiler er definert som «sporprofiler». Gjerningspersoner med kjent identitet — såkalte «identitetsprofiler» jfr. utkastet til § 2 nr. 2 — kan ikke registreres i sporregisteret.

Dersom det er begått en straffbar handling, for eksempel et innbrudd, kan det foreligge flere DNA-spor på åstedet. Noen av disse kan stamme fra fornærmede eller personer i husstanden. Slike profiler skal ikke registreres, se nærmere kapittel 6.5. ovenfor. Når *første punktum* krever at sporet må antas å ha tilknytning til en uoppløst straffesak, er det mao. gjerningspersonens DNA-profil det siktes til.

Det er registerføreren som treffer beslutning om en profil skal registreres i sporregisteret, jfr. utkastet til *andre punktum*. Bestemmelsen svarer til pti. § 11a-3 tredje ledd. Profilen skal registreres så snart den er fremstilt, kvalitetssikret og godkjent, se utkast til *tredje punktum* som svarer til pti. § 11a-3 andre ledd.

Andre ledd gir Kongen i statsråd kompetanse til å fastsette nærmere regler om sporregisteret. Bestemmelsen kan brukes for å gi nærmere krav til registreringen, for eksempel om tilknytning til åsted mht. tid og sted, samt bruk av referanseprøver mv.

Til § 5. Søk i identitets- og sporregisteret:

Bestemmelsen omhandler søk i identitets- og sporregisteret.

Bestemmelsen bygger til dels på pti. § 11a-4. Av hensyn til oversikt i regelverket har utvalget valgt å skille ut den enkelte søkesituasjon i hvert sitt ledd.

Etter gjeldende rett er det en relativt liten gruppe som kan registreres i identitetsregisteret, se strpl. § 160a jfr. pti. § 11a-2. Bestemmelsen i pti. § 11a-4 andre ledd åpner imidlertid for at en uregistrert person med kjent identitet kan kobles til sporregisteret dersom det foreligger skjellig grunn til mistanke om at vedkommende har begått en straffbar handling eller det foreligger skriftlig samtykke. Etter utkastet til § 5 første ledd er det adgang til å søke en DNA-profil fra enhver person som med skjellig grunn er mistenkt for en straffbar handling som kan medføre frihetsstraff, mot sporregisteret. Alle mistenkte som nevnt i utkastet til § 160a første ledd kan mao. søkes mot sporregisteret på etterforskningsstadiet. Det er adgang til å foreta flere søk så lenge vedkommende har status som mistenkt. Opphører statusen som mistenkt og saken henlegges, er det ikke lenger adgang til å søke personen mot registeret. For å hindre at slike søk blir foretatt, må profilen til den mistenkte tilintetgjøres når vedkommende er sjekket ut av saken. Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til kapittel 6.10. jfr. kapittel 6.6. ovenfor.

Andre ledd gir adgang til å foreta søk mot sporregisteret av DNA-profiler til personer som er registrert i identitetsregisteret. En slik adgang kan synes overflødig tatt i betraktning at det allerede på etterforskningsstadiet kan foretas søk mot sporregisteret. Men det er ikke gitt at det er innhentet noen DNA-profil av den mistenkte på etterforskningsstadiet, for eksempel hvor det foreligger tilstrekkelig bevis uten at man behøver en DNA-analyse. Det kan derfor tenkes at en slik profil innhentes etter at det foreligger en rettskraftig dom. I så fall bør det være hjemmel for å søke profilen mot sporregisteret. Videre kan det tenkes at en person som allerede er registrert i registeret, begår nye straffbare handlinger hvor det er avsatt biologisk materiale som blir lagt inn i sporregisteret. For at man skal ha klar hjemmel for med jevne mellomrom å søke identitetsregisteret mot sporregisteret, bør en slik bestemmelse inntas i loven.

Tredje ledd gir hjemmel for å bruke DNA-profiler fra et åsted til å søke mot identitetsregisteret og sporregisteret. At slikt materiale kan søkes mot identitetsregisteret, kan bidra til å oppklare straffbare handlinger hvor gjerningspersonen i utgangspunktet er ukjent. At man i tillegg kan søke slike DNA-profiler mot sporregisteret, gir mulighet for å koble flere straffbare forhold med ukjent gjerningsperson sammen, se nærmere kapittel 6.6. ovenfor.

Fjerde ledd gir hjemmel for å søke DNA-profiler fra uidentifiserte lik mot så vel identitetsregisteret som sporregisteret, se nærmere kapittel 6.6. ovenfor

Til § 6. Registerfører:

Bestemmelsen omhandler hvem som er registerfører etter loven.

Etter pti. § 11a-1 fremgår det at det er sjefen for Kriminalpolitisen som er registerfører. Som det fremgår av kapittel 6.9.1. ovenfor, har ikke utvalget funnet grunn til at det fastsettes i loven hvem som skal ha denne funksjonen, se utkast til *første punktum* som gir Kongen i statsråd kompetanse til å bestemme dette.

Andre punktum bestemmer at bare registerføreren har adgang til registeret. Bestemmelsen svarer til pti. § 11a-1 andre ledd andre punktum. Av denne bestemmelsen fremgår det riktignok at også den som registerføreren bemyndiger har tilgang til registeret. Utvalget finner at en slik presisering er unødvendig. Det ligger innefor fullmakten i *første punktum* å avgrense personkretsen som har adgang til registeret. Utvalgets forslag forutsetter en utbygging av registeravdelingen, og det er naturlig at de som arbeider ved denne avdelingen har adgang til dette.

Tredje punktum gir Kongen i statsråd myndighet til å bestemme at den som foretar DNA-analysen skal ha tilgang til registeret. Formålet med denne bestemmelsen er å åpne for en slik ordning dersom dette kan være effektivt og praktisk, uten at personverninteressene blir skadelidende. Når Kongen kan gi en slik bestemmelse, er det også adgang til å fastsette nærmere vilkår for denne adgangen. Videre gir bestemmelsen adgang til å fastsette regler om kommunikasjonen mellom registerfører og den som foretar DNA-analysen, se nærmere kapittel 6.9.1. ovenfor.

Til § 7. Innsyn:

Bestemmelsen regulerer innsyn i registeret og bygger dels på pti. § 11a-5.

Første punktum svarer til § 11a-5 første ledd første punktum. Den som blir registrert i identitetsregisteret skal straks gis melding om dette. Meldingen sendes per brev til den registrertes opplyste adresse. Ut over dette finner ikke utvalget grunn til å gi adgang til å kreve opplysninger fra registeret, se utkastet til *andre punktum*, sml. pti. § 11a-5 første ledd andre punktum som åpner for at det kan kreves slike opplysninger. Bakgrunnen for utvalgets forslag er som nevnt i kapittel 6.9.1. ovenfor, faren for at opplysningene kan bli misbrukt av utenforstående, for eksempel at en arbeidsgiver krever at arbeidssøkeren fremlegger en utskrift eller bekreftelse på at vedkommende ikke er registrert. Slikt misbruk kan også tenkes i forhold til søknad om visum til visse land.

Til § 8. Klage:

Bestemmelsen omhandler klage over vedtak om registrering i identitetsregisteret, og bygger på pti. § 11a-5 andre ledd.

Første ledd første punktum omhandler klageretten og klageinstansen. Enhver som blir registrert bør ha klageadgang. Klageinstansen bør være nærmest overordnet påtalemyndighet, sml. strpl. § 59a første ledd. Utvalget mener at forvaltningsloven ikke får anvendelse, jfr. fvl. § 4 første ledd litra b), men har likevel funnet at klagereglene bør gis anvendelse så langt de passer, se *første ledd andre punktum*.

Dersom vedtaket som påklages forutsetter at biologisk materiale innhentes ved tvang, kan den mistenkte eller domfelte kreve at spørsmålet om vilkårene for å ta DNA-prøven er til stede, skal forelegges retten før prøven innhentes, se utkastet til *strpl. § 160a tredje ledd*. Utvalget kan derfor ikke se grunn til å fastsette at klagen over registreringen skal gis oppsettende virkning, se *andre ledd*.

Adgangen til domstolene er ansett som et sentralt element i retten til rettferdig rettergang etter EMK artikkel 6 (1). Utvalget mener derfor at det bør fremgå uttrykkelig av loven at spørsmålet om registrering kan forelegges domstolene, se *tredje ledd* og nærmere ovenfor i kapittel 6.9.1. Bakgrunnen for at det er vist til tvistemålsloven, er for å presisere at domstolsbehandlingen ikke finner sted etter straffeprosessens former. Henvisningen må endres når tvisteloven av 17. juni 2005 nr. 90 trer i kraft.

Til § 9. Oppbevaring av DNA-profiler:

Bestemmelsen omhandler oppbevaring av DNA-profiler, og bygger til dels på pti. § 11a-6.

En DNA-profil fremstår som en tallkode etter at det biologiske materialet er analysert, se nærmere kapittel 3.1.4.2. ovenfor. Denne lagres elektronisk i registrene, og kan også skrives ut i papirform. Etter *første ledd første punktum* kan så vel den elektroniske som den papirbaserte profilen bare oppbevares hos registerføreren, se nærmere kapittel 6.8. ovenfor. Også den som foretar analysen må kunne oppbevare profilen. Dersom analysen foretas i Norge, kan Den rettsmedisinske kommisjon ha behov for å kvalitetssikre den som har foretatt analysen og analyseresultatet, og da er det praktisk at materialet er tilgjengelig også hos den som foretar analysen. Det er imidlertid ikke adgang til å oppbevare et papirbasert register i politidistriktene. Den papirbaserte profilen skal ikke utleveres til verken påtalemyndigheten eller forsvareren, se *første ledd andre punktum*. Den som er registrert

kan likevel kreve utskrift av sin DNA-profil, se *første ledd tredje punktum*. Bakgrunnen for denne regelen er at den som er registrert, bør kunne kreve utlevert profilen med sikte på å få overprøvd analyseresultatet hos en annen sakkyndig. Så lenge man benytter uavhengige eksperter, vil det imidlertid være lite behov for en slik overprøving, se Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992 nr. 9 hvor kravet til likestilling mellom partene i prosessen kan ivaretas gjennom bruk av uavhengige eksperter. Men Recommendation No. R (92)1 fra Ministerkomiteen av 10. februar 1992 nr. 3 første avsnitt krever at den prøven er tatt fra, kan få informasjon om prøven. Andre opplysninger skal som det fremgår av utkastet til § 7, ikke gis ut.

Etter pti. § 11a-6 skal registeropplysninger føres etter metoder godkjent av Justisdepartementet. Utvalget finner imidlertid at det er personvernmyndigheten som bør ha ansvar for retningslinjene for oppbevaring av registeropplysningene, se utkastet til *andre ledd*.

Tredje ledd gir Kongen i statsråd fullmakt til å gi nærmere regler om oppbevaring og registrering av DNA-profiler.

Til § 10. Ansvar for DNA-analysen og oppbevaring av biologisk materiale:

Bestemmelsen omhandler hvem som har ansvar for DNA-analysen og oppbevaring av biologisk materiale. Bestemmelsen bygger på pti. § 11a-6 tredje og fjerde ledd.

DNA-analyser kan være et avgjørende bevis i straffesaker. Det er derfor viktig at analysen blir gjennomført av et organ med høy faglig integritet, se nærmere kapittel 6.9.3. ovenfor. Etter *første ledd* bestemmer Kongen i statsråd hvem som skal foreta analysen.

I motsetning til gjeldende rett, jfr. pti § 11a-6 femte ledd første punktum, foreslår flertallet i utvalget at det skal være anledning til å oppbevare biologisk materiale, se utkastet til *andre ledd*. Som det fremgår av utkastet kan materialet bare oppbevares i samsvar med lovens formål — dvs. å bestemme identitet. Det er ingen adgang til å forske på materialet for andre formål, se nærmere kapittel 6.8. ovenfor.

Det kan også være behov for å foreta ytterligere analyse av spormaterialet fra åsted. Etter pti. § 11a-6 femte ledd andre punktum kan materiale som antas å ha tilknytning til en uoppklart straffesak oppbevares så lenge det er hensiktsmessig. Utvalget finner at så vel spormateriale fra uoppklart som oppklart straffesak bør kunne oppbeva-

res, men har som nevnt funnet at de nærmere regler om dette faller utenfor utvalgets mandat, se kapittel 6.8. ovenfor.

Til § 11. Sletting fra identitetsregisteret:

Bestemmelsen omhandler sletting fra identitetsregisteret.

Etter pti. § 11a-6 sjette ledd skal DNA-profilen slettes senest to år etter at den registrerte er død. Etter utkastet til *første punktum* foreslår utvalget at denne regelen erstattes med en «kan»-regel. Det kan ikke utelukkes at registeropplysningene kan bidra til oppklaring av eldre straffesaker. Utvalget kan derfor ikke se hvorfor man skal ha en absolutt regel om at opplysningene skal slettes, se nærmere kapittel 6.9.1. ovenfor.

Etter *andre punktum* skal personprofilen til den som frifines etter gjenopptakelse slettes fra registeret. I en slik situasjon svikter grunnlaget for registreringen. Dersom vedkommende er dømt for andre forhold som gir grunnlag for registrering, men som ikke er gjenopptatt, skal det likevel ikke foretas sletting. Den registrerte er for eksempel domfelt for to voldtekter hvorav den ene saken gjenopptas, mens den andre ikke er angrepet gjennom begjæring om gjenopptakelse. Her vil den rettskraftige delen av dommen i seg selv begrunne registrering.

Til § 12. Utlevering av opplysninger i DNA registeret til utenlandsk politimyndighet:

Bestemmelsen omhandler utlevering av DNA-profiler til utenlandsk politimyndighet. Om begrunnelsen vises det til kapittel 6.7. ovenfor.

Til § 13. Taushetsplikt:

Bestemmelsen omhandler taushetsplikt.

Utvalget er noe i tvil om det er behov for en egen bestemmelse om taushetsplikt for opplysninger fra identitetsregisteret og sporregisteret. Utvalget antar at de personer som har adgang til registrene vil være underlagt pol. § 24. Utvalget finner imidlertid at det kan være på sin plass med en henvisning til § 24 og foreslår en slik bestemmelse her. Ved at bestemmelsen også viser til strpl. § 61a, er det på det rene at også sakkyndige som foretar DNA-analyser har taushetsplikt om opplysninger etter loven.

Til § 14. Ikrafttredelse:

Bestemmelsen omhandler lovens ikrafttredelse.

Kongen i statsråd gis myndighet til å bestemme når loven trer i kraft. Loven bør bare gis anvendelse overfor straffbare handlinger som blir begått etter at loven er trådt i kraft.

Kapittel 9 Lovutkast

Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25

§ 157 skal lyde:

Den som med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan underkastes kroppslig undersøkelse når det antas å være av betydning for opplysningen av saken og ikke fremstår som et uforholdsmessig inngrep. Det kan tas blodprøve og foretas andre undersøkelser som kan skje uten fare eller betydelig smerte.

Disse regler gjelder selv om straff ikke kan idømmes på grunn av reglene i straffeloven §§ 44 eller 46. Det gjelder også når tilstanden har medført at den mistenkte ikke har utvist skyld.

Uten mistenktes samtykke kan undersøkelse bare foretas etter kjennelse av retten. Så vidt mulig og tilrådelig skal han få adgang til å uttale seg før avgjørelsen treffes.

Dersom formålet med undersøkelsen ellers kunne forspilles, kan ordre fra påtalemyndigheten tre i stedet for kjennelse av retten. Ordren skal være skriftlig og grunnlagt. Er det fare ved opphold, kan ordren gis muntlig, men den skal da snart mulig nedtegnes.

§ 160 skal lyde:

Uten hensyn til reglene foran kan det, etter nærmere forskrifter som Kongen gir, tas fingeravtrykk og fotografi av personer som mistenkes eller er dømt for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff. Regelen i § 157 andre ledd gjelder tilsvarende. Det kan også tas fingeravtrykk og fotografi av personer som er besluttet utvist eller utlevert til fremmed stat.

§ 160a skal lyde:

Uten hensyn til § 157 første ledd kan det innhentes biologisk materiale med sikte på å gjennomføre en DNA-analyse av den som med skjellig grunn mistenkes for en straffbar handling som etter loven kan medføre frihetsstraff. Regelen i § 157 andre ledd gjelder tilsvarende.

Med vedkommendes skriftlige samtykke, kan det innhentes biologisk materiale med sikte på å gjennomføre en DNA-analyse uten hensyn til om det foreligger skjellig grunn til mistanke. Analyseresultatet og det biologiske materialet destrueres når formålet med undersøkelsen er oppnådd.

Det biologiske materialet innhentes av politiet. Nekter den mistenkte å medvirke til nødvendig undersøkelse må det ikke brukes tvang uten at retten ved beslutning har avgjort at vilkårene for å ta DNA-prøve er til stede.

Når vilkårene i første ledd er oppfylt, kan det også innhentes biologisk materiale etter at saken er rettskraftig avgjort. DNA-prøve kan også innhentes av person som kvalifiserer for registrering i DNA-registeret etter lov om DNA-register til bruk i strafferettspleien § 3 tredje ledd. Nekter vedkommende å avgi biologisk materiale frivillig, kan slikt materiale innhentes ved tvang når dette kan skje uten fare eller betydelig smerte.

Med biologisk materiale menes i denne bestemmelse spytt og celleprøver fra munnhule. Kongen i statsråd kan bestemme at også annet biologisk materiale skal omfattes av denne bestemmelsen.

Lov om DNA-register til bruk i strafferettspleien skal lyde

§ 1. Lovens formål

Lovens formål er å legge til rette for effektiv etterforskning av straffesaker på grunnlag av sikkert fastslått identitet ved bruk av DNA-registrering.

§ 2. Definisjoner

I denne loven forstås med:

- 1. DNA-profil: en analyse av biologisk materiale for å fastslå en persons identitet*
- 2. identitetsregister: DNA-profil fra person med kjent identitet, samt opplysning om personalia og grunnlaget for registreringen (identitetsprofil)*
- 3. sporregister: DNA-profil fra person med ukjent identitet, samt opplysning om profilens tilknytning til uoppløst straffesak (sporprofil).*

§ 3. Identitetsregister

Den som er ilagt en strafferettslig reaksjon eller er gitt påtaleunnnlatelse etter straffeprosessloven § 69 for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan registreres i identitetsregisteret. Registrering kan først skje når avgjørelsen er rettskraftig eller saken er endelig avgjort. Handling som det er utfordret forenklet forelegg for, gir ikke grunnlag for registrering.

Person som ikke kan dømmes til straff på grunn av reglene i straffeloven §§ 44 eller 46, kan registreres. Det samme gjelder når tilstanden har medført at vedkommende ikke har utvist skyld.

Når vilkårene i første ledd er oppfylt, kan den som har opphold eller arbeid i riket registreres dersom en strafferettslig reaksjon er ilagt i utlandet. Det samme gjelder når straff ikke er ilagt som følge av forhold som nevnt i andre ledd.

Den som begjærer det av grunner som finnes fyllestgjørende kan registreres i identitetsregisteret.

Politiet treffer vedtak om registrering etter første ledd. Vedtak om registrering etter andre og tredje ledd treffes av statsadvokaten.

Kongen i statsråd kan gi utfyllende regler om registrering i identitetsregisteret.

§ 4. Sporregister

Sporprofil kan registreres i sporregisteret når profilen antas å ha tilknytning til uoppklart straffesak. Registerfører har ansvar for at profiler blir registrert, og treffer beslutning om registrering. Profilen skal registreres straks den er fremstilt.

Kongen i statsråd kan gi utfyllende regler om sporregisteret.

§ 5. Søk i identitets- og sporregisteret

Identitetsprofil som innhentes i medhold av straffeprosessloven § 160a første ledd kan søkes mot sporregisteret.

Identitetsprofil i identitetsregisteret kan søkes mot sporregisteret.

Sporprofil kan søkes mot identitetsregisteret og sporregisteret.

DNA-profil fra uidentifisert lik kan søkes mot identitetsregisteret og sporregisteret.

§ 6. Registerfører

Kongen i statsråd bestemmer hvem som er ansvarlig registerfører for register etter denne lov. Bare registerfører har tilgang til registeret. Kongen i statsråd kan bestemme at den som foretar DNA-analyse kan gis adgang til registeret, samt regler om kommunikasjonen mellom registerfører og den som foretar DNA-analyse.

§ 7. Innsyn

Den som blir registrert i identitetsregisteret skal straks gis melding om dette. Andre kan ikke gis opplysninger om registerets innhold.

§ 8. Klage

Den som mener seg uriktig registrert etter § 3, kan klage til nærmest overordnet påtalemyndighet. Reglene i forvaltningsloven kapittel VI gjelder så langt de passer.

Klagen har ikke oppsettende virkning.

Den som mener seg uriktig registrert kan reise søksmål om lovmessigheten av avgjørelsen etter tvistemålslovens regler.

§ 9. Oppbevaring av DNA-profil

DNA-profil kan bare oppbevares hos registerføreren og den som foretar DNA-analysen. Det er ikke adgang til å gi utskrift av DNA-profil. Den som er registrert kan likevel skriftlig kreve utskrift av egen DNA-profil.

Registeropplysningene føres og oppbevares etter metoder godkjent av personvernmyndigheten.

Kongen i statsråd kan gi nærmere regler om oppbevaring og registrering av DNA-profiler.

§ 10. Ansvar for DNA-analyse og oppbevaring av biologisk materiale

Kongen i statsråd bestemmer hvem som skal fremstille en DNA-profil.

I samsvar med lovens formål kan prøver med biologisk materiale oppbevares hos den som har foretatt DNA-analysen.

§ 11. Sletting fra identitetsregisteret

Identitetsprofil kan slettes når den registrerte er død. Identitetsprofil skal slettes hvis den registrerte frifinnes etter gjenopptakelse.

§ 12. Utlevering av opplysninger i DNA-registeret til utenlandsk politimyndighet

Registerfører kan i samsvar med lovens formål utlevere opplysninger fra DNA-registeret til utenlandsk politimyndighet. Kongen i statsråd kan gi nærmere regler om utlevering av opplysninger etter denne bestemmelsen.

§ 13. Taushetsplikt

Politiloven § 24 og straffeprosessloven § 61a gjelder tilsvarende for opplysninger etter denne lov.

§ 14. Ikraftttredelse

Loven trer i kraft fra det tidspunkt Kongen i statsråd bestemmer.

Vedlegg 1**Council of Europe Committee of Ministers**

Recommendation No. R (92) 1 of the Committee of Ministers to member states on the use of analysis of deoxyribonucleic acid (dna) within the framework of the criminal justice system¹

(Adopted by the Committee of Ministers on 10 February 1992 at the 470th meeting of the Ministers' Deputies)

The Committee of Ministers, under the terms of Article 15.b of the Statute of the Council of Europe,

Considering that the aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its members,

Having regard to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data of 28 January 1981 («the Data Protection Convention»);

Considering that the fight against crime calls for the use of the most modern and effective methods;

Convinced of the need to pursue a common criminal policy aimed at the protection of individuals and the society in which they live;

Bearing in mind that the techniques of DNA analysis can offer advantages to the criminal justice system, in particular in the determination of innocence or guilt;

Bearing in mind, however, that such techniques, which are continuously evolving, should be carried out in a reliable manner;

Mindful, however, that the introduction and use of these techniques should take full account of and not contravene such fundamental principles as the inherent dignity of the individual and the respect for the human body, the rights of the defence and the principle of proportionality in the carrying out of criminal justice,

Recommends that the governments of member states be guided in their legislation and policy by the principles and recommendations set out below;

Instructs the Secretary General to bring the contents of this recommendation to the attention of the non-member states and international organisations which have participated in its preparation.

Principles and recommendations**1. Definitions**

For the purposes of this recommendation :

«DNA analysis» refers to any procedure which may be employed in the analysis of deoxyribonucleic acid

(DNA), the basic genetic material of human and other living beings.

«Samples» refers to any substance of living origin which may be utilised for the purpose of DNA analysis.

«DNA file» refers to any structured collection of the results of DNA analysis tests whether retained in material

form, as manually held records, or on a computerised database.

2. Scope and Limitations

This recommendation applies to the collection of samples and use of DNA analysis for the purposes of the identification of a suspect or any other individual within the framework of the investigation and prosecution of criminal offences.

3. Use of samples and information derived therefrom

Samples collected for DNA analysis and the information derived from such analysis for the purpose of the investigation and prosecution of criminal offences must not be used for other purposes.

¹ When this recommendation was adopted and in application of Article 10.2.c of the Rules of Procedure for the meetings of the Ministers' Deputies;

- the Representative of Denmark reserved the right of her government to comply or not with the recommendation as a whole;
- the Representatives of Germany, the Netherlands and Norway reserved the right of their governments to comply or not with

Principle 8 of the recommendation.

However, where the individual from whom the samples have been taken so wishes, the information should be given to him.

Samples collected from living persons for DNA analysis for medical purposes, and the information derived from such samples, may not be used for the purposes of investigation and prosecution of criminal offences unless in circumstances laid down expressly by the domestic law.

Samples taken for DNA analysis and the information so derived may be needed for research and statistical purposes. Such uses are acceptable provided the identity of the individual cannot be ascertained. Names or other identifying references must therefore be removed prior to their use for these purposes.

4. Taking of samples for DNA analysis

The taking of samples for the purpose of DNA analysis should only be carried out in circumstances determined by the domestic law ; it being understood that in some states this may necessitate specific authorisation from a judicial authority.

Where the domestic law admits that samples may be taken without the consent of the suspect, such sampling should only be carried out if the circumstances of the case warrant such action.

5. Recourse to DNA analysis

Recourse to DNA analysis should be permissible in all appropriate cases, independent of the degree of seriousness of the offence.

6. Accreditation of laboratories and institutions and control of DNA analysis

DNA analysis is a sophisticated scientific procedure which should only be performed by laboratories possessing the appropriate facilities and experience.

The member states should ensure that a list be drawn up of accredited laboratories or institutions which satisfy the following criteria:

- high professional knowledge and skill, coupled with appropriate quality control procedures ;
- scientific integrity ;
- adequate security of the installations and of the substances under investigation ;
- adequate safeguards to ensure absolute confidentiality in respect of the identification of the person to whom the result of the DNA analysis relates ; and

- guarantees that the conditions laid down by this recommendation are followed.

The member states should institute a means of exercising regular supervision of their accredited laboratories.

7. Data protection

The collection of samples and the use of DNA analysis must be in conformity with the Council of Europe's standards of data protection as laid down in the Data Protection Convention and the recommendations on data protection, in particular Recommendation No. R (87) 15 regulating the use of personal data in the police sector.

8. Storage of samples and data

Samples or other body tissues taken from individuals for DNA analysis should not be kept after the rendering of the final decision in the case for which they were used, unless it is necessary for purposes directly linked to those for which they were collected.

Measures should be taken to ensure that the results of DNA analysis and the information so derived is deleted when it is no longer necessary to keep it for the purposes for which it was used. The results of DNA analysis and the information so derived may, however, be retained where the individual concerned has been convicted of serious offences against the life, integrity or security of persons. In such cases strict storage periods should be defined by domestic law.

Samples and other body tissues, or the information derived from them, may be stored for longer periods :

- when the person concerned so requests ; or
- when the sample cannot be attributed to an individual, for example when it is found at the scene of an offence.

Where the security of the state is involved, the domestic law of the member state may permit retention of the samples, the results of DNA analysis and the information so derived even though the individual concerned has not been charged or convicted of an offence. In such cases strict storage periods should be defined by domestic law.

The establishment and operation of any DNA file for purposes of the investigation and prosecution of criminal offences should be regulated by law.

9. Equality of arms

States should ensure that DNA analysis as a specific means of proof is equally accessible to the defence, either by decision of a judicial authority or through the use of an independent expert.

Where the quantity of substances available for analysis is limited, care should be taken to ensure that the rights of the defence are not impaired.

10. Technical standards

The member states should promote standardisation of the methods of DNA analysis both at national and international levels. This may involve inter-laboratory collaboration in validation of the analytical and control procedures.

11. Intellectual property

While acknowledging that the intellectual property rights associated with particular methods of DNA

analysis may be vested in certain laboratories, member states should ensure that this does not impede access to the use of DNA analysis.

12. Transborder exchange of information

DNA analysis may be obtained from a laboratory or institution established in another country provided that the laboratory or institution satisfies all the requirements laid down in this recommendation.

Transborder communication of the conclusions of DNA analysis should only be carried out between states complying with the provisions of this recommendation and in particular in accordance with the relevant international treaties on exchange of information in criminal matters and with Article 12 of the Data Protection Convention.
